

ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ,
LESNÍHO A VODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

Zemědělská ekonomika

5

ROČNÍK 9 (XXXVI) — PRAHA, KVĚTEN 1963

CENA 10 Kčs

**ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ,
LESNÍHO A VODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ
ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA**

Řídí redakční rada:

Doc. CSc. Karel Svoboda, promováný ekonom (předseda), Josef Drahovzal, prof. CSc. dr. Alois Grolig, CSc. inž. Jaromír Havlíček, inž. dr. Alois Hrubeš, doc. CSc. inž. Felix Hutník, doc. CSc. Dimitrij Choma, CSc. inž. Josef Krilek, doc. CSc. inž. Jaroslav Pič, inž. Ladislav Sobotka, Otto Soukup, CSc. inž. Mikuláš Šebesta, Miroslav Zich.
Vedoucí redaktor Bohuslav Vávra.

© Ústav vědeckotechnických informací MZLVH, Praha 1963

Obsah — Содержание — Content — Inhalt

Ledl C.: Kalkulace podílu jednotlivých odvětví zemědělské výroby podniku na hrubém důchodu JZD Калькуляция доли отдельных отраслей производства предприятия в валовом доходе ЕСХК Kalkulation des Anteils der einzelnen Produktionszweige des Betriebes am Bruttoeinkommen der LEG (JZD) Calculation of Share of the Individual Production Branches of an Enterprise in the Gross Income of U. A. C.	251
Libich V., Pastyřík V.: Vypracování zásad zaměření a specializace zemědělské výroby ve chmelařských oblastech Разработка принципов направленности и специализации сельскохозяйственного производства в хмелеводческих областях Erarbeitung von Grundsätzen der Produktionsrichtung und der Spezialisierung der landwirtschaftlichen Produktion in Hopfenbaugebieten	269
Kricnar M.: Příspěvek k ovocnářské specializaci К вопросу плодородческой специализации Beitrag zur Obstbauspezialisierung	283
Diskuse	
Biedermann L., Dvořáček M.: Společenská efektivnost chovu skotu	295
Kritiky a recenze	
Bauch V.: Peněžní odměna v JZD	302
Zemědělská ekonomika v zahraničí	
Aguiar G. M., Moutelíková-Aguiarová A.: Současné agrární problémy v Brazílii a pokusy o jejich vyřešení	000
Příloha	
Statistické přehledy (Sklizeň hlavních zemědělských plodin v ČSSR v r. 1962)	
Slovníček	

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozborů a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru zemědělské ekonomiky. Vydává Ústav vědeckotechnických informací ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství. Vychází měsíčně. Celoroční předplatné 120 Kčs. Redakce: Praha 2, Máne-sova 75, telefon 274551-58. Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá Poštovní novinový úřad, ústřední administrace PNS, Jindřišská ul. č. 14, Praha 1. Lze též objednat u každého poštovního úřadu a doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje Poštovní novinový úřad, vývoz tisku, Jindřišská 14, Praha 1. Vytiskl Mír, novinářské závody, n. p., závod 2, provozovna 22, Legerova 22, Praha 2.

A-08*31188

Kalkulace podílu jednotlivých odvětví zemědělské výroby podniku na hrubém důchodu JZD

Калькуляция доли отдельных отраслей производства предприятия в валовом
доходе ЕСХК

Kalkulation des Anteils der einzelnen Produktionszweige des Betriebes am
Bruttoeinkommen der LEG (JZD)

Calculation of Share of the Individual Production Branches of an Enterprise in
the Gross Income of U. A. C.

Doc. CSc. inž. Ctibor LEDL
Vysoká škola zemědělská, Praha

V ý z n a m k a l k u l a c e h r u b é h o d ů c h o d u J Z D p o d l e o d v ě t v í

V soustavě ukazatelů charakterizujících hospodářské výsledky družstev je dosažený hrubý důchod jedním z nejdůležitějších, rozhodujících, vrcholných ukazatelů. Dosažení maximálního hrubého důchodu družstva na jednoho družstevníka se jeví z hlediska vnitrodružstevní ekonomiky jako smysl, účel a cíl výroby. V ekonomice družstev se děje prosazování objektivního základního ekonomického zákona socialismu právě prostřednictvím dosahování stále většího hrubého důchodu družstva, připadajícího v průměru na jednoho družstevníka. Hrubý důchod družstva, dosažený z výroby, zajišťuje družstevnímu kolektivu prostředky k neustálému zvyšování hmotné i kulturní úrovně (osobní důchod družstevníků a společná nevýrobní spotřeba). Současně zajišťuje i prostředky k neustálé rozšířené reprodukci výroby (akumulace), která je základem dosahování dalšího zvětšujícího se hrubého důchodu, jakož i prostředky na krytí různých dodatečných odvodů centralizovanému čistému důchodu státu (daně, pojistné apod.). Hrubý důchod družstva, který si družstevní kolektiv přivlastňuje v procesu rozdělování z hodnoty nově vytvořené ve družstvu, se družstevnímu kolektivu jeví jako výsledek reprodukčního procesu. V chápání družstevního kolektivu se odráží jako subjektivní účel, smysl a cíl výroby. Je samozřejmé, že toto vnitrodružstevní hledisko posuzování výsledků výroby a jejího účelu nelze absolutizovat. Družstevní kolektiv není jen úzce ohraničenou vlastnickou skupinou, ale současně je nedílnou organickou součástí socialistické společnosti, které rovněž poskytuje družstevní výroba své výsledky, jež se z národohospodářského hlediska jeví jako smysl, účel a cíl výroby. I když se obě hlediska — vnitrodružstevní a národohospodářské — liší, není mezi nimi zásadní rozpor; obě vyjadřují totéž — usku- tečňování požadavků základního ekonomického zákona socialismu — každé na jiné úrovni.

Sledování národohospodářských výsledků družstevní výroby a jejích národohospodářských cílů přesahuje rámec a možnosti tohoto článku. Proto další výklad bude zaměřen jen z hlediska vnitrodružstevního, i když si musíme být vědomi podmíněnosti jednotlivých závěrů.

Velikost dosahovaného hrubého důchodu družstva je za daných cenových poměrů závislá na několika činitelích:

- a) na množství produkce dosažené v jednotlivých odvětvích výroby JZD,
- b) na spotřebě výrobních prostředků a cizí námezdní práce v jednotlivých odvětvích výroby, čili na hospodárnosti ve spotřebě výrobních prostředků a námezdní práce,
- c) na struktuře výroby, tj. na skladbě výrobních odvětví podniku,
- d) na způsobu použití výrobků, tj. na použití buď pro výrobu (jako meziproduktu), nebo jako konečných výrobků, a u nich na způsobu realizace společenské práce.

Sledujeme-li tedy závislost hrubého důchodu družstva na jednotlivých faktorech, které ho ovlivňují, nutno si všimnout nejen technologie, techniky a organizace práce ve výrobě družstva jako celku a v jejích jednotlivých odvětvích (tito činitelé ovlivňují především dosahovanou produkci a hospodárnost ve výrobě jednotlivých odvětví), nýbrž též skladby odvětví, s níž podstatně souvisí i použití výrobků.

Na základě dosahované produkce od jednotlivých odvětví výroby, na základě způsobu použití výrobků i na základě hospodárnosti ve spotřebě výrobních prostředků a práce se budou jednotlivá odvětví účastnit tvorby nové hodnoty, která je zdrojem hrubého důchodu družstva. Podíl jednotlivých odvětví na hrubém důchodu družstva bude za daných poměrů v technologii, technice a organizaci pracovních procesů nakonec podstatně ovlivněn skladbou odvětví za jinak stejné úrovně cen.

Na druhé straně, chceme-li záměrně usměrňovat výrobu družstva tak, abychom dosáhli co nejvyššího jeho hrubého důchodu na jednoho družstevníka, je nutné, abychom znali podíly jednotlivých odvětví na tvorbě hrubého důchodu družstva. Na základě této znalosti můžeme upravit strukturu výroby, tj. skladbu odvětví. Je třeba si přitom uvědomit, že výsledný hrubý důchod družstva nebude prostým součtem dosavadních zjištěných podílů odvětví, změněných úměrně navrženým změnou struktury odvětví (rozsahu, velikosti jednotlivých odvětví). Každá změna v rozsahu jednotlivých odvětví ihned také vyvolá změny v použití výrobků, v organizaci pracovních procesů, popř. i změny v technologii a technice výroby v jednotlivých odvětvích výroby. Tím ovšem se změní též hrubý důchod připadající na jednotku velikosti odvětví (na hektar dané plodiny, na kus dobytka apod.). Při navrhované změně struktury odvětví je třeba k těmto vzájemným závislostem přihlížet a pokud možno je v předběžných kalkulacích též číselně zachytit. Úkolem tohoto článku je jen navrhnout způsob kalkulace dosavadního skutečného podílu odvětví na hrubém důchodu v družstvu.

Zjištěný podíl odvětví na hrubém důchodu družstva může být užitečný nejen jako výchozí ukazatel pro úvahy o organizaci výroby družstva (o skladbě odvětví). Jestliže je např. dosažení co největšího hrubého důchodu družstva na jednoho družstevníka cílem družstevní výroby, je možno též podle velikosti podílu odvětví na hrubém důchodu, přepočteného na jednotku práce družstevníků, vynaloženou v příslušném odvětví, posuzovat i výsledky jejich práce či práce výrobních skupin v daných odvětvích výroby. Podíl odvětví na hrubém důchodu družstva může tak být jedním z rozhodujících ukazatelů vnitropodnikového

chozrasčotu, a přepočten na jednu pracovní jednotku, i základním ukazatelem pro premiování pracovníků.

Při vysvětlování kalkulace podílu odvětví na hrubém důchodu družstva je nutno alespoň v nejstručnějších definicích vymezit hlavní pojmy, kterých budeme dále používat.

Základní pojmy kalkulace hrubého důchodu JZD

Hrubý důchod družstva je částí hodnoty nově vytvořené, kterou si v poměru k výkupcům zemědělských výrobků a k zaměstnancům přivlastňuje družstevní kolektiv. Kvantitativně je tedy určen rozdílem mezi hodnotou v družstvu a v běžném roce nově vytvořenou a mezi důchodem výkupců zemědělských výrobků (především státu) a důchodem zaměstnanců (mezd zaměstnanců). Přebytek nově vytvořené hodnoty nad tyto dva druhy důchodů (důchod výkupců — především centralizovaný čistý důchod státu a důchod zaměstnanců) si přivlastňuje družstevní kolektiv jako svůj hrubý důchod.

Hodnota v družstvu v běžném roce nově vytvořená se napovrch jeví jako součet jednotlivých forem důchodů, který je dán rozdílem mezi hodnotou vytvořenou v běžném roce v družstvu a částí této hodnoty, která je oddělována k náhradě hodnoty družstvem do výroby zálohované v podobě nákupu výrobních prostředků a ve výrobě v běžném roce spotřebované — tj. materiálovým nákladem.

Část v družstvu a v běžném roce vytvořené hodnoty, která se odděluje k náhradě hodnoty zálohované družstvem do výroby v podobě mezd za práci zaměstnanců a spotřebované v běžném roce — tj. pracovní náklad zaměstnanců, má stejný charakter jako materiálový náklad: obě jsou součástí v družstvu a v běžném roce vytvořené hodnoty, která je oddělována k náhradě hodnoty zálohované družstvem do výroby a ve výrobě v běžném roce spotřebované. Kvantitativně jsou určeny cenou v běžném roce v družstvu spotřebovaných nakoupených výrobních prostředků (u základních prostředků příslušnou částí ceny podle životnosti — odpisem) a cenou spotřebované práce zaměstnanců (mzdami). Je tedy souhrn materiálového nákladu a pracovního nákladu zaměstnanců cenou nákladu JZD.

Jestliže od hodnoty vytvořené v družstvu v běžném roce odečteme důchod, který si z ní přivlastnili jednotliví výkupci zemědělské produkce při její realizaci na trhu (především centralizovaný čistý důchod státu), zůstane nám ta část hodnoty, která z ní byla realizována v běžném roce družstvem.*) Je představována souhrnem cen výrobků, v nichž byla hodnota družstvem realizována — je tedy cenou realizovanou družstvem v běžném roce. V dalším ji budeme zkráceně označovat jako cenu běžného roku.

Z předchozího vymezení jednotlivých kategorií vyplývá, že hrubý důchod družstva je kvantitativně rozdílem mezi cenou realizovanou družstvem v běžném roce a cenou nákladu běžného roku. Toto zjištění je základem kalkulace

*) Hodnotou vytvořenou v družstvu a v běžném roce rozumíme kvantitativně množství společensky nutné práce vynaložené v běžném roce. Proto též částí hodnoty, která je realizována v běžném roce družstvem, rozumíme kvantitativně společensky nutnou práci, realizovanou ať v penězích, nebo v podobě zemědělských výrobků (výrobků naturální nevyrobní spotřeby a přírůstku zásob meziproduktu).

hrubého důchodu družstva v rámci celého podniku i podílu jednotlivých odvětví na jeho hrubém důchodu.

Cena, realizovaná družstvem v běžném roce (cena běžného roku), se svou velikostí rovná součtu ceny tržní produkce, výrobků naturální nevýrobní spotřeby, přírůstku zásob meziprojektu a zvýšení (snížení) ceny základní části konečné zásoby meziprojektu, tj. té části, která se svou velikostí (v naturální podobě) rovná počáteční zásobě meziprojektu. Pro důkaz je možno uvést číselné schéma znázorňující vynakládání společensky nutné práce v družstvu v běžném roce a její rozkládání na jednotlivé části produkce (viz tabulku I).

I. Obrat společensky nutné práce za předpokladu měnící se společenské produktivity práce

Společensky nutná práce přicházející	Společensky nutná práce přecházející do					Celkem
	konečných výrobků	přírůstku mezi- produktu	základní části konečné zásoby meziproduktu		mezi- produktu spotřebo- vaného v běžném roce	
			změna spole- čensky nutné práce	základní část spo- lečensky nutné práce		
	T ₁	T _{3a}	T _{3b}	T _{3c}	T ₂	
z nakoupených výrobních prostředků 1T	160	45	25	50	20	300
z počáteční zásoby meziproduktu 2T	80	15	25	50	30	200
jako živá práce 3T	200	65	35	70	30	400
z meziproduktu spotřebovaného v běžném roce T2	30	5	15	30	20	100
Celkem T	470	130	100	200	100	1000

Společensky nutná práce přechází do výroby družstva prostřednictvím:

1. nakoupených výrobních prostředků ($_1T$),
2. počáteční zásoby meziprojektu ($_2T$),
3. živé práce ($_3T$),
4. meziprojektu běžné výroby, spotřebovaného v běžném roce (T_2).

Takto přicházející společensky nutná práce se rozkládá a přechází do:

1. konečných výrobků, tj. do tržní produkce a naturální nevýrobní spotřeby (T_1),
2. meziprojektu běžné výroby, spotřebovaného v běžném roce (T_2),

3. konečné zásoby meziprojektu (T_3), kde se ztělesňuje:

- a) v přírůstku konečné zásoby meziprojektu (T_{3a}),
- b) jako zvýšení (snížení) společensky nutné práce základní části konečné zásoby meziprojektu (T_{3b}),
- c) jako základní část společensky nutné práce v konečné zásobě meziprojektu, tj. část rovnající se svou velikostí společensky nutné práci v počáteční zásobě meziprojektu (T_{3b}).

Za těchto podmínek musí platit:

1. Součet na výrobu vynaložené společenské práce se musí rovnat součtu společenské práce ztělesněné v jednotlivých částech produkce.

$${}_1T + {}_2T + {}_3T + T_2 = T_1 + T_2 + T_{3a} + T_{3b} + T_{3c}$$

2. Společensky nutná práce počáteční zásoby meziprojektu se rovná základní části společensky nutné práce konečné zásoby meziprojektu.

$${}_2T = T_{3c}$$

Společensky nutná práce vynaložená ve družstvu v běžném roce (jen jednou v běžném roce) je tvořena jen společenskou prací přecházející z nakoupených výrobních prostředků a vynaloženou živou prací. Společenská práce přecházející z počáteční zásoby meziprojektu, jakož i společenská práce meziprojektu běžné výroby spotřebovaného v běžném roce, byla totiž ve družstvu již jednou vynaložena.

$$\begin{aligned} T_{br} &= {}_1T + {}_3T \\ &= T - {}_2T - T_2 \\ &= T_1 + T_2 + T_{3a} + T_{3b} + T_{3c} - T_{2c} - T_2 \\ &= T_1 + T_{3a} + T_{3b} \end{aligned}$$

kde: T_{br} = společenská práce běžného roku.

Složky $T_{3a} + T_{3b}$ nejsou ničím jiným než přírůstkem společensky nutné práce konečné zásoby meziprojektu proti společensky nutné práci počáteční zásoby meziprojektu.

Společensky nutná práce, vynaložená ve družstvu v běžném roce (jen v běžném roce), která je tvořena společensky nutnou prací přecházející z nakoupených výrobních prostředků a společensky nutnou živou prací, se svou velikostí rovná společensky nutné práci konečných výrobků a přírůstku společensky nutné práce konečné zásoby meziprojektu.

Jestliže cena svou velikostí vyjadřuje vždy určitou část společensky nutné práce, je možno cenu realizovanou družstvem v běžném roce počítat jako součet ceny konečných výrobků a přírůstku ceny konečné zásoby meziprojektu. Tento vztah není pouhým formálním početním vztahem, nýbrž vyjadřuje reálný podstatný vztah mezi vynakládáním společensky nutné práce a její realizací. Jednotlivá odvětví se účastní tvorby hodnoty a její realizace nikoli v poměru, v němž byla společensky nutná práce běžného roku v nich vynaložena, nýbrž v tom poměru, ve kterém se společensky nutná práce ztělesnila v jejich produkci a v ní se pro družstevní kolektiv realizovala.

Proto také základem kalkulace hrubého důchodu družstva v jednotlivých odvětvích musí být podíl odvětví na ceně běžného roku, počítané jako součet ceny konečných výrobků a přírůstků ceny konečných zásob meziprojektu.

Výchozí údaje: Roční výkaz JZD Nový Život ve Velimi 1960.

Náklady; Důchody

Kčs

Kčs

<i>Cena nákladu běžného roku</i>	×	×
34. Přímé náklady na rostlinnou výrobu	×	991 913
35. Přímé náklady na živočišnou výrobu	×	646 322
36. Přímé náklady na přidruženou výrobu	×	563
37. Přímé náklady na lesní výrobu	×	—
38. Všeobecné výrobní náklady	×	1 147 364
39. Správní náklady	×	55 298
40. Náklady na zařízení pro členy	×	—
41. Cena nákladu (ř. 34 až 40)	2 841 460	×
<i>Důchody</i>	×	×
42. Členům na prémie v penězích	×	50 517
43. Členům za nevydané naturálie v penězích	×	—
44. Členům na pracovní jednotky v penězích	×	3 940 740
45. Cena naturálií osobní spotřeby (z ř. 11)	×	323 968
46. Celkový osobní důchod (ř. 42 až 45)	4 315 225	×
47. Příděl sociálnímu fondu v penězích	×	360 000
48. Příděl kulturnímu fondu v penězích	×	90 000
49. Příděl fondu bytové výstavby	×	—
50. Cena naturálií společenské spotřeby (z ř. 12)	×	265 982
51. Celková společenská spotřeba v JZD (ř. 47 až 50)	715 982	×
52. Příděl NF na rozšířenou reprodukci	×	351 800
53. Příděl NF na splátky invest. zápůjček členů	×	89 115
54. Příděl provoznímu zajišťovacímu fondu	×	409 941
55. Splátky úvěrů na zakládací náklady, rekult. apod.	×	7 000
56. Přírůstek ceny konečných zásob meziprojektu (z ř. 17)	×	350 535
57. Změna stavu NF ze združstevněného majetku (z ř. 29)	×	24 180
58. Změna stavu NF z investiční výstavby (z ř. 23)	×	367 978
59. Změna stavu NF ze subvencí a darů (z ř. 30)	×	24 705
60. Použití provozního zajišťovacího fondu (minus)	×	—
61. Celková vnitrodružstevní akumulace (ř. 52 až 60)	1 625 254	×
62. Daně	×	493 244
63. Pojistné	×	325 700
64. Úroky	×	24 943
65. Dodatečný odvod centr. čistému důchodu státu (ř. 62 až 64)	843 887	×
66. Úhrnem (ř. 41 + 46 + 51 + 61)	10 341 808	×
67. Celkový důchod JZD (ř. 46 + 51 + 61 + 65 = ř. 66 - 41)	7 500 348	×
68. Hrubý důchod JZD (ř. 67 - 32)	6 869 231	×
69. Čistý důchod JZD (ř. 68 - 46)	2 554 006	×

a jejich rozdělení

Výnosy

Kčs

Kčs

<i>Cena běžného roku v JZD</i>	×	×
1. Tržby z rostlinné výroby	×	5 238 349
2. Tržby ze živočišné výroby	×	2 967 757
3. Výrobky určené k prodeji v příštím roce	×	—
4. Mezisoučet ř. (1 až 3)	8 206 106	×
5. Úbytky výrobků z minulého roku	×	—
6. Vyrovnání ve stavu zvířat	×	—
7. Příděl v peněžích fondům osiv a krmiv — nebyly-li plně dotovány v naturáliích	×	—
8. Příděl na doplnění oprávek	×	—
9. Položky snižující peněžní výnosy (ř. 5 až 8)	—	×
10. Cena tržní produkce (ř. 4—9)	8 206 106	×
11. Cena naturální osobní spotřeby	×	323 968
12. Cena naturální společenské spotřeby	×	265 982
13. Cena naturální nevýrobní spotřeby (ř. 11 + 12)	589 950	×
14. Změna stavu fondu osiv a sadby (+ nebo —)	×	—140 672
15. Změna stavu fondu krmiv (+ nebo —)	×	363 560
16. Změna stavu nedělitelného fondu z přírůstku zvířat (+ nebo —)	×	127 647
17. Přírůstek ceny konečných zásob meziprojektu (ř. 14 až 16)	350 535	×
18. Cena zemědělské produkce (ř. 10 + 13 + 17)	9 146 591	×
19. Tržby za výrobky přidružené výroby	×	—
20. Tržby za výrobky lesní výroby	×	—
21. Tržby z realizace služeb a zařízení pro členy	×	—
22. Tržby z realizace ostatních služeb a prací	×	196 122
23. Změna stavu NF z investiční výstavby (+ nebo —)	×	367 978
24. Cena nezemědělské produkce (ř. 19 až 23)	564 100	×
25. Cena běžného roku v JZD (ř. 18 + 24)	9 710 691	×
<i>Nevýrobní důchod</i>	×	×
26. Tržby z realizace zboží a materiálu	×	18 195
27. Přímá pomoc státu do provozu	×	—
28. Ostatní nerealizační výnosy	×	564 037
29. Změna stavu NF ze združeného majetku (+ nebo —)	×	24 180
30. Změna stavu NF ze subvencí a darů (+ nebo —)	×	24 705
31. Úbytky prodaného obchodního zboží a materiálu (minus)	×	—
32. Nevýrobní důchod celkem (ř. 26 až 31)	631 117	×
33. Úhrnem (ř. 25 + 32)	10 341 808	×

Výpočet hrubého důchodu JZD za podnik

Z uvedených zásad vychází též metodika výpočtu hrubého důchodu družstva za celý podnik. Metodika byla vypracována na katedře zemědělské ekonomiky Vysoké školy zemědělské v Praze. Základem, z něhož metodika vznikla, je práce doc. CSc. inž. Jaroslava Píče, uveřejněná v časopise *Zemědělská ekonomika* č. 3/55 pod názvem „*Ekonomika JZD z hlediska uplatnění teorie rozšířené reprodukce*“.

Základní rozdíl mezi námi uváděnou metodikou a metodickými zásadami obsaženými ve zmíněném článku je v tom, že výpočet hrubého důchodu družstva podle uváděné metodiky vychází z výpočtu ceny běžného roku, kdežto ve článku doc. Píče se vycházelo z výpočtu hrubé produkce, počítané metodou hrubého obratu.

Při výpočtu hrubého důchodu družstva z údajů jeho ročního výkazu je velmi obtížné zjistit spotřebu meziprojektu běžného roku, kterou je nutno započítat jednak do hrubé produkce počítané metodou hrubého obratu, jednak do nákladu. Je proto jednodušší počítat hrubý důchod družstva z ceny realizované družstvem v běžném roce (z ceny běžného roku), v níž není nutno se spotřebou meziprojektu přímo počítat, nehledě na to, že proporce mezi jednotlivými částmi rozdělení ceny běžného roku jsou vyjádřeny správněji a přesněji.

Výpočet hlavních ekonomických kategorií souvisejících s výpočtem hrubého důchodu družstva uvádím na příkladu JZD Nový Život ve Velimi za rok 1960 (viz tabulku II).

Kalkulace

podílu odvětví na hrubém důchodu JZD

Jednotlivá odvětví se na hrubém důchodu družstva podílejí v tom poměru, v jakém se v nich realizuje cena běžného roku družstva a v jakém se z ní musí oddělovat příslušná část ceny nákladu běžného roku. Rozdíl mezi oběma podíly tvoří podíl odvětví na hrubém důchodu družstva. Rozhodující proto je zjistit podíl odvětví na ceně běžného roku a podíl odvětví na ceně nákladu běžného roku.

Podíl odvětví na ceně běžného roku nutno počítat právě tak jako cenu běžného roku za celý podnik. Bude tvořena součtem ceny konečných výrobků v odvětví a přírůstku ceny konečné zásoby meziprojektu vyrobeného v odvětví. Cena veškeré produkce vyrobené v odvětví se totiž rozpadá na tyto části:

- a) na cenu konečných výrobků,
- b) na cenu meziprojektu vyrobeného i spotřebovaného v běžném roce,
- c) na část ceny konečných zásob meziprojektu, nahrazující cenu počáteční zásoby meziprojektu,
- d) na přírůstek (úbytek) ceny konečné zásoby meziprojektu (rozdíl mezi cenou konečné zásoby meziprojektu a cenou počáteční zásoby meziprojektu).

Cenu meziprojektu vyrobeného a spotřebovaného v běžném roce a část ceny konečných zásob meziprojektu, nahrazující cenu počáteční zásoby meziprojektu, můžeme zahrnout dohromady pod jeden název, neboť obě dohromady vyjadřují zajištění prosté reprodukce meziprojektu (za předpokladu, že výroba

dostačuje k zajištění spotřeby meziprojektu v průběhu roku). Pro jejich součet budeme používat označení základní část ceny meziprojektu.

Při kalkulaci podílu odvětví na ceně běžného roku je nezbytné zjistit uvedené rozdělení ceny produkce odvětví.

Protože běžná účetní evidence nám potřebné údaje neposkytuje (ač by to bylo účelné), je nutné vycházet z prvotní evidence o výrobě v jednotlivých odvětvích a o použití produkce. Současně bude pro kalkulaci ceny nákladu účelné zjistit též cenu v běžném roce spotřebovaného meziprojektu, která se u převážné části odvětví bude rovnat základní části ceny meziprojektu. Lišit se budou jen u těch odvětví, v nichž cena veškeré vyrobené produkce je menší než cena spotřebovaného meziprojektu.

Při kalkulaci podílu odvětví na ceně nákladu se nebudeme zvlášť zabývat rozpočtem nepřímých nákladů. Ten můžeme vypracovat podle některé z běžně používaných rozvrhových základů — podle přímo vynaložených pracovních jednotek, podle přímých nákladů nebo podle sumy cen výrobků. Hlavní obtíž, spojená s kalkulací ceny nákladu, spočívá ve vnitřním obratu meziprojektu.

Meziprojekt sám podstatně ovlivňuje tvorbu ceny nákladu v jednotlivých odvětvích. Vnitřní obrat meziprojektu má tyto charakteristické rysy:

1. Ve vnitřním obratu se pohybuje meziprojekt uvnitř téhož podniku (uvnitř téhož vlastnictví), jehož hranice neopouští; nevystupuje v něm tudíž jako zboží, jako hodnota, nýbrž jako prostý výrobek — jako užitná hodnota.

2. Ve vnitřním obratu nepřenáší meziprojekt z odvětví do odvětví svou hodnotu (není zbožím), nýbrž jen hodnototvornou substanci — společnou práci, která byla na jeho výrobu vynaložena.

3. Společenskou práci vynaloženou na výrobu meziprojektu v podobě výrobních prostředků a živé práce přenáší na jednotlivá odvětví v tom poměru, v jakém je v těchto odvětvích společensky uznána jako hodnota, respektive jako cena.

4. Cena výrobních prostředků a cena práce zaměstnanců, vynaložená na výrobu meziprojektu, se stávají — v důsledku vnitřního obratu meziprojektu, v němž se přenáší společenská práce, která je jejich podstatou — součástí ceny nákladu těch odvětví, v nichž byl meziprojekt spotřebován. Součástí ceny nákladu těchto odvětví se stávají v tom poměru, v jakém se do nich přenáší společenská práce meziprojektu.

5. Vnitřním obratem meziprojektu nepřirůstá celkové množství společenské práce, vynaložené ve družstvu v běžném roce v podobě minulé práce z nakoupených výrobních prostředků a v podobě živé práce. Prostřednictvím vnitřního obratu meziprojektu se tato práce jen v určitých poměrech přesouvá z odvětví do odvětví, zatímco její celková suma zůstává stejná.

6. Právě tak i celková suma nakoupených výrobních prostředků a mezd zaměstnanců se vnitřním obratem meziprojektu nemění a stává se v poměru, v jakém byla v jednotlivých odvětvích společensky uznána vynaložená společenská práce, jen součástí ceny nákladu těchto odvětví.

Z uvedených okolností vyplývá několik důležitých závěrů pro kalkulaci podílu odvětví na ceně nákladu běžného roku ve družstvu:

a) Cena nákladu běžného roku za celý podnik nemůže být konec konců ničím jiným než sumou tzv. vnějších nákladů, tj. nákladů přicházejících do vý-

roby z vně výrobního procesu podniku, jako hodnota zálohovaná družstvem do výroby a ve výrobě v běžném roce spotřebovaná; tedy součtem cen spotřebovaných nakoupených výrobních prostředků a mezd zaměstnanců.

b) V každém odvětví výroby se projeví vnější náklad (tedy cena nákladu běžného roku) jako tzv. prvotní náklad, který přechází z vně výroby podniku přímo na dané odvětví, a jako tzv. druhotný náklad, který na dané odvětví přechází prostřednictvím meziprojektu.

Z podílu odvětví na ceně běžného roku musí být obě tyto složky hodnoty zálohované družstvem do výroby a ve výrobě spotřebované nahrazeny a tvoří tak dohromady podíl odvětví na ceně nákladu běžného roku v družstvu.

c) Druhotný náklad jednotlivých odvětví není nic jiného než prostřednictvím meziprojektu přenesený prvotní náklad meziprojektu. (Přitom v důsledku složitosti vnitřního obratu meziprojektu to může být i dvojité, trojitě atd. přenesený prvotní náklad meziprojektu). Proto též suma prvotních nákladů všech odvětví výroby se musí rovnat sumě vnějšího nákladu výroby podniku jako celku, což se rovná hodnotě zálohované družstvem do výroby a ve výrobě v běžném roce spotřebované. Proto se jim (sumě prvotního nákladu, sumě vnějšího nákladu) rovná i cena nákladu běžného roku, která je náhradou hodnoty zálohované a v běžném roce spotřebované ve výrobě a rovná se jí i suma podílu odvětví na ceně nákladu běžného roku, které dohromady tvoří cenu nákladu běžného roku v družstvu.

Základem kalkulace podílu odvětví na ceně nákladu běžného roku je prvotní náklad jednotlivých odvětví. Ten je prostřednictvím meziprojektu přenášen na jiná odvětví a vytváří v nich druhotný náklad.

Prvotní náklad jednotlivých odvětví musí být pro kalkulaci zachycen účetní evidencí (jsou to náklady na vrub peněžních příjmů), nebo vypočten z údajů prvotní evidence. Obojí musí být upraveno tak, aby poskytovalo spolehlivé údaje o prvotním nákladu jednotlivých odvětví.

Druhotný náklad odvětví bude tvořen složkami přecházejícími na dané odvětví prostřednictvím meziprojektu z ostatních odvětví.

Hrubý náklad odvětví (tj. součet prvotního a druhotného nákladu) pak bude

$${}_1X = {}_1X' + {}_1X_1 + {}_2X_1 + \dots + {}_nX_1$$

kde: ${}_1X, {}_2X, \dots, {}_nX$ = hrubý náklad 1., 2. ... n-tého odvětví

${}_1X', {}_2X', \dots, {}_nX'$ = prvotní náklad 1., 2. ... n-tého odvětví

$X_1, X_2, \dots, X_n$ = část hrubého nákladu určitého odvětví přecházející jako druhotný náklad do 1., 2. ... n-tého odvětví.

Část hrubého nákladu odvětví přechází do jiného odvětví jako druhotný náklad v tom poměru, v jakém je společensky uznána společenská práce přecházející prostřednictvím meziprojektu, tedy prakticky v poměru ceny spotřebovaného meziprojektu k ceně ostatní části produkce odvětví. Označíme-li relativní podíl ceny spotřebovaného meziprojektu z ceny obratu produkce odvětví symbolem „a“, bude část hrubého nákladu jednotlivých odvětví, přecházející jako druhotný náklad do prvního odvětví:

$$\begin{aligned} {}_1X_1 &= {}_1a_1 \cdot {}_1X \\ {}_2X_1 &= {}_2a_1 \cdot {}_2X \\ &\vdots \\ {}_nX_1 &= {}_na_1 \cdot {}_nX \end{aligned}$$

Vyjádřením těchto vztahů mezi prvotním, druhotným a hrubým nákladem u všech odvětví dostaneme soustavu lineárních rovnic, které vyjadřují tvorbu hrubého nákladu v jednotlivých odvětvích výroby družstva:

$$\begin{aligned} {}_1X &= {}_1X' + {}_1a_1 \cdot {}_1X + {}_2a_1 \cdot {}_2X + \dots + {}_na_1 \cdot {}_nX \\ {}_2X &= {}_2X' + {}_1a_2 \cdot {}_1X + {}_2a_2 \cdot {}_2X + \dots + {}_na_2 \cdot {}_nX \\ &\vdots \\ {}_nX &= {}_nX' + {}_1a_n \cdot {}_1X + {}_2a_n \cdot {}_2X + \dots + {}_na_n \cdot {}_nX \end{aligned}$$

V této soustavě rovnic známe X' (údaje z účetnictví) a „ a “, což je poměr ceny meziprojektu spotřebovaného z daných odvětví pro ostatní odvětví k ceně veškerého obrátu produkce daných odvětví.

Z hrubého nákladu odvětví připadá určitý díl na základní část ceny meziprojektu, zbytek na cenu realizovanou z odvětví v běžném roce, a to v poměru základní části ceny meziprojektu k ceně realizované z odvětví (k ceně běžného roku v odvětví). Jestliže označíme relativní podíl základní části ceny meziprojektu z ceny obrátu produkce odvětví symbolem „ b “, bude hrubý náklad připadající na meziprojekt v odvětví

$$X_m = b \cdot X$$

a hrubý náklad připadající na cenu realizovanou z odvětví v běžném roce

$$\begin{aligned} X_c &= X - b \cdot X \\ &= (1 - b) X \end{aligned}$$

III. Cena obrátu produkce a její rozdělení (v tis. Kčs)

Odvětví	Cena obrátu produkce	Cena běžného roku	Cena spotřebovaného meziprojektu	Spotřeba meziprojektu v odvětvích			
				1.	2.	3.	atd.
1. pšenice	1182	764	418	1,2			
2. žito	221	129	92		0,4		
atd.							

Poznámka: $\frac{1,2}{1182} = {}_1a_1$; $\frac{0,4}{221} = {}_2a_2$

IV. Kalkulace neúplného hrubého nákladu (v tis. Kčs)

Odvětví	Prvotní náklad	Neúplný druhotný náklad	Neúplný hrubý náklad	Neúplný druhotný náklad odvětví		
				1.	2.	atd.
1. pšenice	260,42	11,89	272,31	0,28		
2. žito	34,51	3,18	37,69		0,06	
atd.						
Celkem	2851,99	773,34	3625,33	11,89	3,18	

Poznámka: $0,28 = {}_1a_1 \cdot {}_1X'$; $0,06 = {}_2a_2 \cdot {}_2X'$

Odvětví	Hrubý náklad			Náklad část
	neúplný	zbytek	úplný	podíl ceny mezipro- duktu z ceny obratu produkce v %
1. pšenice	272,31	21,96	294,27	35,—
2. žito atd.	37,69	3,04	40,73	42,—
odvětví celkem	3625,33	285,53	3910,86	×
z toho: odvětví nespotřebovávající meziprodukt	84,51	×	84,51	×
odvětví spotřebovávající meziprodukt	3540,82	285,53	3826,36	×

Tato část hrubého nákladu odvětví, připadající na cenu realizovanou z odvětví v běžném roce, je podílem odvětví na ceně nákladu běžného roku.

Za předpokladu, že cena spotřebovaného meziprojektu v žádném odvětví nepřesáhla cenu vyrobené produkce, čili že spotřeba meziprojektu mohla být kryta celá výrobou a neuskutečnila se na úkor snížení zásob, je relativní podíl základní části meziprojektu

$$b = \Sigma a_i$$

tj. relativnímu podílu ceny veškerého meziprojektu odvětví spotřebovaného pro jednotlivá odvětví.

Tím, že odečteme v každém odvětví náklad připadající na základní část ceny meziprojektu, dostaneme zbytek (část připadající na cenu realizovanou z odvětví v běžném roce), který se bude ve svém součtu rovnat sumě prvotního nákladu vynaloženého na jednotlivá odvětví.

Vyplývá to z tohoto:

Suma hrubého nákladu jednotlivých odvětví ($\Sigma_i X$) je tvořena součtem prvotního nákladu a hrubým nákladem připadajícím na meziprodukt, který byl v jednotlivých odvětvích spotřebován na ostatní odvětví ($= X \cdot \Sigma a_i$)

$$\Sigma_i X = \Sigma_i X' + {}_1X \Sigma_1 a_i + {}_2X \Sigma_2 a_i \dots {}_nX \Sigma_n a_i$$

Odečteme-li tedy od sumy hrubého nákladu náklad připadající na meziprodukt v jednotlivých odvětvích ($X \Sigma a_i$), zůstane suma prvotního nákladu

$$\Sigma_i X' + {}_1X \Sigma_1 a_i + {}_2X \Sigma_2 a_i + \dots + {}_nX \Sigma_n a_i - {}_1X \Sigma_1 a_i - {}_2X \Sigma_2 a_i - \dots = \Sigma_i X'$$

hrubého nákladu (v tis. Kčs)

připadající na základní ceny meziprojektu			Náklad připadající na cenu realizovanou v běžném roce			
neúplný	zbytek	úplný	podíl ceny realizované v běžném roce z ceny obratu produkce v %	neúplný	zbytek	úplný
96,22	7,76	103,98	65,—	176,09	14,20	190,29
15,77	1,27	17,04	58,—	21,92	1,77	23,69
979,89	78,98	1058,87	×	2645,44	206,55	2851,99
—	×	—	×	84,51	×	84,51
979,89	78,98	1058,87	×	2560,93	206,55	2767,48

Součet částí hrubého nákladu, připadajících v jednotlivých odvětvích na cenu realizovanou z odvětví v běžném roce, je tedy roven sumě prvotního nákladu a tudíž i ceně nákladu běžného roku v družstvu.

Praktická kalkulace podílu odvětví na ceně nákladu podle uvedené soustavy rovnic by byla značně obtížná. Proto je účelné, i když částečně na úkor přesnosti, kalkulaci zjednodušit. Zjednodušení spočívá v tom, že vypočítáme nejprve neúplný náklad jednotlivých odvětví, z něho zjistíme neúplný náklad připadající na meziprojekt a neúplný náklad připadající na cenu realizovanou z odvětví v běžném roce. Pak vypočteme zbytek do ceny nákladu běžného roku (odpovídá zbytku do součtu prvotních nákladů) a z něho zbytek do úplného nákladu připadajícího na meziprojekt. Tyto zbytky rozpočteme na jednotlivá odvětví spotřebovávající meziprojekt úměrně vypočteným neúplným nákladům. Jedině v tomto rozpočtu zbytků na jednotlivá odvětví bude nepřesnost.

Výpočet neúplného hrubého nákladu vychází z těchto rovnic:

$$\begin{aligned}
 {}_1X &= {}_1X + {}_1a_1 \cdot {}_1X + {}_2a_1 \cdot {}_2X + \dots + {}_na_1 \cdot {}_nX \\
 {}_2X & \\
 &\vdots \\
 {}_nX &+ {}_nX + {}_1a_n \cdot {}_1X + {}_2a_n \cdot {}_2X + \dots + {}_na_n \cdot {}_nX
 \end{aligned}$$

kde X = neúplný hrubý náklad.

Část neúplného hrubého nákladu připadající v jednotlivém odvětví na základní část ceny meziprojektu, tj. neúplný náklad meziprojektu v odvětví

$$X_m = b \cdot X$$

VI. Cena nákladu — souhrn (v Kčs)

Odvětví	Prvotní náklad	Druhotný náklad	Hrubý náklad		
			celkem	z toho připadající na	
				cenu reali- zovanou v běžném roce	na základní část ceny meziprojektu
1. pšenice	260 417,21	33 857,69	294 274,90	190 293,79	103 981,11
2. žito	34 514,71	6 215,18	40 730,18	23 688,68	17 041,50
3. ječmen	156 874,78	19 305,60	176 180,38	93 855,02	82 325,36
4. oves	15 911,52	6 583,65	22 495,17	—	22 495,17
5. směska	59 055,70	16 787,65	75 843,35	27 226,56	48 616,79
6. cukrovka	282 371,38	48 407,16	330 778,54	262 719,47	68 059,07
7. brambory	136 435,61	19 271,27	155 706,88	97 606,87	58 098,01
8. krmná řepa	11 500,33	15 462,45	26 962,78	—	26 962,78
9. krmná mrkev	—	—	—	—	—
10. kukuřice	68 781,47	7 306,35	72 987,82	22 372,77	49 715,05
11. vojtěška	58 412,47	16 207,22	74 619,69	18 933,92	55 685,77
12. jetel	59 607,25	14 214,10	73 821,35	47 456,98	36 364,37
13. cibule	158 275,63	28 953,71	187 229,34	187 229,34	—
14. zelí	9 047,95	1 443,03	10 490,98	10 490,98	—
15. okurky	60 036,42	7 621,19	67 657,61	67 657,61	—
16. petržel	2 696,82	602,82	3 299,64	3 299,64	—
17. karotka	111 505,58	9 120,32	120 625,90	120 625,90	—
18. louky	32 181,12	3 177,32	35 358,44	10 458,47	24 899,97
19. sad	58 788,99	6 169,49	64 958,48	64 958,48	—
20. školky	76 775,24	10 444,37	87 219,61	87 219,61	—
21. krávy	284 518,68	231 180,79	515 699,47	380 349,64	135 349,83
22. ostatní skot	189 627,54	212 917,16	402 544,70	319 719,43	82 825,27
23. prasnice	43 653,77	83 061,45	126 715,22	2 484,69	124 230,53
24. ostatní prasata	474 628,86	147 568,26	622 197,12	579 582,76	42 614,36
25. slepice	58 831,85	77 673,75	128 505,60	128 505,60	—
26. ostatní drůbež	23 168,87	11 250,01	34 418,88	25 771,22	8 647,66
27. koně	51 857,10	24 072,63	75 929,73	4 967,42	70 962,31
28. prutník	791,63	—	791,63	791,63	—
29. nezeměd. výroba	83 724,71	—	83 724,71	83 724,71	—
Celkem	2 851 993,19	1 058 874,91	3 910 868,10	2 851 993,19	1 058 874,91

Část neúplného hrubého nákladu připadající na cenu realizovanou z odvětví v běžném roce, tj. neúplná cena nákladu běžného roku v odvětví

$$X_c = (1 - b) \cdot X$$

Zbytek chybějící do úplné ceny nákladu běžného roku

$$\Delta X_c = \Sigma_i X_i - \Sigma_i X_{c_i}$$

VII. Hrubý důchod JZD

Odvětví	Cena běžného roku	Cena nákladu běžného roku	Hrubý důchod JZD
1. pšenice	763 882,70	190 293,79	573 588,91
2. žito	128 771,08	23 688,68	105 082,40
3. ječmen	300 316,80	93 855,02	206 461,78
4. oves	—	—	—
5. směska	76 338,55	27 226,56	49 111,99
6. cukrovka	909 402,55	262 719,47	646 683,08
7. brambory	221 354,30	97 608,87	123 745,43
8. krmná řepa	—	—	—
9. krmná mrkev	—	—	—
10. kukuřice	34 925,20	22 372,77	12 552,43
11. vojtěška	47 917,20	18 933,92	28 983,28
12. jetel	142 799,20	37 456,98	105 342,22
13. cibule	1 505 579,10	187 229,34	1 318 349,76
14. zelí	33 832,00	10 490,98	23 341,02
15. okurky	245 101,68	67 657,61	177 444,07
16. petržel	23 655,00	3 299,64	20 355,36
17. karotka	13 313,60	120 625,90	107 312,30
18. louky	33 399,15	10 458,47	22 940,68
19. sad	190 213,17	64 958,48	125 254,69
20. školky	550 066,79	87 219,61	462 847,18
21. krávy	1 521 251,68	380 349,64	1 140 902,04
22. ostatní skot	1 135 984,81	319 719,43	816 265,38
23. prasnice	2 527,85	2 484,69	43,16
24. ostatní prasata	1 118 288,35	579 582,76	538 705,59
25. slepice	241 531,68	128 505,60	113 026,08
26. ostatní drůbež	46 119,90	25 771,22	20 348,68
27. koně	39 170,45	4 967,42	34 203,03
28. prutník	10 696,00	791,63	9 904,37
29. nezemědělská výroba	179 994,17	83 724,71	96 269,46
Celkem	9 516 432,96	2 851 993,19	6 664 439,77

Tento zbytek se rozpočte na všechna odvětví spotřebovávající meziprodukt (u odvětví nespotebovávajících meziprodukt může být jen původní prvotní náklad — druhotný v nich nexistuje).

Zbytek do úplného nákladu připadajícího na meziprodukt

$$\Delta X_m = \frac{\sum_k X_{km}}{\sum_k X_c} \cdot \Delta X_c$$

kde index k vyjadřuje odvětví spotřebovávající meziprodukt.

Také tento zbytek se rozpočte na odvětví spotřebovávající meziprodukt.

Všechny tyto propočty je možno vhodně uspořádat do tabulek. Pro omezený rozsah článku není možno všechny tabulky uvádět. Některé proto jsou uvedeny jen v náznaku (tabulky III—VI).

Rozdíl mezi vypočteným podílem odvětví na ceně běžného roku a podílem na ceně nákladu běžného roku je podílem odvětví na hrubém důchodu družstva (tab. VII).

Калькуляция доли отдельных отраслей производства предприятия в валовом доходе ЕСХК

Валовой доход кооператива является одним из важнейших показателей результатов ведения его хозяйства. Он обеспечивает кооперативному коллективу как средства для постоянного повышения материального и культурного уровня, так и средства для неустанно расширенного воспроизводства. Объем его зависит от доли, которую вносят отдельные отрасли в его образование. Поэтому необходимо знать не только общий объем валового дохода по всему предприятию, но также по отдельным отраслям производства внутри предприятия.

С количественной точки зрения валовой доход кооператива представляет собой разницу между стоимостью текущего года и стоимостью затрат. Таким образом по отдельным отраслям валовой доход, вытекающий из этих отраслей, представляет собой разницу между долей отрасли в стоимости текущего года и долей отрасли в стоимости затрат. Доля отрасли в стоимости текущего года выражена долей отрасли в стоимости финальной продукции. Доля отрасли в стоимости затрат является частью валовых затрат отрасли, приходящейся на стоимость финальной продукции в данной отрасли.

Валовые затраты отрасли образуются первичными затратами, т. е. затратами, возникающими в данной отрасли непосредственно (без посредничества) и вторичными затратами, т. е. затратами, возникающими в данной отрасли посредством потребления промежуточного продукта (при посредничестве). Образовавшиеся валовые затраты делятся на часть, приходящуюся на финальную продукцию в отрасли, и на часть, приходящуюся на промежуточный продукт, переходящий в прочие отрасли в отношении стоимости финальной продукции и стоимости промежуточного продукта.

Так как в общем в предприятии то же количество промежуточного продукта, которое переходит из отдельных отраслей, равно промежуточному продукту, который потребляется отраслями, равняются также затраты, приходящиеся на промежуточный продукт, переходящий из отрасли, вторичным затратам, которые возникают в отрасли при посредничестве промежуточного продукта. Поэтому и сумма затрат, приходящихся на стоимость финальной продукции, т. е. стоимость затрат, равна сумме первичных затрат. Отсюда вытекает, что и сумма валового дохода по отдельным отраслям равна валовому доходу предприятия в целом.

Kalkulation des Anteils der einzelnen Produktionszweige des Betriebes am Bruttoeinkommen der LEG (JZD)

Das Bruttoeinkommen der Genossenschaft ist einer der wichtigsten Kennwerte der Ergebnisse der Wirtschaftsführung. Es sichert dem Genossenschaftskollektiv sowohl die Mittel zur ständigen Erhöhung des materiellen und kulturellen Niveaus als auch die Mittel zur unaufhörlichen erweiterten Reproduktion der Erzeugung. Die Höhe des Bruttoeinkommens hängt von dem Anteil ab, mit dem die einzelnen Zweige zu seiner Bildung beitragen. Es ist daher notwendig, nicht nur die Höhe des Bruttoeinkommens des gesamten Betriebes, sondern auch diejenige der einzelnen Zweige der Produktion innerhalb des Betriebes zu kennen.

Vom mengenmäßigen Gesichtspunkt ist das Bruttoeinkommen der Genossenschaft der Unterschied zwischen dem Preis des laufenden Jahres und dem Preis der Aufwendungen. Auch in den einzelnen Zweigen ist daher das Bruttoeinkommen, daß aus diesen Zweigen fließt, der Unterschied zwischen dem Anteil des Zweiges am Preis des laufenden Jahres und dem Anteil des Zweiges am Preis der Aufwendungen. Der Anteil des Zweiges am Preis des laufenden Jahres wird durch den Anteil des Zweiges am Preis des Endprodukts (des Produkts als Endergebnis) veranschaulicht. Der Anteil des Zweigs am Preis der Aufwendungen ist der Teil der Bruttoaufwendungen des Zweiges, der auf den Preis des Endprodukts dieses Zweiges entfällt.

Die Bruttoaufwendungen der Zweige werden von den primären Kosten gebildet, d. h. den in dem gegebenen Zweige direkt (unmittelbar) anfallenden Kosten und von den sekundären Kosten, d. h. von den in dem betreffenden Zweig durch den Verbrauch des Zwischenprodukts entstehenden (mittelbaren) Kosten. Die entstandenen Bruttoaufwendungen gliedern sich auf den auf das Endprodukt des Zweiges entfallenden Teil und auf den Teil, der auf das Zwischenprodukt entfällt, das in die übrigen Zweige im Verhältnis des Preises des Endprodukts zum Preis des Zwischenprodukts übergeht.

Da im Betrieb insgesamt die Menge des Zwischenprodukts, das aus den einzelnen Zweigen abgegeben wird, der Menge des Zwischenprodukts entspricht, die von den Zweigen verbraucht wird, ist auch der auf das aus dem Zweig abgegebene Zwischenprodukt entfallende Aufwand dem sekundären Aufwand gleich, der mittels des Zwischenprodukts im Zweig entfällt. Deshalb ist auch die Summe der auf den Preis des Endprodukts entfallenden Aufwendungen, oder der Preis der Aufwendungen, der Summe des primären Aufwands gleich. Daraus geht hervor, daß auch die Summe des Brutto-Einkommens aus den einzelnen Zweigen dem Bruttoeinkommen des gesamten Betriebes gleich ist.

Calculation of Share of the Individual Production Branches of an Enterprise in the Gross Income of U. A. C.

The gross income of a co-operative is one of the most important indices of results of farming. It secures for the co-operative collective both the means for constant upgrading of the material and cultural level and also means for the incessant extended reproduction of the production. The volume of the gross income

depends on the share with which the individual branches contribute to its creation. It is therefore necessary to know not only the total volume of the gross income of the enterprise in question as a whole, but also that of the individual branches of production within the enterprise.

From the quantitative point of view the gross income of a co-operative is the difference between the current year price and the amount of expenditure. Also in the individual branches the gross income resulting from them, represents the difference between the share of the given branch in the current year price and its share in the amount of expenditure. The share of a branch in the current year price is expressed by the share of this branch in the price of the final product. The share of a branch in the amount of expenditure is the part of the gross expenses of the branch which falls to the price of the final product of the given branch.

The gross expenditure of branches is being formed from the primary expenses, i. e. from the expense occurring directly (immediately) in the given branch, and from the secondary expenses emerging in the given branch through consumption of the risen intermediate product (indirectly). The gross expenses formed in this way are made up by a part, falling to the final product in a branch and to the intermediate product which passes over into other branches in relation of the price of the final product to the price of the intermediate product.

Because in the enterprise as a whole the quantity of the intermediate product which passes over from the individual branches, corresponds to the quantity of the intermediate product which is being consumed by the branches, the expenses, falling to the intermediate product passing over from the individual branches are equal to secondary expenses which occur in a given branch through the mediation of the intermediate product.

From that reason also the sum of expenses falling to the price of the final product, or the amount of expenditure, equals to the sum of the primary expenses. From that it follows that also the sum of the gross income from the individual branches equals to the gross income of the enterprise as a whole.

Vypracování zásad zaměření a specializace zemědělské výroby ve chmelařských oblastech

Разработка принципов направленности и специализации сельскохозяйственного
 производства в хмелеводческих областях

Erarbeitung von Grundsätzen der Produktionsrichtung und der Spezialisierung der
 landwirtschaftlichen Produktion in Hopfenbaugebieten

Inž. Vladimír LIBICH, Vlastimil PASTYŘÍK
 Výzkumný ústav chmelařský, Zatec

Před naším zemědělstvím je v současné době náročný úkol — vyrovnat jeho úroveň do roku 1970 na úroveň průmyslu. Pomocí mechanizace, nové techniky a technologie ve spojení s vědeckou organizací výroby i provozu socialistických zemědělských závodů je nutno zajistit pronikavý a trvalý vzestup zemědělské produkce. Jedním z předpokladů pozvednutí úrovně zemědělské výroby na úroveň průmyslu je účelné rozmístění výrobních sil a jejich efektivní využití pomocí specializace zemědělských závodů. Náš ústav se zabýval otázkou specializace chmelařských závodů ve chmelařských oblastech, neboť chmel jako trvalá kultura pronikavě ovlivňuje zaměření základní rostlinné a živočišné výroby, a to jak v oblastech, tak i v jednotlivých závodech. Proto již v roce 1957 jsme začali s řešením otázek správného spojení odvětví výroby ve chmelařských závodech, stanovení jejich správného zaměření a takové chmelařské specializace, která by napomáhala zvýšení výroby chmele.*)

Širší objasnění těchto otázek přinesl článek dr. Macouna a kolektivu pracovníků „Hlavní zásady soustavy hospodaření ve specializovaných chmelařských závodech“, publikovaný ve sborníku „Zemědělská ekonomika“ v roce 1960 (ročník 6, čís. 5, str. 359).

Podle výsledků těchto prací lze za specializovanou chmelařskou hospodářství považovat zemědělské závody s více než 8 % chmele k orné půdě závodu a členit je do kategorií:

- a) s 8—16 % chmele k orné půdě — optimální specializace,
- b) s 16—24 % chmele k orné půdě — vysoká specializace,
- c) s 24—32 % chmele k orné půdě — extrémní specializace.

Nové výsadby v zájmu obnovy a rozšíření ploch chmele je účelné umísťovat do kategorie optimální specializace. Zaměření rostlinné výroby v zájmu za-

*) O výsledcích těchto prací viz: inž. Zelenka a inž. Libich „K otázce specializace chmelařských hospodářství“, Sborník CSAZV - Rostlinná výroba, 1959, č. 7.

jištění krmivové základny a animálního hnojení ve specializovaných chmelařských závodech je třeba upravit úměrně stoupajícímu podílu chmele na orné a zemědělské půdě a úměrně ke krmivové základně upravit zatížení zemědělské půdy hospodářskými zvířaty na 72–78 VDJ v suchých úsecích a na 78–83 VDJ v úsecích vláhově bohatších při přednostním zaměření živočišné výroby na skot.

Podle zásad minimální koncentrace chmele a možností optimální specializace by měl mít specializovaný chmelařský závod ve vztahu k nejnutnější koncentraci skotu zhruba 700 ha zemědělské půdy. Úměrně výrobě stelivové slámy možno počítat s volným ustájením jen mladého skotu.

Další výzkum vycházel z potřeby prohloubení otázek specializace, z nutnosti sledovat větší počet reprezentativních závodů, z potřeby ověřit správnost třídění chmelařských závodů, z nutnosti zpřesnit a prohloubit zásady pro správné uspořádání zemědělské výroby na výhledové úrovni roku 1965, z potřeby ověřit možnosti uplatnění vyšších forem uspořádání výroby z hlediska dlouhodobějšího vývoje a stanovení únosné hranice specializace. Výsledky výzkumu představují kvalitativně zcela nové řešení ve srovnání s výsledky dřívějšího výzkumu.

V první etapě výzkumu bylo vybráno 14 reprezentativních závodů (obcí) ve chmelařských oblastech, tj. z oblastí žatecké, úštěcké a tršické s přihlédnutím k chmelařským polohám Podlesí, Údolí Zlatého potoka a Polepských blat a s přihlédnutím k rozličnému podílu plochy chmele k orné půdě (od 4 % do 25 % a více). Při výběru závodů bylo přihlédnuto k jejich stupni politicko-hospodářského upevnění. Ukázalo se nutným ověřit, zda vybrané závody jsou pro jednotlivé kategorie opravdu reprezentativní, pokud jde o strukturu kultur, o zastoupení výrobních typů, o teploty, srážky a o výnosové možnosti. Proto byli zjištěni všichni tito ukazatelé u všech chmelařských obcí, které byly rozděleny do kategorií (stupňů a skupin) specializace, a propočteny průměry v kategoriích pro srovnání s údaji reprezentativních závodů. Reprezentativnost závodů byla zhodnocena matematickou metodou χ^2 testu. Široké šetření podle okresů navíc umožnilo sestavit celkový přehled o rozsahu, struktuře a rozmístění výroby chmele podle krajů a okresů v nové územní organizaci i podle jednotlivých kategorií specializace.

Ve druhé etapě výzkumu byly prozkoumány přírodní a ekonomické podmínky a stav výroby. Pro posouzení přírodních podmínek byly zjištěny podmínky polohové a terénní, půdní a geologické, klimatické a vodohospodářské, dále možnosti využití půdního fondu pro zemědělství, lesnictví a vodní hospodářství podle zásad delimitace a zjištěno bylo zastoupení výrobních typů a subtypů. Pro posouzení ekonomických podmínek byly na základě dosažitelných údajů z hospodářských statistik závodů, ONV a KNV, doplněných průzkumem na místě zjišťovány tyto údaje:

a) hospodářská poloha závodu i obce a vybavenost z hlediska výroby a služeb;

b) obecné výrobně organizační poměry a stav půdní držby v katastru;

c) vývoj půdního fondu (úhrnné katastrální hodnoty stavu z roku 1937 a 1955 ve srovnání s návrhem delimitace).

d) stav rostlinné výroby za poslední tři roky (skladba plodin na orné půdě, hektarové výnosy, rozsah hnojení a rozdělení produkce);

e) stavy hospodářského zvířectva v kusech a VDJ, jeho užitkovost za poslední tři roky, celková živočišná produkce v naturálním vyjádření a její roz-

dělení; k posouzení užítkovosti a krmné bilance byla vypočtena potřeba a spotřeba živin (stravitelné bílkoviny, škrobové jednotky);

f) pracovní poměry, mechanizační vybavenost a stav stavební vybavenosti a jejího zaměření;

g) hrubá a tržní produkce v peněžním vyjádření.

K získání širších ukazatelů o stavu výroby byli téměř ve všech chmelařských obcích (vyjma Moravy a Slovenska) zjišťováni hlavní ukazatelé stavu výroby (skladba plodin na orné půdě a hektarové výnosy, stavy dobytka a užítkovost) za rok 1959 a porovnány s tříletými průměry reprezentativních závodů.

Ve třetí etapě výzkumu byly vypracovány pro jednotlivé závody návrhy účelného výrobního zaměření a organizace zemědělské výroby ve výhledové úrovni odpovídající státnímu plánu na rok 1965. Tyto výhledy obsahovaly obdobné části jako rozbor stavu (rostlinná výroba, živočišná výroba, krmná, stelivová a hnojivová bilance, pracovní poměry, hrubá a tržní produkce).

Zpracování bylo vedeno cílem odstranit dosavadní výrobní disproporce a pomocí specializace umožnit maximální rozvoj výroby chmele jako hlavního výrobního odvětví.

Ve čtvrté etapě výzkumu na podkladě zhodnocení současného zaměření a organizace zemědělské výroby v reprezentativních závodech a návrhů výhledového zaměření a organizace těchto závodů byly odvozeny zásady pro správné uspořádání rostlinné a živočišné výroby. Toto uspořádání mělo umožnit nejlepší využití přírodních a ekonomických podmínek ve chmelařských oblastech k plnému rozvoji chmelařství.

Dále byly řešeny některé alternativy uspořádání zemědělské výroby ve chmelařských oblastech z hlediska dlouhodobějšího výhledu (úroveň 1980). Bylo použito obdobné metodiky jako pro celý úkol. Vycházelo se však z vyšších ukazatelů výnosových možností i užítkovosti s cílem odhalit možnosti vytváření maximálně specializovaných chmelařských závodů s minimálním počtem výrobních odvětví.

Rozbor a zhodnocení současného stavu výroby

a) Výrobní podmínky sledovaných závodů, jejich charakteristika a celkové výrobní podmínky chmelařských oblastí

Pro zpracování úkolu bylo vybráno 14 reprezentativních závodů, které svými přírodními a ekonomickými podmínkami výroby zahrnují veškeré eventuality přírodních a ekonomických podmínek výroby chmelařských oblastí (Slovensko není zastoupeno pro nízký svůj podíl na výměře chmele v ČSSR).

Přírodní podmínky sledovaných reprezentativních závodů lze stručně charakterizovat takto:

Nadmořská výška se pohybuje od 147 m do 475 m.

Průměrné roční teploty v rozmezí od 6,7° C do 8,8° C.

Roční průměrný úhrn srážek (uváděno za leta 1901—1950) dosahuje maximálně 650 mm, minimálně 439 mm.

Půdy na geologických podkladech chmelařských oblastí jsou převážně středně těžké až těžké, ve vyšších polohách na částech katastrů půdy lehké, místy i šterkovité.

Genetickým půdním typem lze řadit půdy většinou ke hnědozemím. Výrobními typy patří katastrální území převážně k typu řepařskému, se subtypy

ječný, žitný a pšeničný, a asi z 25 % ve vyšších polohách k typu bramborářskému, se subtypy ječným a pšeničným. Zemědělská půda je využívána z 83 až 96 % jako orná a chmelnice. Louky nejsou téměř zastoupeny. Sady a méně hodnotné pastviny zaujímají nejvýše 10 % zemědělské půdy.

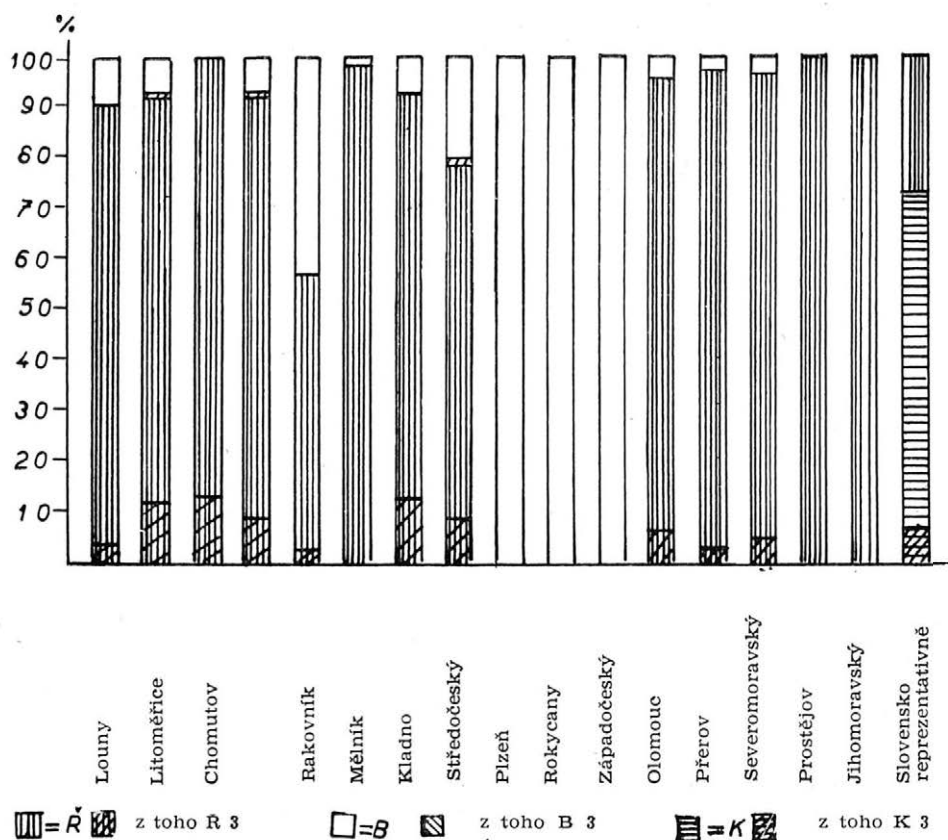
Mechanizační přístupnost pozemků sledovaných závodů je dána různou členitostí terénu i zastoupením speciálních kultur, přičemž převládají podmínky pro střední a těžkou mechanizaci.

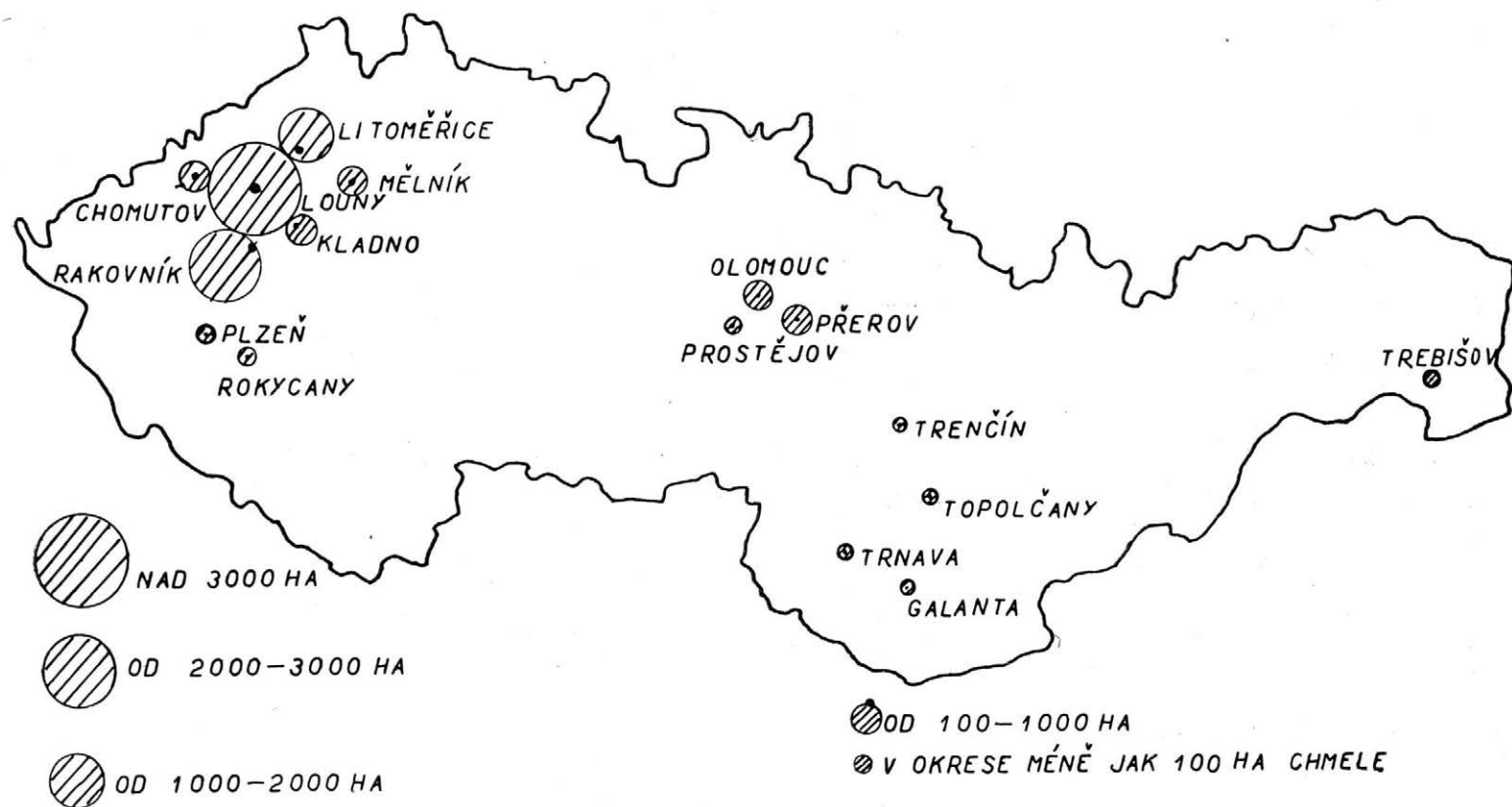
Vodohospodářské poměry lze charakterizovat převážně malým počtem zdrojů; až na výjimky jsou to poměrně suché až polosuché oblasti.

S ohledem na zjištěné přírodní podmínky lze všechny podniky hodnotit převážně jako vhodné pro intenzivní zemědělskou výrobu chmelařsko-řepařských oblastí s diferenciací na řepařské (nižší polohy) a na bramborářské (vyšší polohy).

Výnosové možnosti i strukturu osevních ploch ovlivňuje — pokud jde o přírodní podmínky — především výrobní typ a subtyp, který je dán v souhrnu genetickým půdním typem, druhem půdy, nadmořskou výškou i srážkami. Do jaké míry odpovídají přírodní podmínky těchto reprezentativních závodů celkovým průměrným podmínkám chmelařských oblastí podle jednotlivých kategorií specializace, bylo ověřeno na základě širokého průzkumu všech chmelařských obcí. Podíl výrobního typu na zemědělské půdě podle širokého šetření podle okresů znázorňuje diagram č. 1.

1.

Porovnání hlavních ukazatelů přírodních podmínek výroby reprezentativních závodů s celkovými průměrnými ukazateli širokého šetření potvrdilo reprezentativnost vybraných závodů. Také matematické zhodnocení reprezentativnosti metodou χ^2 testu ukázalo, že soubor závodů, podle kterých byl odvozován výhled, je dostatečně reprezentativní pro celou šíři úkolu.

b) Rozsah a rozmístění výroby

Široké šetření plochy chmele k 1. lednu 1960 ukázalo na rozdělení podle okresů, jak ukazuje diagram 2.

Jednotlivé kategorie specializace byly ve sledovaných okresech zastoupeny tak, jak je uvedeno v diagramu 3.

Převážná část plochy chmele je soustředěna do těchto krajů a okresů (tabulka I):

I.

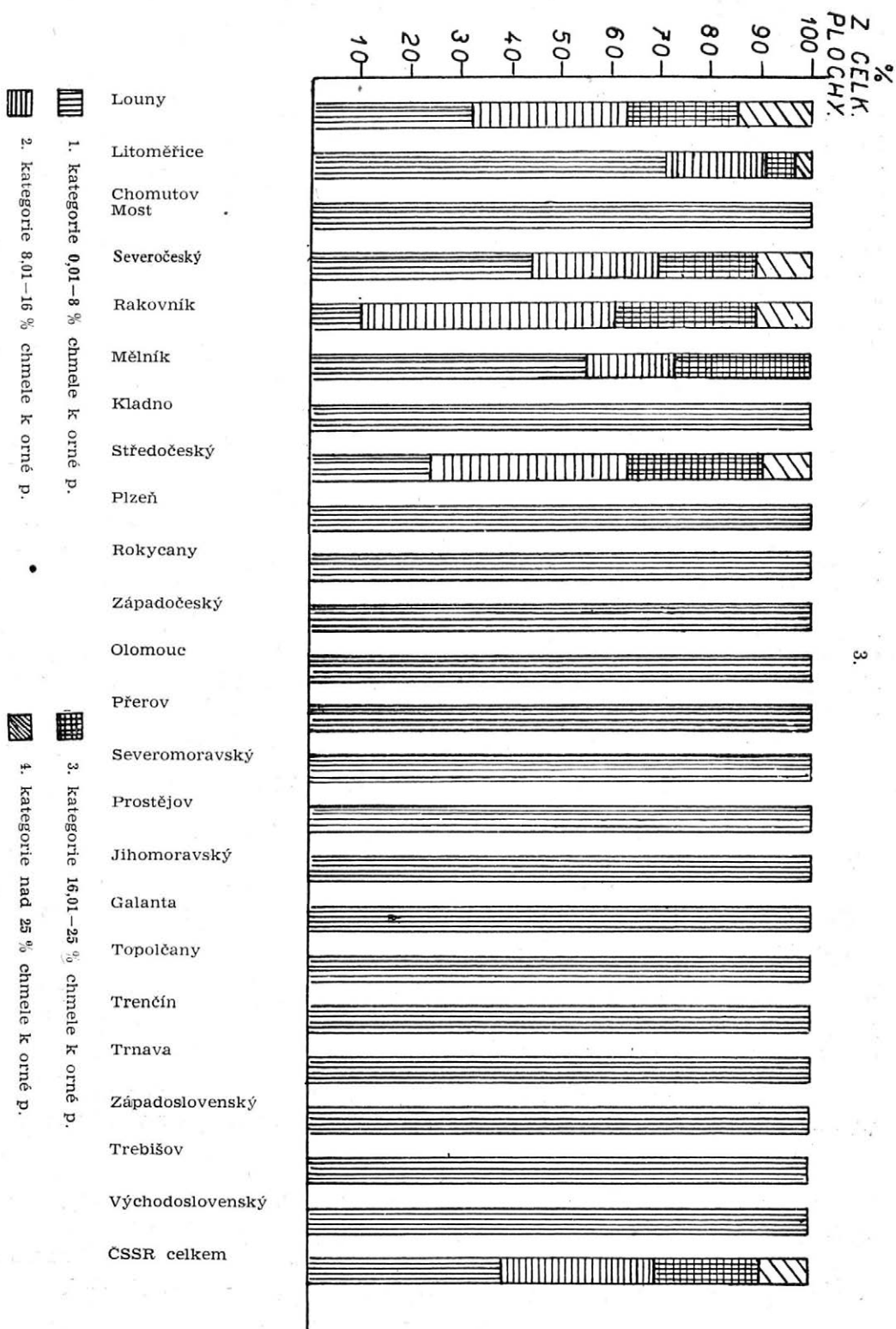
Kraj	Okres	Plocha ha	% z celkové plochy chmele v ČSSR
Severočeský	Louny	3822,36	45,15
Středočeský	Rakovník	2394,17	28,28
Severočeský	Litoměřice	1203,45	14,22
		7419,98	87,65

Ostatní poměrně malá část plochy chmelnic (12,35 %) je značně rozptýlena do ostatních okresů. Mimoto je chmel v okresech, a to i v hlavních chmelařských oblastech, rozptýlen do velkého počtu závodů a v důsledku toho není často dosahováno potřebné minimální koncentrace ploch v jednom závodě (v nejbližším výhledu 20 ha, v dalším 30–40 ha) a značná část závodů se vyznačuje nízkým stupněm specializace. Vysoce specializované závody se objevují jen v hlavních chmelařských oblastech.

Současná plocha chmelnic v ČSSR je rozmístěna do zón vhodnosti podle rajónizace výroby chmele v ČSSR takto (tabulka II):

II.

Zóna	Plocha chmele k 1. 1. 1960		Odhadem stanovená (empirická) přírodní vhodnost	
	ha	% z celkové plochy	ha	% z celkové plochy
I.	3122,26	36,90	4 787	42,19
II.	3276,76	38,70	5 275	46,49
III. A	1011,11	11,94	1 285	11,32
III. B a IV.	1055,50	12,46	—	—
Celkem	8465,63	100,00	11 347	100,00

Tyto údaje však vyžadují upřesnění na základě podrobného půdního průzkumu.

Z uvedených přehledů vyplývá, že dosud není plně využíváno všech možností koncentrace ploch a na ni navazující specializace výroby ve chmelařských oblastech.

c) Ověření správnosti a nutnosti třídění chmelařských závodů a mezních hodnot poměrného zastoupení chmelnic

Práce v podstatě potvrdily dříve získané poznatky. Menší upřesnění se projevilo jako nutné u charakteristiky jednotlivých kategorií specializace a v otázce stanovení minimální únosné hranice specializace i z hlediska dlouhodobějšího výhledu.

Bylo potvrzeno, že chmelařské závody je nutno s ohledem na specializaci třídit do kategorií (stupňů) podle zastoupení chmele k orné půdě. V dlouhodobějším výhledu je možno uvažovat se zvýšením únosné hranice specializace (z nynějších 25 % chmele k orné půdě asi na 35 %), což si ovšem vyžádá velmi výrazné úpravy výrobního zaměření v rostlinné a živočišné výrobě.

d) Stav výroby a jejího zaměření

Byla zjišťována celá řada ukazatelů, jako jsou: skladba plodin na orné půdě v procentech; VDJ na 100 ha zemědělské půdy; stavy hospodářských zvířat na 100 ha půdy v kusech; procento krytí potřeby stravitelných bílkovin, škrobových jednotek, animálního hnojení; počet hektarů zemědělské půdy, chmelnic, cukrovky na 1 PS; podíl na tržní produkci v procentech; tržní produkce v tisících Kčs na 1 ha zemědělské půdy a na jednoho stálého pracovníka.

• V porovnání s údaji dříve zjišťovanými ke stavu let 1955–1957 došlo v některých směrech ke zlepšení a zmírnění tehdy zjištěných výrobních disproportioní, i když je nebylo možno v období 1957–1959 plně odstranit.

Výhledové uspořádání výroby

Na základě rozboru rozmístění a stavu výroby byly zpracovány návrhy na výhledové uspořádání výroby.

Účelné rozmístění a postupný přesun ploch chmele cestou specializace by měl směřovat k plnému využití především první a druhé zóny vhodnosti podle rajónizace chmele v ČSSR a do menšího počtu závodů s vysokým stupněm specializace na výrobu chmele s cílem pěstovat chmel téměř výhradně v těchto dvou zónách. Byl by přitom splněn i požadavek minimální koncentrace ploch chmele v jednom závodě. S ohledem na vytrvalost kultury je třeba vypracovat dlouhodobý plán (nejméně na dobu 20–25 let) rozmístění chmele, který musí vyčerpávat všechny problémy s tím spojené. Splněním tohoto plánu je možno při využití specializace postupně změnit rozmístění ploch tak, aby odpovídalo přebudování našeho chmelařství na základě socialistické velkovýroby.

Ke stanovení správného uspořádání výroby v časovém období roku 1965 byly zpracovány výhledy na této úrovni v reprezentativních závodech a na základě toho odvození průměrní (směrní) ukazatelé pro jednotlivé kategorie specializace.

Zaměření rostlinné výroby ve specializovaných chmelařských závodech je dáno požadavkem zajistit dostatečnou krmivovou a stelivovou základnu pro vysoké stavy dobytka.

V živočišné výrobě musí ve srovnání se současným stavem dojít k zásadním změnám. Pro výrobní zajištění vyrovnané bilance statkových hnojiv bude nutno souběžně se zvýšenou výrobou krmiv a steliv zvýšit podstatně stavy dobytka, a to zhruba o jednu třetinu proti nynějšímu stavu VDJ, a přitom usku-tečnit podstatné změny ve struktuře živočišné výroby ve prospěch zvýšení po-dílu skotu.

Uvažované úpravy výrobního zaměření v rostlinné i živočišné výrobě spolu s předpokládanou výší hektarových výnosů a užitkovosti se odrazí v objemu i struktuře, což umožní zvýšit tržní produkci při současném zvýšení výroby mezi-produktů.

Pro uspořádání výroby v dlouhodobém výhledu (v úrovni roku 1970—1980 až 1985) bylo již dříve uvedeno, jakým způsobem je třeba v dlouhodobém vý-hledu usměrňovat rozmísťování ploch chmele, aby to odpovídalo cílům dalšího zvyšování koncentrace a specializace výroby v přírodně nejvýhodnějších pod-mínkách pěstování chmele. Vytváření vysoce specializovaných zemědělských zá-vodů je jednou z cest postupného zprůměrnění zemědělské výroby. I když ne-lze říci, že celá plocha chmelnic bude moci být v dlouhodobém výhledu umístěna ve vysoce specializovaných závodech, je možno předpokládat, že zde bude sou-středěna její velmi podstatná část. S ohledem na to je třeba stanovit typovou (směrnou) horní hranici specializace pro potřeby tohoto dlouhodobého výhledu.

Model typového, vysoce specializovaného chmelařského závodu, uvažovaný za předpokladu určitých obecných podmínek, by mohl být v přepočtu na 100 ha zemědělské půdy řešen takto:

Struktura kultur: 75 ha černé, 22,5 ha chmele, 2,5 ha ostatní kultury = = 30 % chmele v poměru k orné půdě.

Výrobní typ: 75 % řepařský, 25 % lepší bramborařský.

Specializace: chmel, výroba hovězího masa (s nákupem mladého nebo vy-řazeného skotu na žír a s prodejem hovězího masa bez uzavřeného obratu stáda).

Model typového, vysoce specializovaného chmelařského závodu představuje jeden z možných alternativních návrhů a odpovídá zhruba kategorii vysoké spe-cializace. Potvrzuje také správnost závěru, že tato kategorie je svým stupněm specializace (za současného stavu) nadměrná jen dočasně.

Uspořádání vysoce specializovaného závodu:

Rostlinná výroba je mimo chmel — jakožto hlavní tržní produkt — za-měřena na výrobu meziprojektu v souvislosti s požadavkem na zajištění krmivové a stelivové základny.

Živočišná výroba je dána výlučně žírem hovězího dobytka, převážně mla-dého, který je doplňován nákupem. Toto zaměření se jeví ve spojení s pěstová-ním chmele jako nejvýhodnější, zabezpečující vyrovnanou bilanci chlévské mrvy.

Pracovní poměry se vyznačují poklesem pracovních sil zhruba o jednu tře-tinu proti stavu ve chmelařských závodech v průměru let 1957—1959. Hlubší po-kles je zatím obtížný, neboť i přes větší předpoklad snížení potřeby práce u ji-ných plodin nelze předpokládat podstatné snížení u chmele, kde zatím není předpoklad mechanizace zavádění chmele a řady dalších prací.

Hrubá a tržní produkce — vysoká produkce v rostlinné výrobě — umožňuje krytí i netržních fondů, přes zaměření na tržní produkci u chmele a části obilí. Krytí netržních fondů (krmiva, osiva) umožňuje přitom též poměrně vysokou

živočišnou výrobu. Obilí je tržní na 45,1 % hrubé výroby, ostatní obilí je určeno na krmení a osiva; chmel a hovězí maso jsou plně tržními produkty. Ve srovnání s průměrem let 1957—1959 všech chmelařských závodů je v přepočtu na hektar půdy dosahováno u tržních výrobků objemu a růstu tržní produkce (maso a chmel přepočteny na zemědělskou půdu, obilí na ornou půdu), jak ukazuje tabulka III.

III.

Výrobek	Měrná jednotka	Průměr let 1957—1959	Výroba podle modelu (1970—1975)	Index (1957—59 = 100)
chmel	q	0,35	2,925	843
hovězí maso	q	0,66	6,424	973
obilí	q	4,86	7,89	162

Uvedené možnosti vysoce specializovaných závodů v dosažení úrovně výroby proti průměru všech chmelařských závodů jsou u jmenovaných tržních odvětví reálné tím, že jsou z tržní produkce vyloučeny ostatní, dosud existující tržní produkty (cukrovka, brambory, vepřové maso, mléko a vejce).

Uvedený model vykazuje velký vzestup intenzity výroby i produktivity práce. Tržby na hektar zemědělské půdy vzrůstají proti průměru všech chmelařských závodů z let 1957—1959 ze 4468 Kčs na 17 120 Kčs, tj. o 283 %, a na jednoho stálého pracovníka z 16 971 Kčs na 85 602 Kčs, tj. o 404 %.

* * *

V navázání na územní rajonizaci výroby chmele v ČSSR připadá při zajišťování jeho výroby velmi důležitá úloha správnému rozmístění zemědělské výroby, výrobnímu zaměření a specializaci. Zejména je nutné, aby byla ujasněna dlouhodobá koncepce a podle toho zpracovány dlouhodobější plány rozmístění a zaměření výroby i investic. Na základě toho bude možno postupně více využívat nejvhodnějších ploch pro pěstování chmele, dosáhnout potřebné koncentrace výroby, odstranit dosavadní univerzálnost výroby včetně disproporcí ve spojování odvětví, a tím vytvářet základní ekonomické předpoklady pro:

- zajištění výroby plánovaného množství co nejvyššího chmele,
- postupné přebudování chmelařství na základech socialistické velkovýroby a zprůměrnění velkovýroby chmele a ostatních nutných speciálních výrobních odvětví,
- zvýšení celkové ekonomické efektivnosti zemědělské výroby ve chmelařských oblastech.

K řešení těchto otázek je třeba:

Na základě zjištění, že uspořádání výroby ve chmelařských závodech je nutno řešit diferencovaně podle poměrného zastoupení chmele k orné půdě, členit tyto závody i z hlediska dlouhodobějšího výhledu do kategorií, jež jsou uvedeny v tabulce IV.

Za průměrné maximum bližšího výhledu (1965) považovat 20,5 % a v dlouhodobějším výhledu 30 % chmelnic v poměru k orné půdě.

Rozmístování ploch chmele (nové výsazy, přesuny ploch) usměrňovat na základě využívání možností specializace především do nejlepších poloh podle ra-

IV.

Kategorie	Podíl chmelnic		Stručná charakteristika
	k orné půdě	k zemědělské půdě	
	procent		
I.	do 8	do 6,7	<i>nespecializovaná výroba</i> , při menší výměře závodu rozptýlená
II.	8—16	6,7—12,6	<i>nízká specializace</i> — specializovaná výroba, při minimální velikosti závodu 300 ha vždy soustředěná
III.	16—25	12,6—17,9	<i>střední specializace</i> , specializovaná, soustředěná výroba se středním až vysokým poměrem chmele k orné půdě
IV.	25—35	17,9—24,4	<i>vysoká (dočasně nadměrná = extrémní) specializace</i> , specializovaná, soustředěná výroba

jonizace výroby chmele v ČSSR (první a druhá zóna vhodnosti) tak, aby postupem doby středně a vysoce specializované závody zaujímaly rozhodující (převažující) podíl z plochy chmele. K tomu účelu vypracovat dlouhodobý plán, nejméně na dobu 25 let, členěný do etap.

V závislosti na procentickém zastoupení chmele v poměru k orné půdě v zájmu zajištění krmivové základny a animálního hnojení upravit v bližším výhledu strukturu rostlinné výroby v širokém průměru takto (tabulka V).

V.

Plodina	Kategorie specializace podle poměru chmele k orné půdě			
	skladba plodin na orné půdě v %			
	I.	II.	III.	IV.
zrniny	51,0	51,0	50,6	52
technické plodiny	16,0	7,5	3,9	—
z toho: cukrovka	(15,0)	(7,1)	(3,7)	—
brambory	6,5	5,2	5,5	4
krmné plodiny	26,5	36,2	40,0	44
z toho: víceleté píce	(17,5)	(22,0)	(23,7)	(23)
krmné okopaniny	(2,0)	(2,7)	(2,2)	(5)
silážní kukuřice	(5,0)	(6,4)	(6,4)	(8)
meziplodiny	9,0	8,7	9,8	9

Údaje nutno považovat za směrné a přizpůsobovat je místním podmínkám. Ve druhé a třetí kategorii specializace je nutné předpokládat diferenciaci směrných čísel na řepařský a bramborářský výrobní typ přibližně takto (tabulka VI):

VI.

Plodiny	II. kategorie		III. kategorie	
	podíl na orné půdě v %, typ			
	řepařský	bramborářský	řepařský	bramborářský
zrniny	50,94	52,07	50,50	51,09
technické plodiny	8,16	1,10	4,50	1,06
z toho: cukrovka	(7,80)	—	(4,50)	(0,39)
brambory	4,88	8,00	5,50	5,49
krmné plodiny	36,02	38,83	39,50	42,36
z toho: víceleté pícniny	(21,87)	(22,72)	(23,50)	(24,44)
silážní kukuřice	(6,19)	(8,38)	(6,00)	(7,90)

V závislosti na stupni specializace a na úrovni krmivové základny upravit zatížení zemědělské půdy hospodářskými zvířaty a strukturu živočišné výroby v průměru takto (tabulka VII):

VII.

Ukazatel	Kategorie specializace			
	I.	II.	III.	IV.
počet VDJ na 100 ha zem. půdy	83,7	81,82	81,09	81,03
počet kusů na 100 ha zem. půdy:				
koně	4,0	5,03	5,46	5,00
skot	76,0	78,00	79,22	85,00
z toho: krávy	(36,0)	(33,82)	(32,19)	(30,00)
žir	(10,0)	(10,26)	(23,67)	(34,00)
krav ze skotu v %	(47,37)	(43,22)	(40,58)	(35,32)
prasata	80,0	58,54	53,52	42,00
drůbež	300,0	217,68	224,01	100,00

Živočišnou výrobu zaměřit především na skot.

V souladu s navrženým výrobním zaměřením a plánovanou úrovní hektarových výnosů a užitkovostí upravit v bližším výhledu tržní produkci v naturálním vyjádření v přepočtu na hektar půdy tak, jak je uvedeno v tabulce VIII.

V dlouhodobém výhledu (rok 1970—1980 až 1985), za předpokladu vysoké intenzity rostlinné výroby (průměrný hektarový výnos obilí 35 q), úplného vyčlenění chovu prasat a drůbeže a zavedení otevřeného obratu stáda u skotu, se jeví možnost budování vysoce specializovaných chmelářských hospodářství a 20—30 % chmele na orné půdě. Při tomto uspořádání výroby se jeví jako všestranně dostačující velikost závodu asi 750 ha zemědělské půdy.

VIII.

Výrobek	Půda	Měrná jednotka	Kategorie specializace			
			I.	II.	III.	IV.
chmel	Z	q	0,32	1,24	1,71	2,60
obilí celkem	O	q	5,50	3,33	3,24	2,43
chlebové	O	q	3,00	1,80	0,83	1,38
ječmen	O	q	2,50	1,52	2,42	1,05
brambory	O	q	1,56	0,82	—	—
cukrovka	O	q	59,20	23,50	14,60	—
hovězí maso	Z	q	0,93	1,08	1,21	1,45
vepřové maso	O	q	1,30	1,02	0,79	0,65
drůbeží maso	O	q	0,06	0,04	0,05	0,02
mléko	Z	l	730,00	584,00	580,70	619,30
vejce	Z	ks	302,00	227,00	253,00	19,70

(Z — na zemědělskou půdu; O = na ornou půdu)

Разработка принципов направленности и специализации сельскохозяйственного производства в хмелеводческих областях

Руководствуясь современным положением в области знания указанной проблематики, результаты научного исследования можно обобщить следующим образом:

С точки зрения перспективы, рассчитанной на продолжительный срок, понимание проблематики, которой до сих пор не было до конца исследовано и требует постепенной, более подробной разработки, было доказано, что существующую границу специализации хмелеводческих предприятий при определенных предпосылках можно передвинуть с существующих 20—25 % до 30—35 % хмеля по отношению ко всей пахотной земле, что позволит максимально использовать наиболее качественные участки, на которых может возделываться хмель.

В связи с этим была уточнена классификация хмелеводческих предприятий и характеристика отдельных категорий специализации. Учитывая требования переустройства нашего сельского хозяйства — а тем самым и возделывания хмеля — на основах социалистического крупного производства и приближения к формам, применяемым в промышленности, исследователи подвергли обстоятельной критике существующее размещение участков хмеля и предложили пути, принципы и методы планирования, а также целесообразных его изменений. Ввиду этого была объяснена необходимость и метод перспективного долгосрочного планирования и предложена концепция типовой организации высокоспециализированных хмелеводческих предприятий с учетом более отдаленной перспективы с целью создания предпосылок для индустриализации производства хмеля и тем самым повышения общей экономической эффективности сельскохозяйственного производства в хмелеводческих областях.

Erarbeitung von Grundsätzen der Produktionsrichtung und der Spezialisierung der landwirtschaftlichen Produktion in Hopfenbaugebieten

Verglichen mit dem bisherigen Stand der Kenntnisse auf dem Gebiet der genannten Problematik können die Forschungsergebnisse folgendermaßen zusammengefaßt werden:

Vom Gesichtspunkt einer langfristigeren perspektivischen Konzeption, deren Problematik bisher im wesentlichen nicht gelöst wurde und die fortschreitend eine eingehendere Ausarbeitung erfordern wird, wurde die Möglichkeit nachgewiesen, die bisherige Grenze der Spezialisierung der Hopfenbaubetriebe unter gewissen Voraussetzungen von den bisherigen 20—25 % Hopfenanteil an der Ackerfläche auf 30—50 % zu erweitern, was eine maximale Ausnutzung der qualitativsten Hopfenbaulage ermöglichen wird.

Im Zusammenhang damit wurde die Klassifizierung der Hopfenbaubetriebe und die Charakteristik der einzelnen Kategorien der Spezialisierung präzisiert. In Hinblick auf die Forderung, unsere Landwirtschaft und damit auch den Hopfenbau auf den Grundlagen der sozialistischen Großproduktion umzugestalten und sie den in der Industrie angewandten Formen anzugleichen, wurde die bisherige Verteilung der Hopfenbauflächen einer eingehenden Kritik unterzogen und es wurden Möglichkeiten, Grundsätze und die Art der Planung und der Verwirklichung ihrer zweckmäßigen Veränderungen beantragt. Mit Rücksicht darauf wurde die Notwendigkeit und die Art einer langfristigeren Planung dargelegt und die Konzeption einer typenmäßigen Gestaltung hochspezialisierter Betriebe in einer langfristigeren Perspektive vorgeschlagen, mit der Zielsetzung, Voraussetzungen für die Industrialisierung der Hopfenproduktion und damit für die Steigerung des gesamten ökonomischen Nutzeffektes der landwirtschaftlichen Produktion in Hopfenbaugebieten zu schaffen.

Příspěvek k ovocnářské specializaci

К вопросу плодородческой специализации

Beitrag zur Obstbauspezialisierung

CSc. inž. Miroslav KRICNAR

Výzkumný ústav ovocnářský, Holovousy

Rozdílnost přírodních podmínek, rozmanitost složení půd a bohaté členění našeho území umožňuje zemědělským závodům věnovat se účelné specializaci. Tak je tomu i se specializací ovocnářskou.

Podíl ovocnářských kultur na celkové ploše zemědělské půdy je ovlivňován mnoha činiteli. Nejdůležitější z nich jsou:

1. Přirozené stanovištní podmínky (podnebí, půda, poloha).
2. Poloha k trhu a zpracovatelskému průmyslu.
3. Počet pracovních a potažných sil, strojů a náradí.
4. Výše vlastních nákladů.
5. Výroba chlévské mrvy.
6. Výrobní zkušenosti družstevníků.

Rozmístění výroby ovoce nebylo v minulosti plánovitě usměrňováno a nese proto dosud četné znaky živelnosti, charakteristické pro kapitalismus a zemědělskou malovýrobu. V posledních letech však došlo k podstatným společenským změnám, které kladou nové nároky na rozmístění a strukturu výroby ovoce.

Především vzrostl podíl městského obyvatelstva, které je odkázáno jen na tržní produkci. Zároveň se však rozšířily formy i kapacita zpracování ovoce, možnosti rychlé dopravy, a především vznikly nové výrobní vztahy v zemědělství, umožňující plné rozví-

nutí socialistické velkovýroby. Tím jsou dány nové možnosti i požadavky pro takové rozmístění výroby, které zaručí potřebný rozsah, kvalitu i hospodárnost výroby.

Tržní produkci ovoce bude proto nutno soustřeďovat postupně do výrazných a ucelených produkčních oblastí a v nich do vybraných zemědělských závodů s různým stupněm ovocnářské specializace. Menší část tržní produkce ovoce zůstane však mimo produkční oblasti v zemědělských závodech jiné specializace. I v těchto případech však bude nutno respektovat vhodnost pěstitelských podmínek.

* * *

Při organizování a vytváření produkčních oblastí a při výběru a budování specializovaných ovocnářských závodů je třeba vycházet ze zásad účelné rajonizace zemědělské výroby. Zvláště je třeba:

— Tržní výrobu ovoce soustřeďovat do oblastí s nejvhodnějšími klimatickými, půdními a ekonomickými podmínkami a vytvářet tak ucelená výrobní centra.

— Při výběru a vytváření produkčních oblastí věnovat hlavní pozornost tradičním ovocnářským oblastem, usku-tečnit jejich výrobně ekonomický roz-bor a na jeho podkladě uspořádat strukturu zemědělské výroby tak, aby byly dány předpoklady k obnově a dalšímu rozšíření výroby nejvhodněj-ších druhů a odrůd ovoce.

— S ohledem na rozšiřování výroby a na pokračující kvalitativní změny sortimentu je nutno vytvářet nové produkční oblasti, kde vedle přírod-ních a ekonomických podmínek bude možno využít i velkých investic do zá-vlah, meliorací apod.

— S ohledem na odlišné nároky jed-notlivých druhů ovoce určit přesné výrobní zaměření produkčních oblastí podle druhů a odrůd.

— Pěstování druhů, popř. odrůd choulostivých na přepravu, kupř. drobné ovoce, umisťovat podle možnosti do blízkosti velkých spotřebních cen-ter nebo do obvodu nynějších zpraco-vatelských závodů. Nové zpracova-telské kapacity bude nutno umisťovat do příslušných produkčních oblastí.

— Druhy a odrůdy dobře snášejí-cí dopravu pěstovat pro přímý konzum i pro zpracování především v ekologick-y nejpříznivějších podmínkách.

Zásady výběru ovocnářských závodů

V zájmu rychlého uplatnění velko-výrobních pokrokových metod pěstová-ní ovoce, růstu výnosů a zvyšování kvality ovoce při současném snižování vlastních nákladů na jednotku výrobku je nutno soustředit tržní výrobu ovoce do vybraných specializovaných zemědělských závodů.

Při výběru těchto zemědělských zá-vodů a při vytváření různého stupně jejich specializace bylo by účelné po-stupovat podle těchto zásad:

— Ovocnářsky specializované zá-vody vybírat a zakládat především ve stanovených produkčních oblastech pokud možno v takovém soustředění, které bude základem uceleného výro-bního centra a umožní případnou ko-operaci specializovaných závodů. To usnadní nejen řízení a rychlé zvyšování úrovně výroby, ale i nákupu ovoce, neboť nákupní organizace může kon-centrovat svá zařízení do takovéto ob-lastí.

— Specializované ovocnářské od-větví budovat za dosavadních podmí-nek zásadně jako součást zemědělského závodu, kde ostatní zemědělská výroba tvoří přirozenou základnu pro existen-ci a rozvoj ovocnářského odvětví.

— Rozsah a struktura speciálního odvětví a uspořádání ostatní zemědě-lské výroby je třeba stanovit indivi-duálně s ohledem na zachování rovno-váhy mezi specializovaným odvětvím a ostatní zemědělskou výrobou. Rozsah ovocnářského odvětví a stupně jeho intenzity je nutno mimoto řídit i po-čtem a kvalifikací pracovních sil a mož-ností jejich celoročního pracovního za-tížení.

— Do vybraných závodů se mají přednostně umisťovat potřebné účelové stavby, technická zařízení, mechani-zační prostředky i kvalifikovaní pra-covníci. To je nezbytným předpokla-dem stabilizace ovocnářské výroby.

— Při ovocnářské specializaci je vhodné zaměřit se na pěstování jen několika druhů ovoce účelně na sebe navazujících, což umožní plně uplatně-ní velkovýrobní technologie a rovno-měrné rozdělení spotřeby práce.

— Stanovit rozsah ovocných vý-sadeb tak, aby byla možná dlouhodobá rotace ve vybraných tratích a přitom aby též zajištěna stabilita výro-by vhodným poměrem mladých, plně plodných a stárnoucích výsadeb.

— Ve vnitřní organizaci ovocnář-

sky specializovaného závodu zajistit ovocnářskou výrobu ustavením samostatné stálé výrobní skupiny s příslušným mechanizačním vybavením.

Výzkumný ústav ovocnářský učinil pokus s řešením ovocnářské specializace na základě zkušeností získaných v některých družstvech. Podklady pro vlastní práci byly získány v deseti družstvech různých okresů za období 1956—1958. Sledovaná družstva byla vybrána v typicky ovocnářských oblastech řepařské a bramborářské výrobní oblasti tak, aby byla zastoupena družstva s různým procentem plochy ovocných sadů. Bylo přihlíženo k tomu, aby se vytvořily tři skupiny:

1. Družstva s malým zastoupením ovocnářství.
2. Družstva se středním zastoupením ovocnářství.
3. Družstva s velkým zastoupením ovocnářství.

Na základě rozboru hospodaření sledovaných ovocnářských družstev a pomocí číselného modelu jsme dospěli k těmto závěrům:

Ovocnářsky specializované závody se mohou dělit na základě zkušeností na dvě kvalitativně rozdílné kategorie:

1. Závody s nejintenzivnějšími formami ovocnaření, které jsou charakterizovány těmito znaky:

— Pěstování ovoce je rozhodujícím odvětvím zemědělské výroby.

— Zemědělská výroba je plně způsobena potřebám ovocnářství.

— Pěstují se nejnáročnější druhy a odrůdy ovoce. Volí se nejintenzivnější způsoby ovocnaření (čtvrťkmény na typových podnožích, pásové a zahuštěné výsadby, zákrsky, vřetena, plantáže drobného ovoce) s vysokou úrovní agrotechniky (závlaha, ochrana proti jarním mrazům apod.).

— Plocha osázená ovocnými stromy a keři slouží výlučně k produkci ovoce a veškerá agrotechnická opatření se

řídí potřebami ovocných výsadeb. Doplňující předplodinou jsou směsky na zelené hnojení.

— Na vysoké úrovni je sklizeň, třídění a případné další úpravy a manipulace s ovocem. Závody této kategorie by měly mít třídírnu ovoce, jednoduchá zařízení na prochlazování měkkého ovoce a sklad na přechodné, popř. i dlouhodobé skladování ovoce.

— Ovocné sady ošetřuje stálá výrobní skupina vedená kvalifikovaným ovocnářem a vybavená speciálními mechanizačními prostředky.

— Nejintenzivnější ovocnářství má nejlepší předpoklady rozvoje v kukuřičném a řepařském výrobním typu na hlubších orných půdách s dobrou mechanizační přístupností při svažitosti nejvýše 10 %.

2. Intenzivní polní ovocnářství je charakterizováno těmito znaky:

— Pěstování ovoce je jedním z hlavních odvětví zemědělské výroby, nikoli však odvětvím rozhodujícím. Přesto však ostatní zemědělská výroba je uspořádána tak, aby napomáhala rozvoji ovocnářství.

— Převládajícím typem výsadeb jsou ucelené čtvrtkmenné a polokmenné sady, které dovolují v prvních letech po výsadbě pěstovat vhodné podplodiny. V době plodnosti se pěstují směsky na krmení nebo na zelené hnojení.

— Rovněž v této kategorii ošetřuje ovocné výsadby stálá výrobní skupina vedená kvalifikovaným odborníkem a vybavená potřebným zařízením.

— S ohledem na nižší intenzitu této kategorie ovocnaření bude účelné vybírat závody s tímto stupněm specializace v bramborářském a podhorském výrobním typu.

V některých ovocnářsky specializovaných závodech se budou obě kategorie ovocnářské výroby prolínat, což bude při vhodné kombinaci druhů a odrůd účelné.

V jednom ovocnářsky specializovaném závodě není vhodné pěstovat všechny ovocné druhy, neboť by nebylo možno uplatnit velkovýrobní způsoby pěstování ovoce. S ohledem na rozložení potřeby práce v průběhu roku a snížení rizika pěstování ovocných kultur na minimum je vhodné pěstovat v jednom zemědělském závodě nejvýše tři až čtyři ovocné druhy. Není vhodné pěstovat jen jeden ovocný druh, a to pro rizikovost, pro velké pracovní špičky a nerovnoměrné rozdělení důchodů.

V kukuřičné a teplé řepařské výrobní oblasti je vhodné kombinovat meruňky a broskve s jabloněmi, popř. hrušněmi. Z drobného ovoce je vhodný angrešt.

V chladnější řepařské výrobní oblasti je vhodné kombinovat jabloně, popř. hrušně, s třešněmi nebo slivoněmi. Z drobného ovoce je vhodný rybíz a angrešt.

V bramborářské výrobní oblasti je vhodné kombinovat jabloně s višněmi nebo třešněmi. Z drobného ovoce je vhodný rybíz.

V podhorské výrobní oblasti je vhodné kombinovat jabloně s višněmi. Z drobného ovoce je vhodný rybíz. Nejvhodnější je polokmenný typ výsadby.

Vedle ucelených výsadeb budou i ve specializovaných závodech běžné menší výsadby na plochách jinak zemědělsky nevyužitých, např. aleje při okrajích honů, podél cest, příkopů, ve výběžcích apod. Pro tento způsob pěstování se hodí druhy méně náročné na ošetřování a na obdělávání půdy. V tomto případě vysazujeme na lehčích půdách třešně a višně, na dobrých vlhčích půdách švestky a renklody a na dobrých půdách v teplých polohách hrušně. V klimaticky drsnějších podmínkách je vhodný sladkoplodý jeřáb. V teplých polohách jižní Moravy a Slovenska se pro tento účel dobře hodí vlašský ořešák.

Zemědělská výroba v ovocnářsky specializovaných zemědělských závodech

S rostoucím podílem ovocnářství na zemědělské půdě je nutno upravovat strukturu všech výrobních odvětví. Pro hrubou orientaci uspořádání výroby u zemědělských závodů s různým stupněm ovocnářské specializace může sloužit toto rámcové rozdělení:

- a) ovocnářství na 6—10 % zemědělské půdy,
- b) ovocnářství na 11—18 % zemědělské půdy,
- c) ovocnářství na 19—22 % zemědělské půdy.

Rostlinná výroba

Intenzita a skladba rostlinné výroby je dána požadavkem zajistit krmivovou základnu pro 70—80 velkých dobytčích jednotek na 100 ha zemědělské půdy tak, aby bylo možno při dávce 300 q chlévské mrvy na hektar hnojit každoročně 20—24 % orné půdy a 33 % ovocných sadů, tj. 21—25 % zemědělské půdy.

Vysokou výrobu chlévské mrvy (90 q na jednu velkou dobytčí jed-

notku) může zajistit jen živočišná výroba s vysokým podílem skotu (74 až 78 % z celkového počtu velkých dobytčích jednotek) při dobré stelivové základně (nejméně 9 q stelivové slámy na jednu velkou dobytčí jednotku za rok). Výroba stelivové slámy vyžaduje podíl ozimů na orné půdě asi 22—25 %. Se zřetelem na celkové zatížení zemědělské půdy dobytčím je nutno upravit podíl krmných plodin na

29–36 % z orné půdy. Pro vyrovnání krmné bilance je nutno počítat se zařazováním meziplodin do osevních postupů v rozsahu asi 8 % osevních ploch a se zařazováním ozimých směsek

na zelené krmení v kmeňových ovocných výsadbách.

V souladu s těmito zásadami je vhodné upravit strukturu osevních ploch takto (tabulka I):

I. Struktura osevních ploch v ovocnářských závodech

Plodiny	Ovocnářství zastoupené na zemědělské půdě		
	6–10 %	11–18 %	19–22 %
	v % z orné půdy		
zrniny	48–50	49–50	49–51
technické plodiny	13–11	11–9	9–7
brambory	10–8	8–6	8–6
krmné plodiny	29–31	32–35	34–36
z toho: víceleté	(20–22)	(24–25)	(26–28)
kukuřice	(8–7)	(6–7)	(5–5)
krmné okopaniny	(1–2)	(2–3)	(3–3)
meziplodiny	8–6	8–6	8–6
z toho: na zrno	(3–2)	(1–1)	(1–1)

Navržené skladby plodin jsou směřné a nutno jich použít vždy se zřetelem na výrobní podmínky. Obecně je nutno dbát zásady, že při zvyšování podílu ovocnářství stoupá podíl zrnin a víceletých pícein na úkor brambor, cukrovky a olejnin. U krmných okopanin se v řepářském výrobním typu po-

čítá s krmnou cukrovkou. V příznivých letech lze uvažovat o uplatnění následných plodin jako rezervy krmivové základny.

Tržní podíl rostlinné výroby se mimo ovoce vyhrazuje technickým plodinám, v řepářské výrobní oblasti sladovnickému ječmeni a chlebovinám.

Živočišná výroba

Stoupání podílu ovocnářství, prováděné nezbytným poklesem podílu orné půdy ze zemědělské půdy, vyžaduje stupňování relativního zatížení orné půdy dobyt看em.

Ve směrných výpočtech zatížení zemědělské půdy hospodářským zvířectvem se vychází z potřeby výroby masa a chlévské mrvy. Z tohoto hlediska se jeví účelný rozsah a struktura hospodářského zvířectva, jak je uvedeno v tabulce II.

Uplatňuje se zásada progresivního zastoupení skotu, a to 74–78 % z cel-

kového počtu velkých dobytčích jednotek. Dojnice mají zaujímat asi 50 % z celkového počtu skotu.

Ve vysoce specializovaných ovocnářských závodech je vhodná tato struktura živočišné výroby:

	z celkového počtu VDJ
chov skotu	78–76 %
chov prasat	10–14 %
chov drůbeže	2–1 %
koně	10–9 %

V ovocnářsky specializovaných závodech by neměl být zastoupen chov

II. Hustota hospodářských zvířat v ovocnářských závodech
(v propočtu na 100 ha zem. půdy)

Hospodářské zvířectvo	Ovocnářství zastoupené na zemědělské půdě		
	6—10 %	11—18 %	19—22 %
zatížení VDJ na 100 ha zemědělské půdy	78	75	73
hustota v ks na 100 ha zemědělské půdy:			
koně	5	5	5
skot	74	76	78
z toho krávy	(35)	(35)	(38)
prasata	56	47	35
z toho prasnice	(6)	(5)	(4)
drůbež	300	300	300

prasat a chov slepic, protože by nebylo dosaženo žádané koncentrace.

Uvažovaná úroveň rostlinné výroby a z ní vyplývající stavy hospodářského zvířectva se budou v ovocnářsky specializovaných závodech měnit podle přírodních a ekonomických podmínek.

Rostlinná výroba plně zajišťuje uvažované stavy hospodářského zvířectva z hlediska potřeby krmných

hodnot a stelivové slámy. Nákup se omezuje jen na bílkovinné směsi. Na jednu velkou dobytčí jednotku připadne 382 kg stravitelných bílkovin a 2820 kg škrobových hodnot (poměr SB : ŠJ = 1 : 7,1).

Výroba chlévské mrvy je dostatečně vysoká (7300 až 7800 q na 100 ha zemědělské půdy), aby zajistila potřebné animální hnojení v rozsahu 21—25 % zemědělské půdy při dávce 300 q na hektar ročně.

Výroba stelivové slámy je v kategorii	6—10 %	11—18 %	19—22 %
q/1 VDJ	12,5	12,5	12,8

Krytí potřeby stelivové slámy je dobré, takže umožňuje počítat s volným ustájením mladého skotu.

Tržní produkce

V jednotlivých skupinách ovocnářské specializace se předpokládá tržní produkce v naturálním a peněžním vyjádření na 100 ha zemědělské půdy (tržní produkce je oceněna stálými ce-

nami) v rozsahu, jak uvádí tabulka III.

V tržní produkci rostlinné výroby převládá ovoce a technické plodiny, v živočišné výrobě chov skotu (tabulka IV).

Rozsah ovocnářství

Specializovaný ovocnářský závod musí mít nejméně 6—8 % plochy zemědělské půdy osázeno kmennými výsadbami nebo nejméně 5 % nižšími tvary, jako jsou zákrsky, vřetena, volně rostoucí palmety apod.

S ohledem na značné rozdíly ve velikosti dnešních zemědělských závodů je nutno pokládat za nejnižší tržně významnou ovocnářskou jednotku ve specializovaném závodě 40 ha polokmenného sadu nebo 30 ha čtvrt-

III. Tržní produkce v naturálním a peněžním vyjádření na 100 ha zemědělské půdy

Zastoupení ovocnářství	6—10 %		11—18 %		19—22 %	
	q	Kčs	q	Kčs	q	Kčs
pšenice	50	6 750	80	10 800	60	8 100
žito	150	21 000	60	11 200	60	11 200
ječmen	100	11 400	100	11 400	100	11 400
cukrovka	3 520	66 880	2 880	54 720	2 400	45 600
brambory	280	10 920	150	5 850	50	1 950
ovoce	650	130 000	1 250	250 000	1 950	390 000
mléko	700	126 000	700	126 000	750	135 000
maso hovězí	60	54 000	65	58 500	67	60 300
maso vepřové	90	99 000	80	88 000	60	66 000
vejce (kusů)	32 000	25 600	31 000	24 800	29 000	23 200
Celkem		551 550		641 270		752 750

IV. Podíl rostlinné a živočišné výroby na tržní produkci

Ukazatel	Zastoupení ovocnářství		
	6—10 %	11—18 %	19—22 %
	podíl v procentech		
podíl rostlinné produkce z celkové tržní produkce	44,9	53,6	62,0
podíl živočišné produkce z celkové tržní produkce	55,1	46,4	38,0
	100	100	100
podíl ovocnářství z celkové tržní produkce	23,5	38,9	52,0
podíl ovocnářství z rostlinné produkce	52,5	72,6	83,8
podíl produkce skotu ze živočišné produkce	59,2	62,0	68,6
podíl produkce prasat ze živočišné produkce	32,5	29,5	23,1
podíl produkce prasat z celkové tržní produkce	17,9	13,7	8,8
podíl produkce skotu z celkové tržní produkce	32,6	28,7	26,0

kmenného sadu nebo 20 ha pásových výsadeb nebo 10 ha bobulovin.

Při této výměře tržní výsadby lze totiž účelně organizovat stálou pracovní ovocnářskou skupinu přibližně o 8—10 pracovních silách.

Při určování rozsahu a struktury

ovocnářské specializace je nutno přihlídnout k potřebě pracovních sil. Potřebu pracovních sil na hektar ovocných výsadeb v období plné plodnosti u jednotlivých typů ovocných výsadeb udává tabulka V.

V. Potřeba pracovních sil na 1 ha ovocných výsadeb v období plné plodnosti u jednotlivých typů

Typ výsadby	Počet pracovních hodin	Jedna pracovní síla ošetřuje hektarů	Potřeba pracovních sil na 1 ha
jabloně — vysokokmen, intenzivně ošetřovaný, spon 10 × 10 m	742	2,90	0,34
ovocné stěny, spon 4 × 3 m	1200	1,75	0,57
polokmeny, spon 8 × 7 m	800	2,62	0,38
čtvrťkmeny, spon 6 × 6 m	900	2,33	0,42
zákrsky, spon 5 × 2 m	1155	1,82	0,54
hrušně — vysokokmen, intenzivně ošetřovaný, spon 10 × 10 m	710	3,00	0,33
polokmeny, spon 8 × 7 m	820	2,56	0,39
třešně — vysokokmen intenzivně ošetřovaný, spon 10 × 10 m	925	2,27	0,44
višně — spon 7 × 5 m	980	2,14	0,46
švestky — polokmen intenzivně ošetřovaný, spon 6 × 4 m	915	2,29	0,43
meruňky — intenzivně ošetřované, spon 7 × 7 m	613	3,42	0,29
rybíz — intenzivně ošetřovaný	2377	0,90	1,10
angrešt — intenzivně ošetřovaný	2487	0,86	1,16
jahody — intenzivně ošetřované	2066	1,04	0,96
maliny — intenzivně ošetřované	3494	0,61	1,62

Za maximální výměru ovocných sadů lze považovat 20 % zaovocnažené zemědělské půdy, ve zcela výjimečných případech v příznivých přírodních a ekonomických podmínkách i 25 až 30 % zemědělské půdy.

Na základě rozborů sledovaných družstev jsme zjistili, že nejlepšího poměru ve výši peněžních příjmů z ovocnářství dosahujeme, zaujímá-li ovocnářství 10 %, nejvýše 20 % zemědělské půdy. V tomto případě činí podíl ovocnářství 20 %, respektive 40 % z celkových peněžních příjmů.

Při volbě rozsahu ovocnářské specializace je třeba dále zvážit i stupeň plánované intenzity a předpokládané technické vybavenosti.

Na základě rozboru současných možností lze pokládat za maximální výměru 250 ha ovocných výsadeb, a to ve vhodné kombinaci jednotlivých typů. S ohledem na pracovní náročnost jednotlivých ovocných druhů a typů výsadeb může činit výměra polokmenů: 200–250 ha, čtvrťkmenů 150–200 ha, pásových výsadeb 80 až 100 ha, bobulovin 50 ha.

Z á v ě r

Na základě rozborů hospodářských výsledků deseti družstev, která se za-

bývají ovocnářskou výrobou, a sestavením číselného modelu jsme vypraco-

vali návrh organizačního uspořádání zemědělských závodů s různým stupněm ovocnářské specializace.

Ovocnářsky specializovaný závod by měl mít nejméně 6—8 % plochy zemědělské půdy pod ovocnými stromy. Maximální výměra ovocných sadů by neměla překročit 20 % plochy zemědělské půdy.

Stupeň ovocnářské specializace je ovlivňován přirozenými stanovištními podmínkami, polohou k průmyslovým střediskům a zpracovatelskému průmyslu, počtem pracovních sil, mechanizačním vybavením, výší vlastních

nákladů, výrobou chlévské mrvy a výrobními zkušenostmi družstevníků.

Při specializaci je nutno uvažovat v každém jednotlivém případě místní podmínky. Úspěch ovocnářské specializace nezáleží ovšem jen na vhodném výběru zemědělského závodu a na uspořádání jeho výroby, ale i na úplném vybavení potřebným zařízením, stroji, nářadím a kvalifikovanými kádry.

Proto je třeba chápat ovocnářskou specializaci jako dlouhodobý proces kvalitativní přeměny našeho ovocnářství.

К вопросу плодородческой специализации

Работниками экономического отделения Научно-исследовательского института плодородства в Головоусах был произведен опыт по решению плодородческой специализации на основании опыта, приобретенного в плодородческих кооперативах за период 1956—1958 гг. Данные для опыта были почерпнуты в 10 кооперативах различных районов типично плодородческих областей. Представлены также свекловичные и картофельные производственные области с различным процентом площади под фруктовыми садами.

На основании анализа хозяйственных результатов в наблюдаемых кооперативах и цифровой модели было разработано организационное упорядочение сельскохозяйственного производства в плодород-

ческих предприятиях с различной степенью специализации:

а) плодородство на 6—10 % сельскохозяйственной земли,

б) плодородство на 11—18 % сельскохозяйственной земли,

в) плодородство на 19—22 % сельскохозяйственной земли.

Структура растениеводства обусловлена требованием обеспечить кормовую базу для 70—80 условных единиц скота на 100 га сельскохозяйственной земли так, чтобы можно было при внесении 300 ц навоза на гектар удобрять ежегодно 20—24 % пахотной земли и 33 % фруктовых садов, т. е. 21—25 % сельскохозяйственной земли.

1. Правильная структура посевных площадей:

Культуры в % пахотной земли	Доля плодородства в общей площади сельскохозяйственной земли		
	6 — 10%	11 — 18%	19 — 22%
зерновые	48 — 50	49 — 50	49 — 51
технические культуры	13 — 11	11 — 9	9 — 7
картофель	10 — 8	8 — 6	8 — 8
кормовые культуры	29 — 31	32 — 35	34 — 36

Предложенные комбинации культур указывают общую направленность и их нужно всегда применять с учетом производственных условий. В общем необходимо придерживаться принципа, что при повышении доли плодородия повышается доля зерновых и многолетних трав за счет картофеля, сахарной свеклы и масличных культур.

Повышение доли плодородия, сопровождающееся неизбежным сокращением доли пахотной земли в сельскохозяйствен-

ной земле, требует повышения относительной плотности скота на единицу пахотной земли.

При директивных вычислениях степени плотности сельскохозяйственных животных на единицу пахотной земли исходят из потребности в производстве мяса и навоза.

С этой точки зрения представляются целесообразными следующие масштабы животноводства:

Плодородие, представленное на сельскохозяйственной земле			
плотность КСЕ на 100 га сельскохозяйственной земли	6—10 %	11—18 %	15—22 %
	78	75	73

Применяется принцип прогрессивной представленности скота, а именно 74-78 % из общего числа крупных скотоединиц (КСЕ).

В высокоспециализированных плодородных предприятиях выгодна следующая примерно структура животноводства: разведение крупного рогатого скота

78—76 % общего количества КСЕ
свиноводство

10—14 % общего количества КСЕ
птицеводство

2—1 % общего количества КСЕ
короводство

10—9 % общего количества КСЕ

В предприятиях, специализированных на плодородии, не следовало бы вводить свиноводства и птицеводства, так как не была бы достигнута необходимая концентрация.

Предполагаемый уровень производства и вытекающее из него поголовье сельскохозяйственных животных будет в предприятиях, специализированных на плодородии, изменяться в зависимости от природных и экономических условий.

Beitrag zur Obstbauspezialisierung

Die Mitarbeiter der ökonomischen Abteilung des Forschungsinstituts für Obstbau in Holovousy unternahmen den Versuch, die Obstbauspezialisierung auf Grund der in den Jahren 1956—1958 in Obstbaugenossenschaften erworbenen Erfahrungen zu lösen. Die Unterlagen für die Arbeit wurden in 10 Genossenschaften in verschiedenen Kreisen typischer

Obstbaugebiete erworben und es waren auch Genossenschaften im Rüben- und Kartoffelbaugbiet mit einem unterschiedlichen Prozentsatz der Obstanlagenfläche vertreten.

Auf Grund einer Analyse der Ergebnisse der Wirtschaftsführung der Genossenschaften und eines Zahlenmodells wurde die organisatorische Gestaltung der

I. Geeignetes Anbauverhältnis:

Fruchtarten in % zur Ackerfläche	Anteil des Obstbaus an der LN		
	6—10 %	11—18 %	19—22 %
Körnerfrüchte	48—50	49—50	49—51
technische Kulturen	13—11	11—9	9—7
Kartoffeln	10— 8	8—6	8—8
Futterpflanzen	29—31	32—35	34—36

landwirtschaftlichen Produktion in Obstbaubetrieben mit unterschiedlicher Stufe der Spezialisierung ermittelt:

- a) Obstbau auf 5—10% der landwirtschaftlichen Nutzflächen,
- b) Obstbau auf 11—18 % der landwirtschaftlichen Nutzfläche,
- c) Obstbau auf 19—22 % der landwirtschaftlichen Nutzfläche.

Die Struktur der pflanzlichen Produktion wird von der Forderung bestimmt, die Futtergrundlage für 70—80 Großvieheinheiten je 100 ha landwirtschaftlicher Nutzfläche sicherzustellen, damit so alljährlich 20—24 % der Ackerfläche und 33 % der Obstanlagen, d. h. 21—25 % der landwirtschaftlichen Nutzfläche mit einer Hektargabe von 300 dt Stallung versorgt werden können.

Die vorgeschlagene Struktur der Fruchtarten stellt Richtwerte dar und ist stets unter Berücksichtigung der

Produktionsbedingungen anzuwenden. Allgemein ist es nötig den Grundsatz zu wahren, daß bei erhöhtem Anteil des Obstbaus der Anteil der Körnerfrüchte und der mehrjährigen Futterpflanzen auf Kosten der Kartoffeln, Zuckerrüben und Oelfrüchte anwachsen soll.

Die Vergrößerung des Obstbauanteils, die von einer unabdingbaren Verminderung des Ackerflächenanteils an der landwirtschaftlichen Nutzfläche begleitet ist, erfordert eine Erhöhung des relativen, auf die Ackerfläche bezogenen Viehbesatzes.

Bei der Errechnung der Richtwerte des auf die landwirtschaftliche Nutzfläche bezogenen Viehbesatzes wurde von dem Bedarf an der Fleisch- und Stallmistproduktion ausgegangen.

Von diesem Gesichtspunkt erweist sich der folgende Umfang der tierischen Produktion als zweckmäßig:

Großvieheinheiten-
besatz je 100 ha LN

Anteil des Obstbaus an d. landw. Nutzfl.			
6—10 %	11—18 %	15—22 %	
78	75	73	

Es wird der Grundsatz des progressiven Anteils von Rindvieh geltend gemacht und zwar 74—78 % von der Gesamtanzahl der Großvieheinheiten (GVE).

In hochspezialisierten Obstbaubetrie-

ben ist etwa die folgende Struktur der tierischen Produktion vorteilhaft:

Rinderhaltung 78—76 % der Gesamtzahl
der GVE

Schweinehaltung 10—14 % der Gesamt-
zahl der GVE

Geflügelhaltung 2—1 % der Gesamtzahl
der GVE

Pferde 10—9 % der Gesamtzahl der
GVE

In den auf Obstbau spezialisierten Be-
trieben sollte keine Schweine- und Hen-

nenhaltung betrieben werden, da hier
nicht die erforderliche Konzentration
erreicht werden würde.

Das in Erwägung gezogene Niveau der
Produktion und die sich daraus ergeben-
den Nutztierbestände werden sich in den
auf Obstbau spezialisierten Betrieben
mit den verschiedenen naturgemäßen und
ökonomischen Bedingungen verändern.

SPOLEČENSKÁ EFEKTIVNOST CHOVU SKOTU

Otázkám společenské efektivity chovu skotu je věnováno jak v zemědělském výzkumu, tak v zemědělské praxi mnoho pozornosti, protože problém, jak dosahovat v chovu skotu maximálního národohospodářského efektu, má v podmínkách naší socialistické republiky přímo zásadní význam. V úvodu je třeba říci, proč tomu tak je, protože ne vždy je problematika chovu skotu a živočišné výroby vůbec chápána správně, tj. z hlediska potřeb celé naší společnosti. Svědčí o tom skutečnost, že chov skotu, který je klíčovým odvětvím celé živočišné výroby, není u nás rozvíjen tou měrou, jak si pro své postavení zaslouhuje, a dále i ten fakt, že ekonomické podněty stimulující rozvoj chovu skotu a celé živočišné výroby, nepůsobí vždy k tomu, aby bylo dosahováno nejvyšší společenské efektivity vynakládaných výrobních prostředků i živé práce.

Společenskou efektivity živočišné výroby je třeba chápat jako celospolečenský zájem dosahovat z jednotky obhospodařované plochy maximální tržní produkci v žádoucí druhové skladbě a při takových nákladech prostředků a živé práce, aby společnost získávala živočišné výrobky z hlediska ekonomiky celého státu co nejvýhodněji.

Společnost může získávat stejné množství živočišných výrobků v zásadě třím způsobem: nejintenzivnější formou, což znamená přes nižší stavy, avšak nejproduktivnějších a nejvýkonnějších zvířat, pro něž jsou ve výrobě vytvářeny optimální podmínky prostředí, nebo polointenzivním způsobem, to znamená pomocí větších počtů sice méně užitkových zvířat, avšak méně náročných na podmínky prostředí, zejména výživy, a posléze uplatněním extenzivní formy, tj. chovem vysokých stavů hospodářských zvířat při nejnižších vkladech prostředků a práce.

V našich podmínkách se zřejmě uplatní jenom první dva způsoby, protože vysloveně extenzivní formy výroby nemohou mít u nás místa. Z hlediska společenské efektivity je také správné, že nejintenzivnější formy výroby budou v chovu prasat a drůbeže, protože zde při vysoké koncentraci zvířat a plném zracionalizování výrobního procesu bude využíváno produkčních schopností zvířat i práce lidí v nejvyšší možné míře.

Za tohoto stavu věcí je nutno nejvyšší

společenskou efektivity dalšího postupu v chovu skotu chápat jako celospolečenský zájem dosahovat nejvyšší tržní produkce při velkovýrobních formách chovu a při takové úrovni výživy, jakou je možno zajistit po úhradě nároků ostatních druhů zvířat, jejichž chov a výkrm bude postupně přecházet na nejintenzivnější formy.

Řešíme-li problém dosahování nejvyšší společenské efektivity v živočišné výrobě, musíme si stále uvědomovat, že v našem zemědělství je prvotním a základem požadavkem, aby maximální množství chlebového obilí i krmiv pro všechny druhy hospodářských zvířat, především však pro skot, bylo získáváno z vlastních domácích zdrojů. Kdo by se ještě dnes domníval, že je trvale možné řešit úhradu chlebového obilí a krmiv dovozem, ten by uvažoval zcela odtrženě od celého politického dění ve světě a od vývoje světové i naší ekonomiky.

Obrovský rozmach boje národů za osvobození a vymanění z politického a hospodářského útlaču, spojený s úsilím řešit otázky zcela nedostatečné výživy obrovských mas lidí, a značný vzestup životní úrovně obyvatelstva v mnoha zemích, zejména socialistických, na jedné straně a notorické nevyužívání výrobního potenciálu v zemědělství kapitalistických států, především USA, na druhé straně, vyvolávají velkou potřebu základních zemědělských výrobků, tj. chlebo-

vého obilí a jaderných a koncentrovaných krmiv všeho druhu.

Proto je naléhavým úkolem všech států světové socialistické soustavy usilovně a při plném rozvíjení mezinárodní socialistické dělby práce zvyšovat intenzitu zemědělské výroby využíváním vědeckých soustav hospodaření, aby v základních zemědělských produktech, v obilí a v krmivech, dosáhly maximální soběstačnosti. Zcela jasně o tom hovoří usnesení představitelů komunistických a dělnických stran z června 1962 o „Základních principech mezinárodní socialistické dělby práce mezi státy RVHP“, v němž je mj. uvedeno: „Vytvoření optimálního národohospodářského komplexu v každé zemi předpokládá rozvoj zemědělství, zajišťující v maximální možné

míře potřeby země v potravinách, krmivech a průmyslových surovinách; s tímto cílem je třeba ve všech státech zvyšovat intenzitu základních druhů zemědělské výroby a využívání neobdělávané zemědělské půdy pro výrobu. Problém specializace zemědělství je třeba řešit se zřetelem k maximálně možnému zvýšení výroby obilí a živočišné produkce v každé socialistické zemi.“

Řešení otázek společenské efektivnosti zemědělské výroby předpokládá tedy důkladnou analýzu a zhodnocení politického a ekonomického dění ve světě, zejména pak ve světové socialistické soustavě, protože jen tak lze získat úplná hlediska pro posouzení toho, co je v zemědělství našeho státu pro společnost efektivní a co nikoli.

Dosavadní způsob ekonomického hodnocení živočišné výroby

V živočišné výrobě je v ekonomických rozbořech, zejména při výpočtu vlastních nákladů na jednotku produkce, posuzována otázka společenské efektivnosti chovu i výkrmu jednotlivých druhů hospodářských zvířat velmi nedostatečně. Tím, že je např. chov skotu a uvnitř chovu jeho jednotlivá odvětví vyhodnocována po hospodářské stránce izolovaně, je přezírán pojem vlastní efektivnosti, a to jak z hlediska zemědělského závodu, tak z hlediska celé společnosti. Tato skutečnost je důsledkem ne dosti komplexního používání metodik zjišťování vlastních nákladů na produkci, protože jen z výše vlastních nákladů na jednotku produkce jednoho výrobního odvětví živočišné výroby nelze usuzovat na ekonomickou výhodnost a společenskou efektivnost zkoumaného výrobního procesu.

Při zjišťování vlastních nákladů na výrobu jednoho litru mléka, kilogramu přírůstku apod. se krmiva, která tvoří podstatnou složku přímých nákladů na výrobu, oceňují zpravidla cenou, která se rovná výši vlastních nákladů na výrobu těchto krmiv, nebo u krmiv nakoupených jejich skutečné nákupní ceně. Při uplatnění této zásady výpočtu vlastních nákladů na produkci skotu zjišťujeme, že zkrmování jaderných krmiv skotu je ekonomicky velmi výhodné, protože vlastní náklady na výrobu zrnin jsou díky racionální technologii jejich pěstování i sklizně velmi nízké, a relativně velmi nízké jsou i ceny, za které zemědělské závody jaderná krmiva nakupují.

Počítáme-li např., že přidavkem 0,50 kg jaderných krmiv k plnohodnotné krmné dávce, odpovídající normě spotřeby živin k dané produkci, zvýšíme dojivost

o jeden litr mléka, pak při ceně 0,40 Kčs nebo i 0,80 Kčs za 0,50 kg jádra lze při ceně mléka 1,80 Kčs za litr dosáhnout vysoké míry rentability.

Proto se stává, že v ekonomických rozbořech a vyhodnoceních výrobních postupů v chovu skotu je jako ekonomicky nejvýhodnější posuzován takový způsob výživy, při němž je zkrmováno značné množství jaderných krmiv. Tak např. v chovu dojníc je zpravidla uplatňován ekonomický závěr, který v souladu s biologickými hledisky vyznívá jednoznačně v tom smyslu, že čím je dojnice výkonnější, tím je její chov ekonomičtější a také společensky efektivnější. Tento závěr se opírá o skutečnost, že spotřeba živin, a tím i výše nákladů na produkci kilogramu mléka je tím nižší, čím je dojnice produktivnější. Např. v práci Isajeva, Mydlarčíka a Zadražila (1960)*, kteří podrobili zootechnickému a ekonomickému průzkumu velmi početné stádo krav ve Výzkumném ústavu živočišné výroby v Uhřetěvsi a ve Výzkumné stanici ve Vlčicích, klesaly vlastní náklady na kilogram mléka z 2,48 Kčs u dojníc s dojivostí v rozmezí 2000 až 3000 kg mléka až na 1,57 Kčs u dojníc s dojivostí 7000–8000 kg mléka.

Posoudíme-li však tento jednoznačný závěr z jiné stránky, a to zda jsou v našem zemědělství dány možnosti pro vytváření náležitě krmivové základny pro tak výkonné dojnice a zda je vytváření takové krmivové základny v souladu se zásadami společenské efektivnosti zemědělské výroby našeho socialistického stá-

*) Sborník ČSAZV-Živočišná výroba, č. 11, 1961.

tu, pak sotva můžeme tomuto závěru přiznat všeobecnou platnost. V práci zmíněných autorů je proto jako biologicky a ekonomicky nejvýhodnější hranice mléčné užitkovosti našeho skotu uvažována dojivost kolem 5000 kg FCM od jedné krávy za rok.

I zde je však nutno uvážit, že velmi výkonné dojnice s produkcí 5000—6000 kg mléka musí být, nemá-li u nich dojít k závažným poruchám zdraví, krmeny biologicky plnohodnotnou dávkou, v níž mimo vysocehodnotné statkové píce musí být ve značném měřítku zastoupena koncentrovaná, tzv. obchodní krmiva. Roční spotřeba koncentrovaných krmiv, rovnající se, pokud jde o obsah stravitelných bílkovin, 25—30 q ječmene, je u takových dojnic zcela obvyklá. A tu si musíme položit otázku: Má a bude mít naše zemědělství, které musí ve stále zvýšené míře hradit potřebu zrnin pro obyvatelstvo z vlastních zdrojů a které musí rozvíjet chov všech ostatních druhů hospodářských zvířat, tolik jaderných a koncentrovaných krmiv k dispozici? Domníváme se, že nikoli. Neuměrně vysoké dovozy obilovin bude nutno postupně snižovat, a proto ani podstatně zvýšené hektarové výnosy zrnin nevytvoří stav, který by dovolil slevit z požadavku dbát při zkrmování jaderných krmiv zásad nejvyšší společenské efektivity. Těmto zásadám odpovídá požadavek zkrmovat jaderná krmiva především hospodářským zvířatům s jednoduchým žaludkem, tj. prasatům a drůbeži, která nemohou využít objemnou statkovou píci jako skot. Budeme-li pak vážit, jak jednotlivé druhy hospodářských zvířat

jaderná a koncentrovaná krmiva svou produkcí zhodnocují, pak dojdeme i k jiným propočtům ekonomické výhodnosti živočišné výroby, které budou již v souladu se zájmy dosahování nejvyšší společenské efektivity vynakládaných prostředků.

V chovu skotu je proto třeba nastoupit cestu, která bezpečněji povede k dosahování vyšší společenské efektivity živočišné výroby. Jedině správné je volit skladbu krmivové základny a zpracovávat krmnou techniku v chovu skotu tím způsobem, aby maximální množství produkce bylo získáváno jen na bázi objemné statkové píce. Tomuto cíli je třeba podřídit otázku hospodářsky nejvýhodnějšího užitkového typu a veškerou zúšlechťovací činnost v chovu skotu. To znamená, že perspektivně uvažovanou úroveň dojivosti krav by neměly zajišťovat dojnice s vysokými produkčními schopnostmi 5000—6000 i více tisíc litrů, které musí být krmeny vysokými dávkami plnohodnotných koncentrovaných krmiv, ale dojnice s produkční schopností asi 3000—4000 l mléka, a to takového užitkového typu, který se vyznačuje schopností přijímat a zužitkovávat velká kvanta objemné statkové píce. Výjimku budou ovšem tvořit dojnice chované v zemědělských závodech příměstských oblastí, tj. v závodech, které budou vyhraněné specializovány na výrobu mléka. Tento názor na další rozvoj chovu skotu je všeobecně uznáván, avšak tomu, aby se v praxi účinně prosazoval, brání nedokonalé využívání ekonomických podmětů, vytvářejících potřebnou hmotnou zainteresovanost.

Ekonomické zhodnocení chovu dojnic z hlediska společenské efektivity vynakládaných prostředků při různé úrovni užitkovosti krav

Při uvedeném zootechnickém a ekonomickém sledování chovu dojnic ve Výzkumné stanici ve Vlčicích (Isajev, Mydlarčík, Zdražil, 1960) bylo zjištěno, že kravám s průměrnou dojivostí 5500 kg mléka bylo nutno zkrmovat v průměru 13,6 q koncentrovaných krmiv o obsahu 14 % stravitelných bílkovin, což představuje — pokud jde o bílkoviny — asi 26 q zrnin v hodnotě ječmene.

Vlastní náklady na produkci kilogramu FCM činily při této úrovni produkce 1,87 Kčs, takže na 1 Kčs nákladů připadalo 0,96 Kčs tržeb. Tak vysoká spotřeba jaderných krmiv není však pro naše hospodářství únosná. Jestliže zvážíme možnosti, které máme ve výrobě zrnin,

a stále se zvyšující spotřeba jádra v chovu a výkrmu prasat i drůbeže, pak sotva lze počítat s vyšším zkrmováním zrnin dojnicím než asi 3—4 q jádra v hodnotě ječmene na kus a rok. S touto spotřebou zrnin dojnicím je proto nutné počítat při vyvozování závěrů o ekonomické výhodnosti a společenské efektivity chovu dojnic.

Musíme tedy postupovat tak, že nebudeme uvažovat úroveň dojivosti 5500 kg mléka při zkrmování 26 q zrnin v hodnotě ječmene, ale jen 3000 kg mléka při minimální spotřebě jádra, např. 4 q zrnin v hodnotě ječmene. Tato úroveň dojivosti je při vhodné skladbě a dobré kvalitě objemných statkových krmiv již

ve mnohých zemědělských závodech dosahována. Např. Plesník 1962*) uvádí, že zkrmování 25—40 kg kvalitní siláže, připravené ze zavadnutého jetele a doplňované menšími dávkami uhlohydrátové siláže, zabezpečilo při zkrmování jen 2 kg kvalitního sena denní dojivost krav 10—14 litrů mléka bez potřeby jádra.

Při dojivosti 3000 kg mléka klesne ovšem míra rentability, protože vlastní náklady na výrobu 1 kg mléka činily při této úrovni dojivosti 2,24 Kčs. (Zde je třeba poznamenat, že vlastní náklady byly zjišťovány v podmínkách výzkumného pracoviště, kde do vlastních nákladů vcházejí některé položky, které se v běžném provozu nevyskytují. Tím se vysvětluje poměrně značná výše vlastních nákladů na výrobu jednoho litru mléka.)

Při běžném ekonomickém hodnocení docházíme zpravidla k jednoznačnému závěru, že u dojnic stoupá rentabilita chovu se stoupající užitkovostí krav bez ohledu na to, jaký podíl jaderných a koncentrovaných krmiv je dojnícím zkrmován. Jestliže však posoudíme stupeň zhodnocení jaderných krmiv při jejich zkrmování prasatům a drůbeži, dojdeme k odlišným ekonomickým závěrům. Úsporem jaderných krmiv a snížením roční dojivosti krav z 5500 l na 3000 l mléka se sníží celková tržba za mléko z 9900 Kčs na 5400 Kčs, tj. o 4500 Kčs a příslušně se sníží i míra rentability. Avšak uspořené 21 q zrnin v hodnotě ječmene může být využito ve výkrmu prasat a tímto množstvím zrnin lze vyrobit minimálně 400 kg živé váhy prasat, což při ceně 12 Kčs za kilogram živé váhy prasat představuje celkovou tržbu 4800 Kčs. Přitom míra rentability ve výkrmu prasat je téměř vždy vyšší než v chovu dojnic, (např. v roce 1962 bylo v Ústředním výzkumném ústavu živočišné výroby v Uhřetěvsi ve výkrmu prasat ve výkrmně bez mechanizace, tedy s poměrně nízkou produktivitou práce, dosahováno na 1 Kčs nákladů 1,45 Kčs tržeb).

Podobně můžeme při využití zrnin v chovu drůbeže počítat s výrobou asi 4500 vajec a asi 50 kg drůbežního masa v hodnotě přesahující 5000 Kčs. I zde je poměr tržeb k vynaloženým nákladům zpravidla příznivější než v chovu dojnic (např. v ÚVÚŽV v Uhřetěvsi je při výrobě vajec na 1 Kčs výloh dosahováno 1,58 Kčs tržeb). Mimoto je možno v těchto odvětvích živočišné výroby počítat s možnostmi rychlejšího růstu rentability, protože úplná mechanizace vý-

robních postupů umožňuje dosažení vysoké produktivity práce a snížení nákladů na jednotku produkce.

Uvedená fakta ukazují, že požadavek maximální společenské efektivity v živočišné výrobě není — jestliže je živočišná výroba uvažována jako celek — v rozporu s požadavkem ekonomické výhodnosti z hlediska zemědělského závodu. Velmi neuspokojivé výrobní výsledky ve výkrmu prasat (sotva 300 g denní přírůstky) a v chovu drůbeže (průměrná snáška 105 vajec) zdaleka neodpovídají produkčním schopnostem u nás chovaných plemen a svědčí o tom, že v těchto odvětvích živočišné výroby je dosahováno zvlášť nízké společenské efektivity vynakládaných prostředků. Protože nelze dosáhnout žádoucího obrátu jinak než správnou výživou, aby její úroveň odpovídala požadované produkci, je nutno jaderná a koncentrovaná krmiva zkrmovat především drůbeži a prasatům, protože tato krmiva jsou v jejich výživě naprosto nepostradatelným komponentem krmné dávky.

Proto ještě kritičtěji je třeba posuzovat tvrzení, že ekonomicky nejvýhodnější je speciální rychlovýkrm býčků s vysokou spotřebou (denně 5—6 kg) jaderných krmiv. Je pravda, že tímto způsobem výkrmu lze dosahovat při využití vynikající růstové schopnosti našeho červenostrakatého skotu denních přírůstků přesahujících i 2 kg živé váhy (např. v dokrmně MPP v Domažlicích, kde je ošetřovatelem vynikající pracovník s. Milfort). Je-li takový způsob výkrmu ekonomicky vyhodnocován izolovaně (při oceňování zrnin ve výši nákupních cen), pak není pochyb o tom, že se jeví jako ekonomicky velmi výhodný. O společenské efektivity takového způsobu výkrmu nemůže být však ani řeči, protože nadměrná spotřeba zrnin při výkrmu býčků je možná jen na úkor spotřeby zrnin prasatům a drůbeži. Poznatky získané ze zahraničí potvrzují, že ani takové státy, které mají možnost získávat dostatečné množství zrnin, nepovažují výkrm skotu při vysokých dávkách jádra za výhodný a zkoumají veškeré možnosti, jak dosahovat uspokojivých přírůstků ve výkrmu skotu při minimální spotřebě jaderných a koncentrovaných krmiv. Proto se ve výkrmu skotu ve stále větším měřítku uplatňuje močovina a jiné nebilkovinné látky jako náhrada jádra.

Uvedené příklady ukazují, že při ekonomických hodnoceních výrobních a hospodářských výsledků v živočišné výrobě je třeba domýšlet, zda to, co je zjištěno a uznáno jako ekonomicky nej-

*) Nová Mysl č. 5/1962.

výhodnější, je i ekonomicky výhodné z hlediska zajištění všech úkolů v celé živočišné výrobě a z hlediska požadavku na dosahování nejvyšší společenské efektivity vynaložených prostředků. Uvedené příklady svědčí dále i o tom, že u nás je třeba hlouběji zpracovat otázky hospodářsky nejvýhodnějšího užitkového

typu skotu produkujícího převážně z obilné statkové píce, protože chov skotu takového typu, který vyžaduje k využití svých vysokých produkčních schopností vysokou úroveň výživy s vysokou spotřebou obilných krmiv, je z hlediska společenské efektivity v našich podmínkách neúnosný.

Návrh na opatření k prohloubení hodnocení společenské efektivity prostředků vynakládaných v chovu skotu

Vinu na tom, že se stále setkáváme s nesprávným chápáním pojmu ekonomické výhodnosti a společenské efektivity zemědělské výroby, má příliš pasivní přejímání, a dá se říci, nedostatečně tvůrčí využívání metodik zjišťování vlastních nákladů na jednotku zemědělské produkce. Když jsou totiž z výše vlastních nákladů, např. na litr mléka, dělány konečné závěry o ekonomické výhodnosti a společenské efektivity srovnávaných výrobních postupů, pak tyto závěry mohou mít jednoznačnou platnost jen pro takové zemědělské závody, které se z vyšších hledisek společenské efektivity zřizují v blízkosti velkých sídlišť a které jsou vyhraněně specializovány na výrobu mléka.

Nejrentabilnější a také společensky nejefektivnější může však být jen takový postup, při kterém je dosahováno ekonomicky nejvýhodnějších výsledků v celé živočišné výrobě. Mnohdy lépe hospodáří ten závod, který vyrábí např. litr mléka za 1,80 Kčs a 1 kg přírůstků v žíru prasat za 7 Kčs, než ten závod, který sice vyrábí litr mléka za 1,60 Kčs, ale 1 kg přírůstků ve výkrmu prasat za 10 Kčs. Proto není správné dělat závěry z vývoje vlastních nákladů o ekonomice jednoho odvětví živočišné výroby, např. chovu skotu, protože chov skotu je nedílnou součástí celé živočišné výroby a protože teprve závěry vyvozené z vývoje vlastních nákladů v celé živočišné výrobě mohou být směřodonné pro posouzení ekonomiky jejich jednotlivých odvětví.

Jestliže tímto způsobem hospodářští pracovníci v zemědělských závodech při ekonomických rozborech nepostupují, pak docházejí k nesprávným názorům, které se někdy projevují i v takových závěrech, že chov dojníc je málo rentabilní a tudíž ekonomicky nevýhodný, a že je brzdou v dosahování příznivých hospodářských výsledků.

Hlavní složkou vlastních nákladů na jednotku produkce jsou v živočišné výrobě náklady na krmiva. Proto nejspo-

lehlivější cestou ke snížení vlastních nákladů a dosažení nejvyšší efektivity v živočišné výrobě je — mimo péči o stále zlevňování výroby krmiv — uplatnění zásady: krmit zvířata jednotlivými druhy krmiv těm druhům hospodářských zvířat, které jich nejlépe využijí a ve své produkci zaplatí. Tím se dostáváme ke druhé otázce, která má při výpočtu vlastních nákladů a při zjišťování ekonomické výhodnosti jednotlivých odvětví živočišné výroby velký význam.

Jde totiž o to, jak z hlediska nejefektivnějšího využívání krmiv různými druhy zvířat hodnotit a oceňovat jednotlivá krmiva, aby získané údaje o vlastních nákladech na jednotku konečného produktu nevedly k nesprávným závěrům o ekonomické výhodnosti a také společenské efektivity jejich využití. Jestliže z tohoto hlediska krmiva neocenujeme, pak se nám např. zkrmování jadrných a koncentrovaných krmiv skotu jeví jako ekonomicky velmi výhodné. Je tomu tak proto, že jak při vyjádření jejich ceny vyšší vlastních nákladů, tak při jejich ocenění ve vyšší nákupních cen nebo stálých plánovacích cen je význam zkrmování jadrných a koncentrovaných krmiv pro dosažení maximální společenské efektivity ve všech odvětvích živočišné výroby značně podhodnocen. Musíme zde stále vycházet z toho, že jadrná a koncentrovaná krmiva jsou pro střední a malá hospodářská zvířata naprosto nepostradatelným komponentem krmné dávky. Bez jejich zkrmování by v chovu a výkrmu těchto druhů zvířat nemohlo být dosaženo příznivých výsledků.

S ohledem na tuto skutečnost a protože zdroje jadrných a koncentrovaných krmiv jsou ve všech zemědělských závodech nepostačující, takže je s nimi třeba co nejpečlivěji hospodářit, doporučujeme, aby při bilancování spotřeby jadrných a koncentrovaných krmiv a při zjišťování vlastních nákladů na jednotku živočišné produkce byl učiněn pomocný výpočet.

Doporučujeme postupovat tím způsobem

bem, že jeden metrický cent spotřebovaných jaderných a koncentrovaných krmiv budeme oceňovat přibližně tou částkou, která představuje jejich zpeněžení ve výkrmu prasat. Počítáme-li, že cent živé váhy prasat můžeme vyrobit zkrmením pěti centů jaderných krmiv v hodnotě ječmene a že náklad na krmiva tvoří ve výkrmu prasat 80 % přímých nákladů, pak můžeme při výpočtu vlastních nákladů v ostatních odvětvích živočišné výroby oceňovat v pomocném výpočtu cent jaderných krmiv v hodnotě ječmene částkou 200 Kčs. (Tržba za 100 kg živé váhy prasat činí 1200 Kčs. Tuto částku je třeba snížit o podíl ostatních přímých nákladů a pak lze počítat, že pět centů jádra v hodnotě ječmene se ve výkrmu zhodnocuje částkou 960 Kčs, tj. asi 200 Kčs za cent.)

Při tomto pomocném výpočtu se nám pak ekonomická výhodnost a také společenská efektivnost zkrmování jaderných i objemných statkových krmiv ukáže nejpřekvapivěji. Musíme totiž připustit, že nízké oceňování jaderných krmiv v chovu skotu nutně zkresluje ekonomickou výhodnost zkrmování objemných statkových krmiv. To přesvědčivě dokazuje tento příklad:

Dojnici, produkující denně 8 l mléka, zkrmujeme v denní dávce: 4 kg vojtěškového sena, 40 kg uhlohydrátové siláže, 1,5 kg obilního šrotu, 3 kg slámy. Při oceňování těchto krmiv ve vyšší skuteč-

ných vlastních nákladů na jejich výrobu dojdeme k této celkové částce:

4 kg vojtěškového sena	2,00 Kčs
40 kg siláže	6,00 Kčs
1,5 kg šrotu	0,75 Kčs
3 kg slámy	0,30 Kčs
celkem	9,05 Kčs

Oceníme-li zkrmovaný obilní šrot částkou 2 Kčs, jak to odpovídá jeho zpeněžení v žíru prasat, pak se celkový náklad na denní krmnou dávku pro dojnici zvýší o 2,25 Kčs na 11,30 Kčs. Takový zápočet je pak plně v souladu s důležitou zásadou v dosahování vysoké efektivnosti v živočišné výrobě, tj. zkrmovat jednotlivé druhy krmiva těm druhům hospodářských zvířat, která jich nejefektivněji využijí. Použitím tohoto zápočtu se dále prokáže ekonomická výhodnost vyřazení zrnin z krmné dávky dojnice, protože jejich nahrazením např. 2 kg dobrého sena v ceně 1 Kčs se celkový náklad na denní krmnou dávku sníží na 9,30 Kčs a bude dosaženo úspory 2 Kčs, tj. 0,25 Kčs na litr mléka.

Takováto pomocná kalkulace nejlépe ukáže jak hospodařit s jadernými a koncentrovanými krmivy, aby bylo dosaženo maximální společenské efektivnosti jejich využívání, která není, jak jsme ukázali, v rozporu se zájmy zemědělských závodů na dosahování nejvyšší rentability.

Souhrn

Snaha dosahovat v chovu skotu uspokojivé užítkovosti takřka výhradně na bázi objemných statkových krmiv je patrna v celém světě (snad s výjimkou USA a některých dalších států, které problém, jak zajistit dostatek jaderných a koncentrovaných krmiv, tolik netíží). Tato snaha se projevuje zejména v tom, že jsou stále vyhledávány nejrůznější kombinace zkrmování objemných statkových krmiv a že je kladen stále větší důraz na dosažení nejen náležité produkce těchto krmiv, ale také na to, aby byly co nejlepší kvality. Schopnost skotu zužitkovat co největší množství objemné statkové píce a přeměňovat ji v produkci je v zahraničí důležitým kritériem v selekci a bonitaci skotu.

Naše pojednání přináší další důkazy o tom, že výroba dostatečného množství objemné statkové píce pro skot je společensky vysoce efektivní a zpravidla i pro zemědělský závod ekonomicky výhodná přesto, že pěstování nejintenzivnějších

krmných plodin je s ohledem na nedostatečnou mechanizaci pěstebních i sklizňových prací značně nákladné. To ovšem nesmí odrážet od pěstování krmných plodin s nejvyšším asimilačním efektem. Proto je třeba, aby v ekonomice zemědělských závodů byly navrhovanými komplexnějšími rozborů nákladovosti vytvářeny podněty pro širší uplatňování objemných statkových krmiv ve výživě hospodářských zvířat*). Zejména je třeba, aby ekonomika chovu skotu, který je hlavním konzumentem objemných statkových krmiv, nebyla posuzována odděleně, ale vždy společně s ostatními odvětvími živočišné výroby, aby příslušné ekonomické závěry byly dělány za živočišnou výrobu jako celek.

V závěru znovu opakujeme, že společenskou efektivnost chovu skotu je třeba

*) Např. Cížek - Mašek: Zjišťování efektivnosti výroby vlastních krmiv v socialistických zemědělských závodech, Sborník CSAZV - Zemědělská ekonomika, 1960, č.

ba chápat jako základní požadavek socialistické společnosti, rozvíjet chov skotu právě tak jako chov ostatních druhů hospodářských zvířat nejefektivnějším vynakládáním společenských prostředků a práce, aby rozvoj celé živočišné výroby probíhal ve správných proporcích a maximálně přispíval k ustavičnému posilování ekonomiky jak našeho státu, tak celé socialistické soustavy. Jsme si dobře vědomi, že k dosažení tohoto cíle je třeba vyřešit ještě mnohé problémy, především v celém systému plánování, ve tvorbě cen zemědělských produktů, jednak aby vytvářely žádoucí podněty hmotné zainteresovanosti a jednak aby působily k maximální hospodárnosti ve výrobě. Jedině tak bude možno odstranit rozpory vznikající ze zájmu zemědělských závodů dosahovat maximální míry rentability podnikání a zájmu společnosti — dosahovat nejvyšší efektivity při vynakládání společenských prostředků a práce. Smyslem našeho příspěvku je pouká-

zat na jeden z takových rozporů při využívání krmivové základny a na nutnost vytvářet pro její společensky efektivnější využívání kladné působící podněty. Jedním z nich je i hlubší propracování metodiky posuzování vlastního zhodnocování různých druhů krmiv různými druhy hospodářských zvířat. Domníváme se, že námi navrhovaný způsob komplexnějších rozborů využívání a zhodnocování jaderných krmiv, na jejichž nejefektivnějším využívání má společnost zájem, k řešení této problematiky přispívá. Nemůže být ovšem sporu o tom, že je jen dílčím řešením problému, protože hlavním opatřením musí být zvýšení, zkvalitnění a zhospodárnění výroby objemné statkové píce, aby náklady na kilogram čistých živin v objemné píci byly co nejnižší.

*Inž. Ladislav BIEDERMANN,
Dr. Miroslav DVORÁČEK
Ústřední výzkumný ústav
živočišné výroby, Uhřetěves*

PENĚŽNÍ ODMĚNA V JZD*)

(Praktická příručka pro zavádění nových forem odměňování)

Státní zemědělské nakladatelství vydalo koncom roku 1962 knihu inž. Hanuša Schimmerlinga, ktorá sa zoširoka zaoberá problematikou peňažnej odmeny v družstvách. Práca je rozdelená do štyroch kapitol, v ktorých sa autor snaží z hľadiska praxe vyčerpať celú problematiku zavádzania nových foriem odmen do družstevnej ekonomiky. Veľké množstvo konkrétneho materiálu preberá z družstiev, ktoré odmeňujú svojich členov peňažnou odmenou, hlavne z JZD Prosenice a Dlouhonice, ktoré začali ako prvé v ČSSR za pomoci pracovníkov VŮZE zavádzať nové spôsoby odmeňovania v družstvách.

Autor si kládol za cieľ, ako to vyplýva i z podnadišpisu knihy, napísať praktickú príručku; ak sa z tohto hľadiska na jeho prácu pozeráme, treba konštatovať, že kniha plní svoje poslanie. Je dobrou príručkou pre pracovníkov, ktorí organizujú i radia družstevnú ekonomiku. Ukazuje im veľmi názorne, ako pristupovali v niektorých družstvách k príprave i k vlastnej organizácii odmeňovania svojich členov novými spôsobmi odmeňovania, hlavne pevnou peňažnou odmenou.

V prvej kapitole sa autor zaoberá pracovnou jednotkou a doterajšími skúsenosťami s peňažným odmeňovaním v sovietskych kolchozoch, ako aj z bulharských TKZS. Svojím rozsahom krátka kapitola (20 strán) nemohla vyčerpať dostatočne takúto širokú problematiku. Domnievam sa však, že v práci takéhoto charakteru by bolo bývalo správnejšie venovať väčšiu pozornosť otázkam pracovnej jednotky, jej kladom i záporom, rozobrať úlohu pracovnej jednotky v procese ekonomického upevňovania, jej naturálny charakter i hlavné dôvody, pro ktoré treba v družstvách vymeniť pracovnú jednotku peňažnou odmenou. Tejto otázke mohol venovať autor viac miesta i na úkor tých častí kapitoly, v ktorých rozoberá skúsenosti z peňažnej odmeny z kolchozov a TKZS. Som toho názoru, že problémy

takéhoto charakteru do tejto práce ani plne nezapadajú.

Druhá kapitola práce je venovaná hodnoteniu prvých skúseností s novými formami odmeňovania v našich družstvách. Autor v nej rozoberá tzv. prechodné formy peňažného odmeňovania, a to pevnú odmenu za jednotku práce (pevná PJ), pevnú odmenu za jednotku produkcie v rastlinnej výrobe a zaručenú pracovnú jednotku, ktorá sa vypláca iba v peniazoch. V ďalšej časti kapitoly ukazuje na doterajšie skúsenosti s peňažnou odmenou, autor tu uvádza údaje z 19 družstiev, ktoré roku 1960 odmeňovali svojich členov niektorým z uvedených spôsobov odmeňovania.

Autor tu nedostatočne vysvetlil, aké sú podstatné rozdiely medzi uvedenými jednotlivými formami odmen, napr. nevyssvetlil, v čom je podstata pevnej odmeny za jednotku práce (str. 29). Domnievam sa, že medzi uvedenými tromi „pevnými odmenami“ — za jednotku práce, za jednotku produkcie v rastlinnej výrobe a za pracovnú jednotku vyjadrenú v peniazoch — niet podstatnejších rozdielov. Som si istý, že družstvá, ktoré majú splnené určité predpoklady pre zavedenie peňažnej odmeny, nemusia zbytočne experimentovať a môžu kludne prejsť na „pevnú pracovnú jednotku“. Ak tieto predpoklady nemajú, pri ktoromkoľvek spôsobe sa musí prejavíť, že pevná odmena nemôže byť stabilná.

V súvislosti s hodnotením prvých po-

*) Inž. Hanuš Schimmerling: „Peněžní odměna v JZD“, vydalo Státní zemědělské nakladatelství, Praha, 1962, str. 267.

kusov s novými formami odmeňovania autor sa zastavuje i pri výške pevnej odmeny. Pri tejto otázke by som sa na krátko zastavil. Ekonomí svorne a súplnou samozrejmosťou považujú za správne, že maximálna výška odmeny družstevníkov bude vždy závislá na spoločenskej úrovni miezd v ostatných odvetviach národného hospodárstva, zvlášť štátnych majetkov (str. 83). To je správne. Vyplýva to z pôsobenia ekonomického zákona rozdeľovania podľa práce v celom socialistickom národnom hospodárstve. Je však zaujímavá druhá stránka tohto istého problému. Je to stanovisko „minimálnej“ pevnej odmeny. A tu sa už tento zásadný názor reformuje. I keď u pracovnej jednotky možno súhlasiť so stanoviskom, že „*minimálna výška peňažnej odmeny je daná historickým vývojom dediny... výrobnými podmienkami družstva...*“, nie je možné plne súhlasiť s takýmto stanoviskom pri prechode na peňažnú odmenu. Preto treba podporiť názor H. Schimmerlinga, ktorý uviedol v závere práce (str. 228), že „*V ekonomicky slabších družstvách sa teda doporučuje postupne vytvárať predpoklady pre zavedenie pevnej peňažnej odmeny a zachovať spôsoby odmeňovania v pracovných jednotkách do tej doby, než bude možné zaviesť nový spôsob bez ohrozenia hospodárskej stability JRD. Najvhodnejšie pre postupný prechod je vyplácanie zvýšených záloh na pracovnú jednotku*“.

V tretej kapitole, ktorá je svojim rozsahom najobsiahlejšia, sa autor zaoberá vlastným problémom zavádzania peňažnej odmeny za prácu v JRD. Pri definovaní tejto odmeny vychádza autor zo stanoviska, že pod peňažnou odmenou treba rozumieť odmenu vyplácanú iba v peniazoch, ktorá je rozdelená na základnú odmenu a prémie (k otázke prémie sa ešte vrátim). V kapitole venuje H. Schimmerling hlavnú pozornosť otázkam súvisiacim s vytváraním predpokladov potrebných pre zavedenie peňažnej odmeny. Z tejto štruktúry kapitoly i z jej obsahu vyplýva, že autor sa jednoznačne stavia na stanovisko, podľa ktorého družstvá, aby mohli úspešne zaviesť peňažnú odmenu, musia v období jej prípravy venovať mimoriadnu pozornosť vytváraniu určitých predpokladov. Tieto predpoklady rozdeľuje autor do troch skupín: kádrové, predpoklady v oblasti výroby a organizácie práce a nakoniec predpoklady finančné.

V ďalšej časti sa autor venoval technicko-organizačným otázkam zavádzania peňažnej odmeny, ako sú: príprava prechodu, rozbor hospodárenia, plánovanie

peňažnej odmeny a zdroje zabezpečujúce družstevníkom peňažnú odmenu.

V závere kapitoly venuje autor pozornosť „*niektorým opatreniam spojeným so zavedením peňažnej odmeny*“. Ako z obsahu tejto podkapitoly vyplýva, spája H. Schimmerling s peňažnou odmenou vyriešenie takých otázok, ako sú naturálne a záhumienky. To je správne. Domnievam sa však, že do tejto kapitoly organicky nezapadajú otázky sociálnych a kultúrnych nárokov družstevníkov, závodného sporenia a existencia komisie pre normovanie práce a odmeňovania. Tieto otázky podľa môjho názoru nesúvisia priamo s „peňažnou odmenou“; sú to problémy značne širšieho charakteru — týkajú sa družstevnej ekonomiky vôbec. Ak však chcel autor o nich hovoriť, patrili svojim charakterom niekde inde, ale potom by si vyžadovali značnejšiu pozornosť, než sa im venovalo (necele tri strany).

V samostatnej kapitole hovorí H. Schimmerling o otázkach prémie a prémiového poriadku. Týmto problémom, v súvislosti s peňažnou odmenou, venuje autor oprávnené veľkú pozornosť. Peňažnú odmenu si nemožno predstaviť bez existencie prémie. Naopak, v súčasnom období by si družstvá s odmeňovaním podľa pracovných jednotiek dnes už nemali ani predstaviť svoj život bez tejto vážnej páky zvyšovania osobnej a materiálnej zainteresovanosti družstevníkov na výsledkoch výroby. Autor rozoberá zoširoka a dosť podrobne obidva druhy prémie, a to prémie vyplácané v období ihneď po skončení pracovného procesu, ako i prémie za celoročné výrobné a hospodárske výsledky.

V krátkosti by som sa zastavil pri tejto problematike. Autor sa vracia vo svojej knihe k prémiam niekoľkokrát (tým sú spôsobené i niektoré duplicity). Z celkového jeho vymedzenia prémie sa ukazuje, že pre družstvá sú typické dva druhy prémie: jednorázové a celoročné prémie.

Zdrojom pre úhradu celoročných prémie je zisk družstva dosiahnutý nad plán, prípadne i prevádzkový zabezpečovací fond (str. 94). To je správne, pretože sa môže stať, že družstvo nesplní celkový plán, môžu však byť niektoré skupiny, alebo jednotlivci, ktorí plán splnili alebo i prekročili, a to si musí najst odraz i v prémiiach, ktoré je možno vyplatiť iba z PZF. Autor v práci však nespomína tzv. výsledné prémie, ktoré môžu družstevníci dostať vtedy, ak družstvo ako celok splní alebo prekročí svoj plán, ak dosiahne družstvo zisk. Domnievam sa, že časť tohto zisku by sa mala pri pevnej peňažnej odmene rozdeliť medzi

členov vo forme zvláštnych prémie, tzv. „podielu na zisku“. Pri pracovnej jednotke sa to odrazí na doplatkoch. Táto prémie je podielom spoluvlastníka na výsledkoch hospodárenia družstva, je určitou realizáciou skupinového vlastníctva v súčasnom stupni jeho rozvoja. Autor sám pociťuje nutnosť existencie tejto prémie, keď hovorí na str. 139 o základnej odmene (I. pracovná trieda 28,— Kčs) a zdôrazňuje, že „lepšie výsledky hospodárenia družstiev sa môžu promietnuť do zisku, na ktorom sa družstevníci podieľajú vo forme prémie...“.

V závere práce robí autor zhrnutie, v ktorom hovorí, v akých družstvách zavádzať peňažnú odmenu. Jeho stanovisko, že peňažná odmena je vhodná „pre popredné družstvá a družstvá priemerné, politicky a hospodársky upevnené, ktoré dosahujú dobré ekonomické výsledky a majú dostatočne dotované fondy“ (str. 228) treba považovať za veľmi správne.

V knihe nájdeme množstvo konkrétneho materiálu — tabuliek a rôznych číselných údajov z odmeňovania družstevníkov novými spôsobmi odmeňovania, ktoré autor doplní mnohými praktickými námetmi a uzávermi. I v prílohe knihy prikladá praktickú ukážku prémieového poriadku JZD Vyškovice, katalóg prác v družstvách a počet noriem I. triedy na jednotku výrobu.

Zároveň chcem poznamenať, že za nedostatok práce považujem skutočnosť, že H. Schimmerling celú prácu i jednotlivé problémy nedostatočne teoreticky podkladá. Zvlášť to čitateľ pociťuje pri problémoch naturálií, záhumienkov, PZF, pracovnej jednotky i peňažnej odmeny. Takýto teoretický prístup, i keď ide o knihu s praktickým zameraním, by bol čitateľom umožnil širší pohľad na celko-

vý vývoj a vývojové tendencie niektorých javov v družstevnej ekonomike. Napr. teoretický rozbor pracovnej jednotky, zdôvodnenie príčin jej vzniku, vývoj a úloha pracovnej jednotky v družstevnej ekonomike a hlavne jej nedostatky boli by čitateľovi i autorovi samému veľmi pomohli pri vysvetlení podstaty peňažnej odmeny i nutnosti prechodu na tento spôsob odmeňovania. Ak by bol autor ukázal súvislosť medzi rozvojom výroby a spôsobom odmeňovania, bol by záver v nutnosti prechodu od pracovnej jednotky k peňažnej odmene vyznel ako objektívna nutnosť, zákonitosť vo vývoji, ktorú subjektívny činiteľ, t. j. činnosť ľudí, môže urýchliť alebo brzdiť. Tiež záverečné konštatovanie, kde zaviesť peňažnú odmenu a prečo sú pre takéto zavedenie najlepšie podmienky hlavne v družstvách ekonomicky vyspelých, bolo by vyznelo presvedčivejšie a nie ako nejaké subjektívne konštatovanie autora.

Domnievam sa ďalej, že autor hriechne malo miesta venovať problémom naturálií a záhumienkov. Tieto problémy sú v družstvách veľmi živé, často družstevníci o nich hovoria. Nie je správne v knihe takéhoto zamerania, ako je recenzovaná práca, vyporiadať sa s touto palčivou otázkou na 2—3 stranách.

Kniha H. Schimmerlinga je napísaná ľahkým a zrozumiteľným štýlom, takže je dobre prístupná i najširším vrstvám čitateľov, ktorým ju možno doporučovať. Stane sa iste dobrou pomocou pri ďalšom rozširovaní peňažnej odmeny v našich družstvách.

CSc. inž. Vratislav BAUCH
Ekonomický ústav SAV,
Bratislava

Zemědělská ekonomika v zahraničí

SOUČASNÉ AGRÁRNÍ PROBLÉMY V BRAZÍLIÍ A POKUSY O JEJICH VYŘEŠENÍ

Agrární otázka v Brazílii má v současné politickoeconomické situaci dva jasné a odlišné aspekty: bídu zemědělských dělníků a zastaralou technologii v zemědělské výrobě.

Zemědělské obyvatelstvo Brazílie představuje svými vztahy k půdě dva rysy, jímž přímo odpovídá hluboký agrární problém:

1. existence obrovské masy rolníků a zemědělských dělníků bez půdy, kteří však žijí v rozdílných sociálních podmínkách; jsou spoutáni systémem pachtu, najímání půdy, kolonátem a námezdním systémem jen proto, aby získali přístup k půdě;

2. struktura vlastnictví půdy ukazuje na převahu bohatých velkostatkářů a latifundistů, kteří monopolizují pozemkové vlastnictví a zabraňují tak širšímu využití půdy.

Tomu odpovídá vysoký stupeň vykořisťování pracovní síly v zemědělství a nízká

životní úroveň pracujícího zemědělského obyvatelstva, které nemá jinou možnost, než se dát najímat od latifundistů a přijímat jejich pracovní podmínky a požadavky. Koncentrace vlastnictví půdy v rukou latifundistů je rozhodující příčinou monopolu na půdu.

Z tabulky I je vidět, že 25 miliónů osob, čili 76,6 % zemědělského obyvatelstva Brazílie nemá půdu. Proto usiluje o to, aby ji mohlo vlastnit a uplatnit tak svou pracovní sílu a zlepšit své životní podmínky. Výše uvedená čísla však neukazují přesně pozici vlastníků půdy,

I. Ekonomická struktura zemědělského obyvatelstva (r. 1950)

Oblast	Zemědělské obyvatelstvo (v tis. osob)	Pozemkoví vlastníci s rodinami*) (v tis. jedn.)	Zemědělské obyvatelstvo bez půdy	
			absolutně (v tis. osob)	relativně % z celkového počtu obyvatel
sever	1 264	256	1 008	79,7
severovýchod	9 205	1783	7 422	80,6
východ	11 521	2805	8 716	75,7
jih	9 858	2676	7 182	72,9
severozápad	1 314	248	1 066	81,1
Brazílie	33 162	7768	25 394	76,6

*) Údaje zahrnují jen vlastníky, kteří skutečně řídili zemědělské podniky. Rodiny považujeme v průměru za pětičlenné.

Pramen: M. Paixão v Elementos da questão agrária, Revista brasiliense, Julho-Agosto 1959.

II. Skladba pozemkového vlastnictví v Brazílii v r. 1950

Plocha (v hektarech)	Počet usedlostí	%	Plocha (v tisících ha)	%
do 9 ha	710 934	34,5	3 025,4	1,3
od 10 do 49	833 229	40,4	20 185,9	8,7
od 50 do 99	219 328	10,6	15 376,9	6,6
od 100 do 499	231 061	11,2	49 371,0	21,3
od 500 do 999	37 098	1,8	26 149,7	11,3
od 1000 výše	32 992	1,5	118 102,2	50,8
celkem	2 064 642	100,0	232 211,1	100,0

Pramen: Moacyr Paixão v Elementos da questão agrária, Revista brasiliense, Julho-Agosto 1959.

neboť jeden majitel vlastní zpravidla více pozemků (např. v různých státech Brazílie), takže je uváděn ve statistikách několikrát.

Stupněm koncentrace půdy do latifundií se Brazílie řadí na druhé místo na světě a má nejvyšší počet rolníků bez půdy, třebaže je zemí, která vlastní nejvíce kultivovatelné půdy — 847 miliónů hektarů.*) V tabulce II vidíme skladbu vlastnictví půdy v Brazílii v roce 1950. Proces koncentrace stále pokračuje a vzrůstá. Je třeba mít rovněž na zřeteli, že od roku 1950 vzrostlo obyvatelstvo Brazílie o 24 miliónů, takže situace se ještě více zhoršila.

Podle sčítání v roce 1950 měla Brazílie 2 064 642 usedlostí na ploše 232 211 106 ha, z čehož 32 992 usedlostí, čili 1,5 % vlastníků půdy mělo 118 102 200 ha, což reprezentuje 50,8 % plochy. Na druhé straně 710 934 usedlostí (34,5 %) bylo menších než 10 ha a zaujímallo plochu jen 3 025 400 ha, tj. 1,3 % celkové plochy. Tyto údaje zůstaly až dodnes takřka nezměněny.

Z tabulky II je též vidět, že v Brazílii převládají dva typy vlastnictví — latifundium a minifundium. Oba dva typy jsou neproduktivní a zaostalé. Chudí vlastníci půdy jsou ve skutečnosti poloproletáři. Charakterem vykořisťování své půdy, neproduktivní a nedostačující pro jejich vlastní existenci, jsou právě tak jako bezzemci nuceni prodávat svou pracovní sílu větším vlastníkům půdy, a když nejméně očekávají, jsou jimi pohlceni. Nabídka pracovních sil téměř vždy převyšuje poptávku, reprezentovanou latifundisty, kteří tak mohou libovolně diktovat své podmínky. Latifundismus tak způsobuje, že brazilský zemědělský dělník žije v jedné z nejhorsších životních podmínek na světě.

Je třeba zdůraznit, že mezi vlastníky více než 1000 ha půdy existuje ještě další diferenciace. Pozemková buržoazie (burguesia territorializada), reprezentovaná průmyslníky, bankéři a majiteli cukrovarů, vlastní deset, dvacet, padesát i více tisíc hektarů půdy.

Třídní struktura brazilského venkova

Obyvatelstvo brazilského venkova můžeme rozdělit do těchto tříd (vrstev):

1. třída latifundistů a velkostatkářů,

2. třída drobných a středních rolníků a poloproletářů,

3. zemědělský proletariát.

1. Třída latifundistů a velkostatkářů

Latifundium je možno charakterizovat jako velkou rozlohu půdy obdělávané nebo neobdělávané (částečně nebo zcela),

na níž jsou využívány předkapitalistické nebo kapitalistické výrobní vztahy. Vlastníkem těchto rozsáhlých pozemků je latifundista. Charakter výroby na jeho půdách neovlivňuje to, zda sídlí na svých pozemcích nebo mimo ně, zda se účastní

*) Länderberichte Brasilien 1959, Statistisches Bundesamt Wiesbaden.

obchodního nebo průmyslového podnikání, ani to, zda využívá nebo pronajímá půdu nebo ji nechává ležet ladem. Síla latifundistů se může hodnotit především podle množství půdy, kterou latifundista vlastní. Chceme-li charakterizovat latifundium v Brazílii, je třeba přihlížet k odlišným regionálním hlediskům a k odlišným hlediskům jednotlivých států, k ceně půdy, charakteru výroby a pozemkové renty. Můžeme říci, že existují dva typy latifundií: latifundium, v němž převládají předkapitalistické výrobní vztahy, primitivní a zaostalé, a na druhé straně kapitalistické latifundium s výrobními vztahy kapitalistickými. V brazilských podmínkách můžeme tedy charakterizovat latifundium takto:

a) antieconomické rozměry zemědělských vlastnictví, která jsou nedostatečně obdělávána (nebo vůbec neobdělávána) a ještě primitivním způsobem,

b) parazitní charakter renty, která patří zemědělskému vlastníkovvi a je výsledkem poloфеудálních pracovních vztahů,

c) extenzivní způsob pěstování a monokultura koloniálního typu, zaměřená především na vývoz.

Z hlediska územní rozlohy považujeme za latifundium zemědělská hospodářství s více než 500 ha půdy. Podle tohoto měřítka existuje v Brazílii 70 090 latifundií (viz tabulku II), čili 3,3 % z celkového počtu hospodářství, zaujímajících však plochu 144 251 900 ha, čili 62,1 % z celkové plochy.

V brazilském zemědělství je tedy latifundium převládajícím typem vlastnictví a dává tak Brazílii ve století dobývání kosmu tvář феудální země. Následkem toho jsou výrobní vztahy na venkově jedny z nejzaostalejších vůbec, podobné výrobním vztahům v Evropě před francouzskou revolucí roku 1789.

Latifundisté, plně monopolizující půdu, jsou nejreakčnější třídou v Brazílii, slouží jako opora imperialismu, zejména amerického. Jejich zájmy jsou zcela protichůdné zájmům skutečného pokroku. Jsou nejnegativnějším faktorem nejen v Brazílii, ale ve všech zemích Latinské Ameriky.

Velkostatkáři — ať už jsou přímými

vlastníky půdy nebo ne — zakládají veškerou svou činnost na vykořisťování cizí práce, zejména drobných a středních rolníků a zemědělských dělníků. Vlastní takové množství půdy, jímž dosahují hranic latifundia. Naprostá většina velkostatkářů zaujímá ve společenské výrobě téměř stejné pozice jako latifundisté, používá stejných metod vykořisťování a má totožnou úlohu ve společenské organizaci práce jako latifundisté.

Teoreticky by tato vrstva měla tvořit zemědělskou buržoazii s význačnými rozpory ve vztazích k latifundismu a k imperialismu. V praxi však v brazilském zemědělství, braném jako celek, tento jev neexistuje. V některých státech Brazílie, zejména jižních, se však projevují silné kapitalistické tendence v zemědělství, a tam tato vrstva zaujímá své místo kapitalistických podnikatelů v zemědělství.

Vycházíme-li z téhož principu jako při charakteristice latifundistů, pak do této vrstvy zahrnujeme vlastníky půdy od 100 do 499 ha, kteří představují 231 061 vlastnictví, čili 11,2 % z celkového počtu hospodářství, na ploše 49 371 000 ha, což představuje 21,3 % celkové plochy. Někteří z těchto velkostatkářů často pronajímají svou půdu nebo její část, zabývají se lichvou, obchodem i průmyslovým podnikáním. Na svých půdách využívají jak systému kolonátu, tak systému pronajímání půdy a pachtu, a rovněž metody vykořisťování jsou stejné jako u latifundistů.

Do této třídy velkostatkářů můžeme zahrnout i vrstvu kulaků, která v Brazílii není příliš početná, a ani její podíl na celkovém vlastnictví půdy není zvlášť významný. I když rozlohou své půdy (50—99 ha) do této skupiny nepatří, charakterem vykořisťování se jí velmi blíží. Zásadně je nemůžeme počítat mezi latifundisty. Situace kulaků v Brazílii není vůbec jednoznačná. Závisí na oblasti, resp. zóně a státu, ve kterém se rozkládají jejich hospodářství, na kvalitě půdy a na charakteru produkce. Vlastní-li např. kulak 60 ha půdy na jihu země, může být počítán mezi velkostatkáře, a naproti tomu nemusí být velkostatkářem s 200 ha půdy na severozápadě.

2. Třída rolníků (poloproletáři, drobní a střední rolníci)

Střední rolníci závisí zcela nebo téměř zcela na své vlastní práci jako jediném zdroji důchodu. Ve mnohých případech má střední rolník svou půdu nebo vlastní jenom její část a zbytek si pronajímá, popř. má celou plochu, kterou obdělává, pronajatou. Vlastní rovněž odpo-

vídající zařízení a obvykle nevykořisťuje cizí pracovní sílu. Co se týká rozlohy, zahrnujeme sem rolníky vlastníci půdy od 10 do 49 ha. Do této hranice patří 833 229 vlastnictví, tj. 40,4 %, na ploše 20 185 900 ha, tj. 8,7 % z celkové plochy. V některých případech najímají tito rol-

níci námezdní dělníky, vypůjčují si traktory a jiné prostředky mechanizace apod.

Tato vrstva nemá fixní hranici v ploše 10 až 49 ha, neboť mnoho z těch, kteří vlastní více než 50 ha, ale nacházejí se ve stejných ekonomických podmínkách, může být zahrnuto mezi střední rolníky. Diferenciace závisí opět na oblasti, státu a zóně a koneckonců i na situaci, v jaké se nachází rolníková rodina — má-li větší nebo menší počet práce schopných členů.

Hranice půdy této skupiny dosahují dolních hranic půdy kulaků a horních hranic drobných rolníků, pochopitelně s výraznými rozdíly, způsobenými rozdílnými formami a velikostí vlastnictví půdy a rozdílnou situací ve vlastnictví zemědělských zařízení a kapitálu. Ve skutečnosti tvoří vrstvu maloburžoazie. Z hospodářského hlediska patří k chudým rolníkům, vykořisťovaným od velkostatkářů a latifundistů, a žije stále v naději na zbohatnutí. Někteří toho dosáhnou, ale většina jich je odsouzena k proletarizaci, neboť na brazilském venkově probíhá neustále proces diferenciace, který zbídačuje střední rolnictvo a vytváří z něho proletariát.

Masa drobných rolníků a poloproletářů je v Brazílii tvořena těmito typy:

„foreiro“ — parcelový rolník s přidělem půdy, který odvádí část sklizně v penězích jako pachtovné velkostatkáři nebo latifundistovi;

„meeiro“ — parcelový rolník s přidělem půdy, který odvádí polovinu nebo třetinu sklizně v naturální formě jako pachtovné;

„posseiro“ — drobný rolník, který zabírá a obdělává panenské nebo nevyužívané půdy. V Brazílii tento typ rolníků neustále bojuje proti

„grileiros“. Tito „grileiros“, kteří jsou obvykle příslušníky venkovské buržoazie, se snaží vyhnět drobné rolníky („posseiros“) z jimi obdělávané půdy pomocí falšovaných vlastnických práv.

3. Zemědělský proletariát

Počet zemědělských dělníků dosahuje v Brazílii počtu přibližně 7 miliónů. Celá tato obrovská masa nevlastní žádné výrobní prostředky ani jiné statky, neboť všechno až po ubohou chýši, ve které bydlí, patří majiteli půdy. Tito zemědělní dělníci jsou v brazilských podmínkách skutečnými párii společnosti, nedisponují ničím jiným než svou pracovní silou, kterou prodávají za bezvýznamně nízkou cenu, podrobeni otrockému vykořisťování. Den ze dne více zadlužení v „barra-

„vaqueiro“ — poloproletář nebo drobný rolník, starající se o stádo dobytka, patříci buď celé nebo jeho část latifundistovi nebo velkostatkáři. Vlastní obvykle malý kousek půdy, na kterém pěstuje plodiny jen pro potřebu své rodiny. Za normálních okolností dostává naturální mzdu — za pět narozených telat obdrží jedno. V současné době se část velkostatkářů a latifundistů snaží dosáhnout toho, aby mohli těmto „vaqueiros“ platit nikoli naturálně, ale v penězích. I když tato naturální odměna je v Brazílii přímým důsledkem feudalismu, je pro „vaqueiros“ i pro část drobných rolníků mnohem výhodnější než peněží a je proto předmětem častých bojů „vaqueiros“ proti latifundistům a velkostatkářům.

Uvedené typy tvoří převládající většinu brazilského rolnictva. Od vrstvy středních rolníků se výrazně liší rozlohou své půdy (minifundium), omezeným zemědělským zařízením a minimem důchodu. Většina těchto rolníků nevlastní více než 9 ha půdy; počet jejich usedlostí 710 934 představuje 34,5 % z celkového počtu, zaujímá však plochu jen 3 025 400 ha, což představuje 1,3 % z celkové plochy.

Ze 33 miliónů obyvatel činných v zemědělství více než 25 miliónů, tj. 77 %, nevlastní půdu (tabulka I). Většina z nich jsou chudí rolníci, ostatní zemědělští dělníci; všichni jsou podrobeni brutálnímu vykořisťování velkými vlastníky půdy nebo jejich prostředníky. Jsou plně závislí na „barracão“*, nuceni uzavírat násilně a pro ně nevýhodné smlouvy, neboť mimo to, že závisejí na vlastníku půdy zemědělskými zařízeními, půjčkami a úvěry, jsou nuceni podle těchto smluv prodávat mu veškerou svou produkci za bezvýznamné ceny, neboť nemají ani sklady, ani dopravní prostředky, aby svou produkci prodali jinde. Jejich stále zadlužení jim nikdy nedovolí opustit půdu velkostatkáře nebo latifundisty.

cão“, kontrolování prostřednictvím „va-

*) „barracão“ — druh obchodu na pozemcích latifundistů nebo velkostatkáře, prostřednictvím něhož tento majitel plně kontroluje a zotročuje část drobných rolníků a poloproletářů, jakož i většinu zemědělských dělníků. Tito pracovníci totiž nedostávají mzdu v penězích, ale jsou povinni nakupovat veškeré životní potřeby v obchodě svého pána. Zboží je zpravidla horší kvality a vyšších cen než ve městě. Tímto způsobem se většina pracovníků zadluží a nemá tedy žádnou možnost z tohoto otrockého pracovního poměru odejít.

les^(*)), dostávají naturální mzdu, která stačí jen na to, aby nezemřeli hladu. Ještě dnes existuje na brazilském venkově otrocký systém kolonátu, peonátu aj.

Denní mzda zemědělského dělníka nepřekračuje 200 cruzeiros, což neodpovídá ani polovině dolaru. Stejným způsobem jsou vykořisťovány ženy a děti — za stej-

nou práci však dostávají nižší mzdy než muži.

Nepravidelný charakter zaměstnání, způsobený nepravidelným charakterem výroby, má za následek časté stěhování zemědělských dělníků z jedné oblasti do druhé. Následkem toho vznikají demografické přetlaky, spojené s nadměrnou nabídkou pracovní síly.

Vliv imperialismu v brazilském zemědělství

Zemědělská výroba Brazílie (i všech ostatních zemí Latinské Ameriky) znamená pro imperialistické monopoly, především pro americké, řadu cenných zemědělských produktů, které k sobě přitahují zahraniční kapitál. Přílivu zahraničního kapitálu do této oblasti značně pomáhá nízké organické složení kapitálu, zabezpečující vysokou míru zisku (např. míra zisku amerických monopolů z půjček Latinské Americe převyšuje míru zisku ve zpracovatelském průmyslu USA přibližně o 65 %) a možnost při poměrně nevelkých investicích vtahovat do imperialistického vykořisťování široké masy drobných výrobců zboží. Ve třetí etapě všeobecné krize kapitalismu gigantské monopoly stále šířeji zahrnují pod svou kontrolu celá odvětví zemědělské výroby. Přitom přímé kapitálové investice těchto společností do zemědělství nejsou ani tak významné ve srovnání s politickým a finančním vlivem, kterého zahraniční kapitál touto cestou dosahuje.

Vliv amerického imperialismu v brazilském zemědělství se uskutečňuje prostřednictvím těchto podniků: American International Agriculture (A. I. A.) patřící Rockefellerově skupině, jež v Brazílii vystupuje v těchto podnicích: Sementes Agrocere S. A., Cargill Agnedo Comercial S. A., IBEC a EMA. Tyto monopolistické skupiny ovládají pěstování a distribuci hybridní kukuřice a jiných obilovin, jejich skladování, síla atd. Rovněž jim patří téměř veškeré pěstování a distribuce drůbeže. Sféra jejich činnosti je hlavně ve státě São Paulo. Jednotlivé skupiny působí takto: Cargill kontroluje pěstování kukuřice ve státě São Paulo a Paraná, kde rovněž vlastní velká síla a sklady obilí. Agrocere ovládá celé semenářství hybridní kukuřice, která je v této oblasti jednou z nejdůležitějších plodin a EMA zajišťuje kompletní přípravu půdy. V posledních letech Rockefeller ještě zintenzivnil své ovládání zřízením finančních skupin, které mají „na-

pomáhat technickému a ekonomickému rozvoji“ brazilského zemědělství.

Tyto Rockefellerovy finanční skupiny — ABCAR (Sãopaulská společnost zemědělského úvěru) a jí podobné v různých oblastech Brazílie (ACAR — Minas Gerais, ANCAR — státy severovýchodní Brazílie, ANSCAR — Rio Grande do Sul) — ještě více rozšířily dominium amerického kapitálu v brazilském zemědělství. Obvyklou metodou A. I. A. je skoupení téměř veškeré produkce obilovin za nízké ceny, neboť většina pěstitelů z řad drobných a středních rolníků nemá kde svou produkci uskladnit a tak je nucena ji prodat za ceny A. I. A. nadiktované. A. I. A. skoupenou produkci uskladní a později prodá za ceny několikrát vyšší.

V základní brazilské kultuře — kávě — působí přibližně 200 firem domácích i zahraničních. Deset základních ovládá 40 % vývozu kávy, osm z těchto deseti jsou firmy zahraniční a sedm z nich sevoamerické. Dvě brazilské firmy, které patří mezi jmenovaných deset hlavních firem, jsou však podřízeny firmám USA. Výsledkem toho je úplné dominium amerického imperialismu v této nejdůležitější brazilské plodině.

Podobná situace je i u dalších významných plodin — bavlny a mamony (brazilská odrůda skočce obecného). Imperialistické podniky SANBRA a Anderson Clayton, MacFarden e Cía, Algodeira Wooley Dixon a Cía Saad do Brasil kontrolují více než 60 % produkce bavlny (vláken a semen). Pěstování mamony, které je soustředěno na brazilském severovýchodě, je výlučně ovládáno firmou SANBRA a Anderson Clayton.

Máme-li souhrnně charakterizovat činnost těchto imperialistických podniků v rostlinné výrobě, je nutno zdůraznit tyto faktory: diktování cen, monopolní ovládání zpracovatelského průmyslu v zemědělství, jakož i veškerého strojního parku, hnojiv, chemických prostředků na ničení škůdců, dopravy a úvěru.

Podobná situace jako v rostlinné výrobě je i v živočišné výrobě, kde se projevuje stejný vliv a kontrola imperialistických

*) „vales“ — poukázky na zboží, které latifundista nebo velkostatkař vydává místo peněz. Jsou platné jen na jeho pozemcích.

kých podniků, zaměřených zejména na pěstování hovězího dobytka pro export. Ve státě São Paulo je soustředěno více než třetina všech brazilských jatek; 45 % z nich je v rukou velkých monopolů, zejména Armour, Wilson, Anglo a Swift. Tyto podniky vlastní velká latifundia ve státě São Paulo — 36 fazend*) na ploše

471 458 ha. Jenom frigorífico Wilson vlastní v São Paulo 16 fazend s 327 152 ha. Produkce těchto frigoríficos uspokojuje 40 % tržní spotřeby. Z toho je více než evidentní, že s takovou mocí ovládají tyto monopoly nejenom dobytkařství, ale i část průmyslu, vnitřního a zahraničního obchodu.

Reformy a brazilská skutečnost

Na základě častých bojů rolníků a zemědělských dělníků o půdu a o lepší životní podmínky jsou vládní instituce nuceny zabývat se již řadu let agrární otázkou; ve svém zájmu se však snaží překrúcovat situaci a klamat masy rolníků a bezzemků slibováním reforem, zejména agrární.

Právě tímto stylem byla Kubitschekovou vládou zřízena instituce OPENO (Operação Nordeste), která je dnes známá jako SUDENE (Superintendência do Desenvolvimento do Nordeste = Nejvyšší orgán rozvoje severovýchodu) a jiné instituce, které bez jakýchkoli pochybností nemohou vyřešit brazilskou agrární otázku.

SUDENE, jež je vládní institucí spadající přímo pod prezidenta republiky, zasahuje svými plány do základních sektorů hospodářství brazilského severovýchodu. Její hlavní cíle je možno shrnout do těchto bodů:

1. intenzifikovat průmyslové investice a rozvinout tak severovýchodní oblast jako autonomní průmyslové středisko;

2. zvýšit techniku zemědělské výroby ve vlhkém pobřežním pásmu s cílem zvýšit produkci potravin u městských center, jejichž průmyslový rozvoj bude intenzifikován;

3. progresivně změnit hospodářství polosuchých oblastí tak, aby se zvýšila jejich produktivnost, a učinit taková opatření, aby se staly více odolnými suchu;

4. posunout zemědělskou hranici severovýchodu a zahrnout tak do produktivního obdělávání oblast vlhkých půd nitra státu Maranhão. Agrární přelidnění této oblasti řešit imigrační přebytků obyvatelstva do nově zabraných vlhkých oblastí státu Maranhão.

Podle slov svého nejvyššího ředitele, známého brazilského ekonoma a ministra financí Celsa Furtada má SUDENE v agrární otázce tyto cíle: Velkým plánem zavlažování, podle kterého bude využita řeka São Francisco a budou vybudovány vodní nádrže, větším používáním xerofilních rostlin (odolných proti suchu), vytvořit takovou zemědělskou

ekonomii v oblasti Polygonu (oblast Polygonu zahrnuje státy Maranhão, Piauí, Ceará, Rio Grande do Norte, Paraíba, Pernambuco, Alagoas, Sergipe, Bahia a sever státu Minas Gerais; pozn. autorů), která by odolávala suchům v této oblasti. Lepší využití vlhkých půd v pobřežním pásmu, kde je nutno intenzifikovat výrobu potravin. Přiblížení nových vlhkých půd na severovýchodě posunutím zemědělské hranice směrem do státu Maranhão. Zintenzivnění výzkumných prací geologických a agroekologických.*)

O SUDENE můžeme říci, že je určitým krokem kupředu v rozvoji oblasti severovýchodu. To ovšem neznamená, že SUDENE je schopna osvobodit zemědělského dělníka z bíd. Maximum, které může udělat, je vyvinout tuto oblast průmyslově a nedovolit ještě dále zhoršovat bídu zemědělských dělníků, která jen v některých asijských a afrických oblastech je větší než zde, neboť oblast severovýchodu je místem chronického hladu. Politika SUDENE si neklade za cíl rozbití dosavadní agrární struktury severovýchodu, založené na latifundismu, a nečiní žádné zmínky o imperialistických podnicích SANBRA a Anderson Clayton, které fungují jako pijavice severovýchodu. Jsou přímou příčinou zotročování pěstitelů a zemědělských dělníků, neboť zcela ovládají průmysl zpracovávající bavlnu a skočec, kontrolují obchodní kapitál, monopolizují průmyslové výrobky určené pro poľní práce a získávají za ceny jimi stanovené veškeré suroviny, které tato oblast má.

Agrární politika SUDENE má ve své podstatě za cíl dát lidu na půdu a nikoli půdu lidem. Toto tvrzení je na základě dokumentu C. Furtada, který ve stati *Orientace ekonomiky na severovýchodě* říká doslovně: „Doporučuje se uvažovat o okamžité podpoře plynulé imigrace, organizované do nitra států Maranhão, Goiás a jiných prostor Polygonu a podporovat ji silniční infrastrukturou“.

Mimoto SUDENE chybí v tom, že se domnívá, že jenom průmysl pozdvihne severovýchod. Brazílie má na jedné stra-

*) fazenda je zemědělská usedlost v Brazílii.

*) Noviny „O Estado de São Paulo“, 6. 2. 1959.

ně superprodukcí, resp. pseudo-superprodukcí, a na druhé straně nemá vnitřní trh. To likviduje jakékoli perspektivy rozšíření strojního parku. Aby se rozvinula nejenom jedna oblast Brazílie, ale celá země, je nutno rozbít dosavadní systém latifundií a ihned poté skoncovat s imperialismem a rozvíjet zemědělství paralelně s průmyslem.

Při této příležitosti je třeba učinit krátkou zmínku o „Revisão Agrária do Estado de São Paulo“ (Agrární revize státu São Paulo), která je také jednou z největších buržoazních snah o oklamání brazilského rolnictva. Počátkem roku 1960 vlada státu São Paulo předložila ve svém plánu zmíněnou „Agrární revizi“, jež byla schválena. Má tyto nejpodstatnější rysy:

1. Ovládnutí a hospodářské využití státní půdy ležící ladem. (Tato státní půda má být prodávána rolníkům na desetiletý úvěr s 4% úrokem — nejvýše 50 ha.) Vykoupení nevyužívaných půd latifundistů státem a dále těch půd, které odpovídají daným kritériím, stanoveným vládou. Na těchto plochách budou rezervovány pozemky pro pěstování semen, zalesňování, pro lesní školky, pro zemědělsko-dobytkářská střediska a sociální zařízení.

2. Předpokládané prostředky na uskutečnění tohoto zákona jsou: vybírání zemědělských daní z půdy a jejich zvyšování, důchody z prodeje půdy, zahrnující úroky, pokuty a nájemné. Tato dotace bude využita:

a) 50 % na uskutečnění předpokládaných opatření v rozdělování půdy, zejména pro plánování, technickou pomoc atd.,

b) 30 % na lesní a zalesňovací práce, pro které bude předpokládané sumy použito v celém státě,

c) 20 % na udržování půdy, drenáže, vodní nádrže a na zavlažování.

3. Tento projekt zakotvuje nové výše půdních zemědělských daní a určuje případy osvobození, zkrácení nebo zdvojnásobení daní.

Analyzujeme-li detailně a s ohledem na objektivní skutečnost Brazílie tyto aspekty, vidíme, že „Agrární revize“ znamená nic víc než obvyklou buržoazní taktiku, demagogickou a reakční, neboť jejím základním cílem je zkreslovat skutečnost. Stručnými argumenty ukážeme na podstatu této buržoazní taktiky.

Ve státě São Paulo je průměrná cena jednoho hektaru půdy přibližně 100 000 cruzeiros — čili koupit může jenom ten, kdo má v ruce nejméně 200 000 cruzeiros a je-li též schopen vypořádat se s požadavky smlouvy a zaplatit ostatní nutné

výdaje. Při své nedávné cestě do brazilského vnitrozemí ministr plánování C. Furtado zjistil s údivem a překvapením, že ještě dnes se zemědělskému dělníkovi platí jen 20 nebo 30 cruzeiros za osmihodinovou dřinu, zatímco zákonem má zaručenu mzdu mezi 200 a 300 cruzeiros. Z toho vyplývá, že 850 tisíc zemědělských dělníků státu São Paulo, kteří nedostávají ani minimální mzdu, ačkoliv ji mají zaručenou v zákoně, nemá přístup k půdě. Bez práva na půdu jsou také statisíce rolníků, nájemců a pachtýřů, kteří spolu se zemědělskými dělníky představují 75 % zemědělských pracovníků bez půdy v tomto státě. A to by ještě podle tohoto plánu dostalo za rok půdu jen 400 rolnických rodin. „Agrární revize“ demagogicky zvětšila ještě více spekulaci s půdou, neboť mezi rolníky, kteří skutečně potřebují úvěr, se objevilo množství spekulantů, kteří využívali 4% ročního úroku ke spekulaci tím, že půjčovali na 3% úrok splatný měsíčně. Konečně tato „Agrární revize“, tak rozšiřovaná a propagovaná vládou státu São Paulo, nedosahuje a nemůže dosáhnout výsledků, které prohlašuje, tj. zlepšit současnou situaci pracujících v zemědělství a zvýšit produktivitu práce v zemědělství pomocí malých vlastnictví. Jediná věc, kterou tento zákon může udělat, je poskytnout pomoc malé skupině rolníků, relativně schopných využít úvěru pro zalesnění, udržování a obdělávání půdy.

O nutnosti změny brazilské agrární struktury svědčí i tyto údaje: zatímco zpracovatelský průmysl vzrostl v období 1940—1956 o 375 %, rostlinná výroba sotva o 68 %. V průběhu let 1939—1956 činil roční přírůstek zemědělství 2,6 %, průmyslu v tomto období 7,5 %. I průmysl, vyrábějící spotřební předměty, zejména lehký a potravinářský, se střetávají s latifundismem, narážejí na uzavřený vnitřní trh, který není možno s ohledem na současnou strukturu venkova rozšířit. Silný industrializační proces, rychlá urbanizace, vzrůst poptávky po potravinových plodinách v důsledku růstu brazilského obyvatelstva, jehož roční přírůstek byl v uplynulém desetiletí 1950—1960 3,1 na 100 obyvatel, zatímco v období 1940—1950 jen 2,3, nebyly doprovázeny stejným vzrůstem zemědělské výroby. V současné době obyvatelstvo roste ještě rychleji, takže se počítá, že v roce 1970 dosáhne počtu 95 miliónů, což nutně vyžaduje radikální změnu dosavadní struktury v zemědělství.

V lednu roku 1962 odevzdala pracovní skupina, jmenovaná prezidentem Jânio Quadrosem a řízená senátorem M.

Campos em „Antiprojekt zákona o pozemkové reformě“, oficializovaný pak ministrem zemědělství A. Monteiorem Filho v Goulartově vládě jako „Návrh pozemkové reformy“. Organizace, pověřená pozemkovou reformou — SUPRA (Nejvyšší úřad pro pozemkovou reformu) má být, podobně jako SUDENE, přímo podřízena prezidentu republiky a v celostátním měřítku odpovídat za realizaci pozemkové reformy. Byrokratická struktura této instituce nedává reálné předpoklady, že by mohla výrazněji zasáhnout v tomto ožehavém problému. Zatímco by návrh měl napomáhat přístupu rolníka k půdě, množstvím překážek tomu zabraňuje. Uznává i nadále pachtovní systém a stanoví dokonce, že latifundista může pobírat jako nájem z půdy parcelového rolníka až 40 % jeho produkce. Uznává platnost ústních pachtovních smluv, které mohou být podle přání majitele půdy kdykoli zrušeny. V oblastech, kde převládá monokultura, může SUPRA rozdělit zemědělským dělníkům malé jednotky půdy blízko plantáží, na kterých by si mohli pěstovat plodiny pro svou potřebu. Vedle těchto drobných pozemků by ovšem i nadále existoval dosavadní systém soukromého monopolu na půdu. I všemi svými dalšími ustanoveními tento návrh zákona pozemkové reformy potvrzuje, že vůbec nejde o skutečné vyřešení brazilského agrárního problému, ale o pseudoreformu. Zamýšlená „agrární reforma“, která nijak nepřekračuje hranice běžně navrhovaných „reform“, by nebyla ničím jiným než dobrým obchodem pro latifundisty a výborným prostředkem k zbohatnutí pro spekulanty s půdou. Návrh tedy měl obvyklý cíl — oklamat masy rolnictva. I přes to však nebyl doposud schválen, neboť brazilskému parlamentu, složenému převážně z latifundistů, advokátů a reprezentantů imperialismu, se zdá příliš radikální...

Tento parlament neučinil až dodnes vůbec nic pro zvýšení životní úrovně zemědělských dělníků a ještě méně v agrární otázce.

„V nedávné práci jedné skupiny vzdělaných komunistů bylo uvedeno, že v průběhu let 1946—1958 bylo podáno neméně než 213 návrhů té či oné formy pozemkové reformy. Bilance dvou posledních let ukázala, že toto číslo se již zvýšilo na 220. To je astronomické číslo, srovnáme-li je s tím, co bylo rozhodnuto po předložení tak četných projektů. S výjimkou jistého počtu z nich, které zvýhodňovaly soukromíky pomocí speciálních úvěrů atd., z 200 stěžejí jeden určitého významu byl využit v komoře

poslanců a v senátu a uzákoněn organizací Serviço Social Rural roku 1955. Tento zákon byl schválen jen pro svůj téměř výlučně filantropický charakter a také proto, že nebyl zaměřen proti struktuře vlastnictví a výrobním vztahům, panujícím na brazilském venkově.“*)

Mimo výše uvedené projekty, návrhy zákona atd. existuje spousta jiných návrhů řešení agrární otázky v Brazílii. Počínaje obdobím Vargasovy vlády (1930—1945, 1950—1954) mají všechny tyto návrhy na vyřešení agrární otázky, ať už jsou vydávány vládou nebo jinými institucemi, toto společné:

1. Nezmiňují se vůbec o odstranění koncentrace půdy v latifundiích ani o zrušení monopolu soukromého vlastnictví na půdu; mají jen umožnit kolonizaci panenských půd patřících státu nebo Federaci. Navrhované prostředky tedy vůbec neomezují ekonomickou a politickou moc latifundistů, ba naopak — znamenají ještě užitek pro tuto parazitní třídu, neboť latifundistům je placeno značné odškodné za vyvlastněné půdy.

2. Základním cílem těchto návrhů je stimulovat rozvoj kapitalismu na venkově při zachování latifundií. Současně se snaží vytvořit podmínky pro postupný rozvoj latifundií v kapitalistickém smyslu, tj. moderní techniku a zaměstnání mzdových dělníků. Vyjadřují tak politiku kompromisu mezi zájmy buržoazie a latifundistů za cenu vykořisťování ohromných mas pracujících v zemědělství.

3. Nestanovují maximální přípustnou hranici vlastnictví půdy, vytvářejí jen určité podmínky, jež umožňují úzké vrstvě zámožných rolníků přístup k půdě. Jejich pravou podstatu nejlépe vyjadřuje teze velkého latifundisty a exministra zemědělství João Cleofase: „Je tedy chybou, necháváme-li se ovlivňovat od těch, kteří jsou proti agrární reformě a snaží se ji ukázat jako komunistický výmysl: agrární reforma je naopak jedním z nejučinnějších prostředků, jak zemi imunizovat proti komunismu“. „... jestliže se nepřeměníme v jednu z těchto zemí (s postupnou pozemkovou reformou — buržoazní; pozn. autorů), můžeme se vzápětí nato vidět v náručí revoluční reformy.“**)

Cílem zamýšlených pozemkových reform, vládou odevzdaných parlamentu ke schválení za posledních 35 let, bylo klamat zemědělské masy nejrůznějšími sli-

*) Renato Arena, Revista brasiliense 1960, č. 28, str. 25.

**) João Cleofas: Reforma Agrária no mundo e no Brasil, str. 8, Ministerio da Agricultura.

by vyřešení půdního problému, vytvořit silnou a rozvinutou třídu velkostatkářů, kteří by sloužili jako zábrana pronikání revolučních myšlenek na venkov, a jako překážka agrární a národní revoluci, která by mohla být základem revoluce socialistické. Je třeba ještě dodat, že současná brazilská ústava vyžaduje „*především a spravedlivě odškodnění za vyvlastněnou půdu*“, což je prakticky nemožné pro radikální změnu vlastnických a sociálních vztahů na venkově. Bylo by tedy třeba reformovat ústavu, ovšem to

je s ohledem na složení brazilského parlamentu, který i při současném stavu má 70 % latifundistů, rovněž nemožné. Nepřichází tedy v úvahu v průběhu příštích čtyř let žádná ústavní reforma, která by znamenala radikálnější změnu dosavadní situace na brazilském venkově. Z toho plyne nemožnost realizace radikální pozemkové reformy, která by uskutecnila zájmy rolnických mas, představovaných více než 40 milióny rolníků bez půdy a 7 milióny zemědělských dělníků, pacifickou cestou.

Deklarace z Belo Horizonte — reálná cesta řešení brazilské agrární otázky

V listopadu 1961 se konal I. národní sjezd rolníků a zemědělských dělníků, na němž 1600 delegátů jednomyslně schválilo „*Belohorizontskou deklaraci*“. Tato deklarace je dnes základním programem všech levicových sil, vedených komunisty. K uskutečnění pozemkové reformy je podle této deklarace nutno neodkladně a urychleně učinit tato opatření:

a) Radikální přeměna současné agrární struktury země likvidací monopolu soukromého vlastnictví na půdu v rukou latifundistů, zejména jejich vyvlastněním. Monopol soukromého vlastnictví nahradit rolnickým vlastnictvím v individuální nebo společenské formě a státním vlastnictvím.

b) Maximální přístup k vlastnictví a využití půdy těmi, kteří na ní chtějí pracovat. Vyvlastněné půdy latifundistů prodat, najmout nebo dát do užívacího práva za mírné ceny, neobdělávané půdy rozdělit zdarma.

Mimo tyto otázky, týkající se změny současných agrárních vztahů, jsou nutná opatření, která mohou zlepšit současné podmínky života a práce rolnických mas:

a) Respektování širokého, svobodného a demokratického práva na nezávislou organizaci rolníků.

b) Účinná aplikace již existující části dělnického zákonodárství, která se vztahuje na zemědělské dělníky. Okamžitá vládní opatření, aby se zabránilo porušování tohoto zákonodárství. Vypracování dalšího statutu, který by vytvořil adekvátní zákonodárství pro zemědělské dělníky.

c) Plná záruka svobodnému a samostatnému odborovému hnutí mzdových a polomzdových dělníků na venkově. Okamžité uznání zemědělských odborů.

d) Účinná a okamžitá pomoc rolnickým hospodářstvím ve všech možných formách.

Konkrétní návrhy k výše uvedeným opatřením jsou mj. tyto:

a) Okamžitá změna čl. 147, § 16 federální ústavy, který stanoví nutnost „*předchozího, spravedlivého a peněžitého odškodnění*“ v případech vyvlastnění půd v sociálním zájmu. Tento paragraf musí být eliminován a přeformulován, neboť odškodnění za půdy vyvlastněné v sociálním zájmu mají být poskytována prostřednictvím cenných státních papírů, splatných dlouhodobě a při nízkých úrocích.

b) Okamžité a úplné katastrální rozměřování všech usedlostí s rozlohou vyšší než 500 ha a jejich využití.

c) Vyvlastnění (federální vládou) nevyužívaných půd na hospodářstvích větších než 500 ha. Vyvlastnění začít v nejlidnatějších oblastech, v blízkosti velkých městských center, hlavních dopravních cest a vodních nádrží.

d) Přijetí plánu na vyrovnání a odškodnění státního dluhu za vyvlastněné půdy — dlouhodobě a při nízkých úrocích. Ocenění vyvlastněných půd uskutečnit na základě registrované ceny půdy s fiskálním cílem.

e) Uskutečnit úplné katastrální vyměřování všech nevyužívaných půd přímo federální vládou, vládami jednotlivých států i měst.

f) Revize všech vlastnických práv týkajících se půdy. Anulování ilegálních a nesprávných vlastnictví, jejichž půda se musí navrátit do veřejného vlastnictví.

g) Půdní daň musí být progresivní. Daňové zákonodárství musí ustanovovat:

1. zvýšení půdní daně na velkých zemědělských usedlostech,

2. daňové osvobození pro malé zemědělské usedlosti.

h) Upravení prodeje, povolení vlastnického práva nebo nájmu vyvlastněných půd. Je třeba mít na zřeteli, že v žádném případě nemohou být činěny ústupky

u vlastníků majících půdy v rozloze větší než 500 ha, a na druhé straně nemůže být dáváno méně, než stačí k životnímu minimu malých rolnických hospodářství.

i) Nevyužívané půdy, ať už patří národní vládě, vládě států nebo městům, mají být rozděleny zdarma těm, kteří na nich chtějí účinně pracovat (s výjimkou půd celostátního zájmu).

j) Zákaz odevzdání veřejných půd těm, kteří s nimi mohou spekulovat.

k) Věnovat vlastnické právo dosavadním „posseiros“, kteří efektivně pracují na půdě a kteří nesmlouvavě brání svá práva proti „grileiros“.

l) Plánovat, umožňovat a stimulovat vytváření rolnických buněk prostřednictvím družstevní výroby.*)

Na základě této deklarace získalo již rolnické hnutí v Brazílii značné úspěchy — např. uzákonění existence zeměděl-

ských odborů, aplikaci zákona o placení 13. měsíce, který si již dříve vymohli tovární dělníci, i pro zemědělské dělníky, vyhlášení první stávky rolníků a zemědělských dělníků poprvé v historii Brazílie.

Je tedy vidět, že „Belohorizontská deklarace“ může znamenat reálnou cestu, jak řešit současnou situaci brazilského zemědělství.

Jsmo pevně přesvědčeni, že brazilské rolnictvo půjde touto cestou. Zbývá mu jen se rozhodnout: „*reforma agrária na lei ou na marra*!“ — „pozemková reforma podle zákona nebo násilím!“ Řešení tohoto dilematu ukáže brzká budoucnost.

Geraldo Medeiros de AGUIAR
Alena MOUTELÍKOVÁ-AGUIAROVÁ,
Vysoká škola ekonomická, Praha

*) Zpracováno podle „Belohorizontské deklarace“, 17. listopadu 1961.

K některým otázkám mezinárodní dělby práce v zemědělství

Mezinárodní socialistická dělba práce je objektivní ekonomický proces, který má rozhodující význam pro postupné rozšiřování a prohlubování celé soustavy mezinárodních ekonomických a ostatních společenských vztahů mezi socialistickými zeměmi. Mezinárodní socialistická specializace a kooperace výroby jsou dvě strany jedné mince — mezinárodní dělby práce, plánovitě se rozvíjejí jako specializace a kooperace státních celků. Význam plánovitého rozvíjení těchto procesů v oblasti socialistického zemědělství je dán mj. místem, které zaujímá zemědělství v národním hospodářství jednotlivých zemí a intenzitou skutečné (z perspektivního hlediska nutné) výměny zemědělských výrobků mezi socialistickými zeměmi. Uvedeným otázkám je věnováno toto tematické číslo, do něhož přispěli jak českoslovenští, tak i zahraniční vědeckovýzkumní pracovníci, zejména ze zemí, v nichž se již na této problematice pracuje.

Jednou z podstatných zvláštností mezinárodní dělby práce v zemědělství je, že v soustavě jejich podmínek zaujímají přírodní podmínky analogické místo, jako technický rozvoj ve zpracovatelských odvětvích průmyslu. Tyto otázky jsou předmětem úvodního článku „Význam a zvláštnosti mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělství“, jehož autorem je J. L i p t á k.

Meritorně se otázkami mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělství zabývají V. S t o r o ž e v ze Sovětského svazu v článku „Některé problémy mezinárodní specializace socialistických států v zemědělské výrobě“ a W. M ü n c h a dr. C. H o w i t z v článku „O základních principech mezinárodní dělby práce mezi členskými zeměmi RVHP v zemědělské výrobě“. V prvním článku věnuje autor značnou pozornost přírodním podmínkám, především relativnímu rozsahu půdního fondu z hlediska vlivu na mezinárodní specializaci. Poukazuje též na dvě nezdravé tendence, které se dosud projevily při řešení otázek mezinárodní specializace. Na jedné straně to jsou prvky autarkie, na druhé straně neodůvodněné spoléhání na dovoz zemědělských výrobků z jiných socialistických zemí.

Ve druhém článku autoři správně poukazují na skutečnost, že „Základní principy mezinárodní dělby práce“ předpokládají další podrobnější zkoumání této problematiky. Podrobnější principy jsou již v jiných odvětvích vypracované, v zemědělství tomu tak ještě není. Svůj příspěvek k jejich rozpracování zaměřili na objasnění:

- a) hlavních cílů a úkolů mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělství,
- b) hlavních činitelů ovlivňujících dělbu práce,
- c) základních směrů dělby práce u jednotlivých zemědělských výrobků,
- d) předpokladů pro přípravu opatření ke specializaci a etapy realizace těchto opatření.

V dalším článku „Mezinárodní specializace výroby zemědělských strojů“ poukazuje ČSc. inž. K. H u b á l e k na dosavadní neuspokojivý rozvoj mezinárodní specializace výroby v této oblasti, uvádí některé příčiny této skutečnosti a předpoklady pro dosažení pozitivních výsledků v tomto směru. Je tu vyjádřena mj. myšlenka, že mezinárodní specializace v oblasti zemědělského strojírenství bude ve značné míře ovlivněna mezinárodní specializací a celkovým rozmístěním zemědělské výroby.

Otázkám vzájemného vztahu mezinárodní specializace zemědělské výroby a rozvoje potravinářského a lehkého průmyslu je věnován článek inž. J. H o l e č k a. Hlavní pozornost v něm věnoval rezervám, které jsou v socialistickém Zemědělství pro rozšíření surovinové základny spotřebního a potravinářského průmyslu (bavlna, lýková vlákna, vlna, kůže, cukrovka ap.). Poukazuje na velké rezervy v zemědělství nejmladšího člena RVHP — Mongolské lidové republiky.

Články J. L i p t á k a, V. S t o r o ž e v a a prof. dr. H F r u c k a podávají přehled o organizaci a předmětu výzkumu mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělství v ČSSR, SSSR a v NDR. Pozoruhodné návrhy na rozvíjení mezinárodní spolupráce v této oblasti výzkumu přináší zejména článek prof. dr. H. F r u c k a. Ze všech tří článků vyplývá, že dosavadní základna výzkumu je příliš úzká, kádrově ještě nevybudovaná, což jen zdůrazňuje nutnost koordinovaného postupu. Z charakteru této problematiky, ze skutečnosti, že mezinárodní dělbu práce není možno úplně úspěšně zkoumat a řídit jen ze stanoviska jednotlivých státních celků, vyplývá nutnost, aby se plánovitě vytvářely předpoklady pro budoucí společenský výzkum této problematiky v mezinárodním výzkumném pracovišti, které by zkoumalo mezinárodní dělbu práce komplexně, za všechna odvětví a z hlediska širšího ekonomického celku, který tvoří členské země RVHP.

Monotematické číslo uzavírá článek inž. J. K o ř a l k y „Činnost zemědělské komise RVHP v oblasti specializace zemědělské výroby“. Autor v něm píše o tom, že komise dosud věnovala nejvíce pozornosti otázkám vědeckotechnické spolupráce a rozpracovala i některé otázky vlastní mezinárodní specializace výroby — citrusových plodin, ovoce, některých druhů zeleniny, technických plodin, šlechtěných a hybridních osiv atd. Další etapu v této oblasti charakterizuje nutností vypracovat souhrnný návrh na mezinárodní dělbu práce v zemědělství, který bude bezprostředně spjatý s koordinací dlouhodobých plánů rozvoje národního hospodářství. Pro realizaci těchto úkolů byly v aparátu Stálé zemědělské komise vytvořeny některé předpoklady, o nichž pojednává uvedený článek.

Objektivní proces plánovitého rozvíjení mezinárodní socialistické dělby práce vůbec a zejména v zemědělství je v prvopočátečním stadiu. Totéž, ba ještě ve větší míře platí o poznání tohoto procesu, o stupni ekonomického zkoumání jeho různých aspektů. Toto tematické číslo je prvním rozsáhlejším pokusem o souhrnnější informativní přehled současného stavu objektivního procesu i jeho společenského poznání. Má za cíl ukázat dosavadní výsledky, současné problémy a zčásti i perspektivy mezinárodní dělby práce v zemědělství evropských socialistických zemí. Bude k prospěchu věci, když k této problematice se přihlásí se svými názory další vědeckovýzkumní pracovníci nejen v ČSSR, ale i v zahraničí, a když postupem doby bude možno publikovat další, již propracovanější práce.

PŘEHLED EKONOMICKÉ LITERATURY

Přinášíme výběr literatury, která došla do Studijního a dokumentačního střediska ÚVTI v měsíci lednu až březnu.

Ekonomika socialistického zemědělství

- Struktura a činnost Evropského hospodářského společenství a perspektivy jeho rozvoje. Mirovaja ekonomika i meždunarodnyje otnošenija, 1962, č. 8, str. 120-126.
- Černov J.: Rezervy zvyšování živočišné výroby v celinných oblastech. Planovoje chozjajstvo, 1963, č. 3, str. 45-48.
- Enese L., Roskoványi E.: Přepočít drůbežního masa na velkou dobytčí jednotku. Gazdálkodás, 1963, č. 1, str. 59-62.
- Felbur S., Sokolowski K.: Úvahy o pružnosti cenové nabídky zemědělských výrobků. Ekonomista, 1963, č. 1, str. 169-178.
- Géczy G.: Možnosti praktického využití půdních map a map vhodnosti půd pro zemědělské plodiny zemědělským závodem. Gazdálkodás, 1963, č. 1, str. 63-76.
- Heady E.: Lineární programování rozdělení zemědělské výroby podle plochy a množství. Gazdálkodás, 1963, č. 1, str. 1-7.
- Krasicki W., Rakowski M.: Rezervy zemědělského rozvoje v Polsku. Gospodarka planowa, 1963, č. 3, str. 26-32.
- Leskov A.: Průmyslové odpady pro zemědělskou výrobu. Planovoje chozjajstvo, 1963, č. 3, str. 59-62.
- Lemešev M.: O zlepšování výrobních vztahů mezi zemědělstvím a průmyslem. Planovoje chozjajstvo, 1963, č. 3, str. 31-39.
- Lisovskij J.: Zemědělské problémy Evropského hospodářského společenství. Mirovaja ekonomika i meždunarodnyje otnošenija, 1963, č. 8, str. 71-84.
- Major L.: Peněžní odměňování se státním příspěvkem jako prostředek k posílení hospodářsky slabších zemědělských družstev. Gazdálkodás, 1963, č. 1, str. 47-54.
- Majoros J.: Vzájemný poměr mechanizačních prostředků a zvířecí tažné síly v zemědělských výrobních družstvech. Gazdálkodás, 1963, č. 1, str. 9-20.
- Misiuna W.: Úloha obilí ve výrobě a spotřebě zemědělských výrobků. Ekonomista, 1963, č. 1, str. 75-93.
- Pálfai I.: Pracovní síla v zemědělství. Statisztika i szemle, 1963, č. 2, str. 115-137. — Problémy polské ekonomiky (zemědělské otázky). Economie et politique, 1963, č. 104, str. 63-72.
- Runowicz A.: Zemědělská renta a zákon neproporcionálních příjmů. Ekonomista, 1963, č. 1, str. 131-126.
- Schiopu B., Jianu E.: Rozšířená socialistická reprodukce v socialistických státních zemědělských závodech. Revista de statistica, 1963, č. 1, str. 28-40.

Ekonomika kapitalistického zemědělství

- Alfons: Spotřeba potravin v Rakousku 1961/1962. Monatsbericht ü. d. österr. Landwirtschaft, 1963, č. 3, str. 113-116. — Rakouský zahraniční obchod zemědělskými výrobky v roce 1962. 1963, Monatsberichte ü. d. österr. Landwirtschaft, 1963, č. 3, str. 117-121. — Některé výsledky sčítání zemědělských a lesních závodů v Rakousku v r. 1960. Monatsberichte ü. d. österr. Landwirtschaft, 1963, č. 2, str. 58-61.
- Amick R. J., Purcell I. C.: Technická efektivnost při optimální velikosti zemědělského závodu. Journal of farm economics, 1962, sv. 44, č. 5, str. 1428-1432.
- Flavien J.: De Gaullova zemědělská politika ve Francii. Economie et politique, 1963, č. 104, str. 17-24.
- Chatelard R.: Závody na výrobu krmiv a integrace v zemědělství. Economie et politique, 1963, č. 103, str. 79-85.
- Mieszcankowski M.: Zemědělská renta a vývoj zemědělství za kapitalismu. Ekonomista, 1963, č. 1, str. 95-120.

Zajistěte si 6. číslo Zemědělské ekonomiky

K některým otázkám mezinárodní dělby práce v zemědělství

Šesté číslo vědeckého časopisu „Zemědělská ekonomika“ je věnováno prvnímu rozsáhlejšímu pokusu o souhrnnější informativní přehled o dosavadních výsledcích současného stavu a zčásti i perspektiv na úseku mezinárodní socialistické dělby práce. V čísle jsou příspěvky československých, sovětských i německých autorů, kteří se uvedenou problematikou v zemědělství zabývají. Z obsahu čísla uvádíme tyto články:

Inž. J. Lipták, ČSSR: Význam a zvláštnosti mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělství.

V. Storožev, SSSR: Některé problémy mezinárodní specializace socialistických států v zemědělské výrobě.

W. Münch, dr. C. Howitz, NDR: O základních principech mezinárodní dělby práce mezi členskými zeměmi RVHP v zemědělské výrobě.

CSc. inž. K. Hubálek, ČSSR: Mezinárodní specializace výroby zemědělských strojů.

Inž. J. Holeček, ČSSR: Vzájemné vztahy mezinárodní specializace výroby zemědělské výroby a rozvoje potravinářského a lehkého průmyslu.

Inž. J. Lipták, ČSSR, V. Storožev, SSSR a prof. dr. H. Fruck, NDR podávají přehled o organizaci výzkumu mezinárodní socialistické dělby práce ve svých zemích.

Inž. J. Kořalka, stálý expert v zemědělské komisi RVHP v Sofii uzavírá číslo přehledem činnosti zemědělské komise RVHP v oblasti specializace zemědělské výroby.

Číslo bude doplněno Statistickými přehledy se zaměřením na problematiku mezinárodní dělby práce socialistických zemí.

Objednávky na toto číslo přijímá:

Poštovní novinový úřad, Praha

nebo

Vydavatelství — propagace ÚVTI,

Praha 2 - Vinohrady,

Slezská ul. č. 7.

PŘÍLOHA ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

 VÝVOJ HEKTAROVÝCH VÝNOSŮ SKLIZNĚ HLAVNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH
PLODIN V q

Plodina	Průměr let 1934— 1938	1955	1957	1959	1961	1962
Č S S R						
pšenice	17,1	20,4	20,6	22,9	26,0	24,5
žito a sourež	16,0	18,9	18,3	20,3	21,4	20,8
ječmen	17,0	20,1	20,4	21,9	22,8	25,3
oves a směs s ječmenem	16,2	18,5	16,8	18,4	20,6	20,1
kukuřice na zrno	21,4	24,4	26,5	28,0	24,7	23,5
luštěniny jedlé	10,5	12,1	8,7	10,5	12,1	11,5
řepka a řepice	14,7	13,1	11,8	15,8	15,5	14,0
len — stonky surové	30,5	26,2	18,7	22,3	29,0	28,2
cukrovka — kořen	285,8	285,1	298,3	205,6	280,3	228,4
brambory	134,8	127,3	139,4	108,7	104,0	98,9
krmné okopaniny	300,9	344,8	330,0	258,6	302,7	238,1
seno z píce na orné půdě	43,1	49,3	41,5	43,1	42,5	33,2
louky trvalé	35,7	36,4	31,9	33,1	31,5	24,5
České kraje						
pšenice	18,9	21,9	21,4	24,0	28,6	25,7
žito a sourež	17,1	19,7	18,8	21,2	22,3	21,4
ječmen	19,4	21,7	21,1	23,4	25,2	26,9
oves a směs s ječmenem	17,7	19,9	17,3	19,6	22,4	21,3
kukuřice na zrno	20,3	24,2	26,3	28,7	27,9	24,2
luštěniny jedlé	9,7	12,4	7,2	9,9	13,6	12,4
řepka a řepice	15,8	13,2	11,8	16,1	15,8	14,4
len — stonky surové	30,5	27,4	18,2	22,0	30,0	27,9
cukrovka — kořen	293,3	295,9	302,7	183,1	292,0	235,4
brambory	147,5	130,6	144,9	117,6	104,8	105,1
krmné okopaniny	282,0	374,2	343,3	166,9	313,9	241,2
seno z píce na orné půdě	44,0	54,8	42,1	42,2	46,6	35,6
louky trvalé	38,3	42,0	33,8	33,3	35,1	26,7
Slovenské kraje						
pšenice	14,8	18,3	19,4	21,1	21,3	22,5
žito a sourež	12,4	15,8	16,5	16,5	17,2	18,1
ječmen	14,0	18,0	19,5	19,9	19,9	23,2
oves a směs s ječmenem	11,0	13,9	15,4	14,7	15,3	16,0
kukuřice na zrno	21,5	24,4	26,5	27,9	24,4	23,4
luštěniny jedlé	11,3	11,7	10,4	11,2	9,9	10,2
řepka a řepice	13,3	12,9	11,9	14,7	14,1	11,5
len — stonky surové	30,5	22,6	20,4	23,1	25,5	28,9
cukrovka — kořen	249,0	246,9	284,9	269,9	249,3	211,2
brambory	105,5	119,6	126,3	89,1	102,1	85,4
krmné okopaniny	230,3	272,4	298,2	281,8	270,9	225,3
seno z píce na orné půdě	40,2	37,3	40,2	44,8	33,7	28,0
louky trvalé	30,7	25,8	28,3	32,7	24,8	20,5

**SKLIZEŇ HLAVNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH PLODIN V ROCE 1962 V ČSSR
PODLE SEKTORŮ**

Plodina	Zemědělství celkem		Z toho			
			státní statky		JZD	
	sklizeň		sklizeň			
			z 1 ha q	celkem t	z 1 ha q	celkem t
pšenice	24,5	1 643 801	23,0	238 733	25,2	1 193 565
žito a sourež	20,8	916 413	17,8	144 651	21,8	684 562
ječmen	25,3	1 751 607	24,9	293 221	26,1	1 177 438
oves a směs s ječmenem	20,1	904 800	17,6	142 409	21,8	602 733
kukuřice na zrno	23,5	471 272	20,6	27 927	22,8	249 791
hrách na zrno	12,4	26 603	11,1	4 556	12,5	20 287
fazole	6,8	998	3,9	26	4,6	240
čočka	6,2	1 263	4,3	45	6,1	1 125
bob na zrno	14,0	15 309	11,7	3 470	14,9	10 054
vikev ozimá a jarní na zrno	12,9	19 917	12,0	4 278	13,4	13 802
peluška na zrno	12,7	14 336	11,0	4 103	13,4	8 596
luskobilní směsky na zrno	17,0	63 714	14,6	18 014	18,2	39 430
řepka a řepice ozimá a jarní	14,0	48 170	13,1	10 635	14,3	35 648
mák	5,6	10 765	4,4	468	5,7	9 708
hořčice na vyzrání	6,3	7 280	5,9	2 291	6,3	4 456
slunečnice na vyzrání	10,5	3 520	8,4	325	10,7	2 846
ostatní olejnin	6,2	309	6,4	108	6,0	149
len — stonky nerošené	28,2	133 483	24,5	28 038	29,4	101 935
len — semeno	3,2	14 474	1,9	1 973	3,6	12 160
konopí — stonky surové	36,0	16 056	18,1	384	37,1	15 460
konopí — semeno	3,2	406	3,2	60	3,2	325
tabák	12,2	6 269	11,2	796	12,3	4 803
chmel	8,1	7 097	7,0	1 764	8,5	5 082
paprika — koření (suchá)	7,1	1 092	6,2	45	7,1	1 010
cukrovka — kořen	228,4	5 810 556	205,7	910 313	233,3	4 505 419
čekanka — kořen	130,5	29 320	73,4	1 065	135,6	27 288
krmná řepa a tuřín — kořen	265,7	1 637 425	213,7	140 475	266,5	890 499
krmná mrkev a ost. krmné okopaniny	118,5	59 629	110,1	8 304	117,8	35 317
krmná kapusta	170,0	274 145	135,4	79 768	191,1	179 206
brambory	98,9	5 002 073	89,8	440 686	98,7	2 716 919
jetel červený dvousečný	39,5	1 118 461	34,2	113 592	40,1	815 088
jetele jednosečné	32,5	50 225	27,6	3 918	35,5	37 554
vojtěška	45,6	917 183	43,6	165 837	45,7	660 210
jetelo a vojtěškotrávy	39,2	601 019	33,9	176 565	41,2	326 699
kukuřice na zeleno	155,7	1 626 119	125,5	215 363	163,3	1 322 262
kukuřice na siláž	165,4	3 353 089	144,6	689 043	172,1	2 451 165
směsi kukuřice na zeleno	148,7	837 645	109,1	153 407	163,2	632 732
směsi kukuřice na siláž	137,6	383 531	111,2	116 972	155,6	251 535
jarní směsky na zeleno	133,5	3 026 019	115,3	814 480	141,7	1 908 825
ostatní pícniny na zeleno	113,0	565 016	85,9	89 496	118,6	390 979
louky a pastviny střídavé	28,6	358 414	26,9	37 980	28,0	173 416
louky trvalé	24,5	2 462 489	22,7	357 876	25,0	1 453 488
pastviny	11,6	879 695	14,9	176 734	12,0	482 976

**HEKTAROVÉ VÝNOSY HLAVNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH PLODIN V ROCE 1962
PODLE VÝROBNÍCH OBLASTÍ*)**

Plodina	Hektarové výnosy v q					
	celkem	ve výrobní oblasti				
		kuku- řičné	řepař- ské	bram- borář- ské	bram- borář- sko- ovesné	horské
Č S S R						
pšenice ozimá	24,4	25,1	27,6	23,3	19,5	17,9
pšenice jarní	25,2	24,2	28,4	21,2	17,6	15,4
žito ozimé a jarní	20,8	21,1	22,4	21,4	21,0	16,2
ječmen jarní	25,6	28,9	29,2	22,7	18,6	15,4
oves a směs s ječmenem	20,1	24,0	24,9	20,7	18,9	13,7
kukuřice na zrno	23,5	23,9	22,4	19,7	16,6	12,5
řepka a řepice	14,0	11,2	14,9	14,2	12,8	12,2
len — stonky nerošené	28,2	31,4	29,8	28,9	27,9	26,3
cukrovka — kořen	228,4	220,9	240,8	176,1	177,7	174,2
brambory (bez raných)	99,1	94,9	101,4	98,9	110,8	86,7
jetel červený dvousečný	39,5	30,2	42,8	41,2	39,4	35,0
vojtěška	45,5	38,7	50,6	44,8	40,1	42,1
jetelo- a vojtěškotrávy	39,1	32,0	45,5	41,4	39,1	33,7
jarní směsky na zeleno	133,4	128,9	149,1	128,3	128,8	120,1
kukuřice na zeleno a siláž	162,1	148,8	195,2	141,8	143,9	131,5
směsi kukuřice na zeleno a siláž	144,6	121,8	182,8	133,3	142,3	132,4
České kraje						
pšenice ozimá	25,7	26,6	29,2	24,3	20,7	19,4
pšenice jarní	25,8	25,5	28,6	21,5	17,8	15,9
žito ozimé a jarní	21,4	21,0	22,7	22,0	21,9	16,5
ječmen jarní	27,3	29,5	30,4	23,9	20,6	16,7
oves a směs s ječmenem	21,3	24,4	25,4	21,1	19,7	15,1
kukuřice na zrno	24,2	23,8	25,0	19,5	21,7	7,0
řepka a řepice	14,4	15,0	15,2	14,3	12,9	11,8
len — stonky nerošené	27,9	—	27,8	28,5	28,2	26,5
cukrovka — kořen	235,4	253,9	243,9	175,0	173,5	146,5
brambory (bez raných)	105,4	95,8	104,0	101,6	119,0	102,3
jetel červený dvousečný	43,3	40,4	47,1	42,9	41,7	38,9
vojtěška	49,6	44,8	51,2	46,3	44,5	46,0
jetelo- a vojtěškotrávy	40,2	43,4	47,4	42,1	39,7	33,9
jarní směsky na zeleno	137,9	157,0	152,4	130,5	134,7	119,6
kukuřice na zeleno a siláž	171,5	173,8	203,6	140,9	148,7	143,9
směsi kukuřice na zeleno a siláž	150,7	129,8	188,8	134,0	143,9	131,4
Slovenské kraje						
pšenice ozimá	22,6	24,9	23,1	19,7	17,0	16,7
pšenice jarní	19,6	22,1	21,1	16,8	15,5	13,8
žito ozimé a jarní	18,1	21,2	21,0	17,0	14,5	15,5
ječmen jarní	23,3	28,8	24,0	19,4	16,0	15,1
oves a směs s ječmenem	16,0	23,9	20,6	16,8	14,2	12,4
kukuřice na zrno	23,4	24,0	21,7	19,8	16,6	12,6
řepka a řepice	11,5	10,6	13,1	10,8	11,2	13,3
len — stonky nerošené	28,9	31,4	30,6	30,8	24,9	25,8
cukrovka — kořen	211,2	214,3	206,9	182,7	184,7	217,4
brambory (bez raných)	85,6	94,6	91,7	86,7	83,7	79,0
jetel červený dvousečný	32,3	29,8	32,8	33,3	32,7	33,3
vojtěška	38,2	36,7	45,2	40,3	35,4	41,5
jetelo- a vojtěškotrávy	30,9	29,8	35,5	25,6	29,0	32,0
jarní směsky na zeleno	122,0	125,1	130,9	115,2	103,4	120,9
kukuřice na zeleno a siláž	147,6	144,6	165,8	146,5	129,7	117,3
směsi kukuřice na zeleno a siláž	125,2	120,2	145,4	126,6	114,2	139,6

*) Bez ploch zpravovaných MNO.

HEKTAROVÉ VÝNOSY HLAVNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH PLODIN V ROCE 1962 PODLE KRAJŮ

Kraj	Hektarový výnos v q											
	pšenice	žito a sourež	ječmen	oves a směs s ječmenem	kuku- řice na zrno	hrách na zrno	bob na zrno	lusko- obilní směsky na zrno	řepka a řepice	mák	len — stonky nero- sené	konopí stonky surové
Praha hlavní město	30,4	22,8	30,2	22,7	—	—	—	29,2	—	—	—	—
Středočeský	27,8	22,0	30,5	24,9	26,1	15,4	16,8	22,8	14,4	6,6	27,3	—
Jihočeský	23,0	22,0	21,0	19,4	—	9,7	10,0	12,9	15,0	5,3	27,3	—
Západočeský	23,1	20,1	22,9	20,2	—	7,4	9,8	13,2	13,8	4,7	25,6	—
Severočeský	21,0	18,6	24,3	18,8	37,6	10,1	13,0	16,4	11,5	6,2	23,5	—
Východočeský	28,3	24,0	28,4	23,3	—	14,4	19,7	18,0	14,3	7,2	32,7	—
Jihomoravský	26,3	22,1	27,9	22,0	24,2	13,8	13,8	19,3	14,2	6,7	28,5	—
Severomoravský	25,7	17,9	25,1	18,0	18,5	13,9	14,7	15,3	15,7	5,3	24,5	—
Západoslovenský	25,1	20,2	27,8	23,2	23,2	12,9	10,2	18,3	12,0	4,8	30,5	41,7
Středoslovenský	20,1	17,6	18,3	14,0	21,1	9,2	8,7	13,0	11,2	4,0	29,3	30,2
Východoslovenský	20,2	17,3	18,7	15,0	26,4	8,4	10,4	14,3	11,0	4,1	28,0	29,7
České kraje	25,7	21,4	26,9	21,3	24,2	12,6	14,9	17,3	14,4	6,2	27,9	—
Slovenské kraje	22,5	18,1	23,2	16,0	23,4	11,8	10,1	16,1	11,5	4,4	28,9	36,0
ČSSR	24,5	20,8	25,3	20,1	23,5	12,4	14,0	17,0	14,0	5,6	28,2	36,0

Kraj	Hektarový výnos v q											
	chmel	cukrov- ka kořen	bram- bory	jetel červený dvou- sečný	vojtěška	jetelo- a voj- těško- trávy	kuku- řice na zeleno	kuku- řice na siláž	směsi kuku- řice na zeleno	směsi kuku- řice na siláž	jarní směsky na zeleno	louky trvalé
Praha hlavní město	—	239,2	140,0	55,7	59,6	54,7	238,8	211,2	127,6	329,2	186,9	36,2
Středočeský	8,2	223,9	104,2	43,9	51,0	41,9	169,3	184,0	171,5	155,0	144,7	29,2
Jihočeský	—	136,8	106,5	48,3	51,6	44,0	143,1	132,8	139,9	121,5	135,3	27,2
Západočeský	5,2	151,1	107,6	37,5	44,9	31,2	136,1	129,9	105,1	101,9	114,5	25,3
Severočeský	8,1	215,9	111,6	36,5	41,3	32,6	173,0	169,3	166,7	140,6	115,6	21,0
Východočeský	3,0	235,7	126,1	45,2	54,3	44,5	197,3	200,8	202,0	180,0	164,0	30,0
Jihomoravský	10,1	263,2	103,4	39,3	50,7	42,3	169,6	181,3	149,3	139,2	150,8	27,6
Severomoravský	8,2	249,2	76,1	47,5	60,5	38,7	166,0	185,9	141,9	133,5	134,3	24,6
Západoslovenský	8,4	219,2	85,5	33,6	38,4	34,1	127,0	144,1	116,4	128,2	127,5	18,8
Středoslovenský	—	169,0	73,4	31,4	36,0	28,7	123,5	136,0	109,8	109,0	109,0	20,9
Východoslovenský	5,2	195,6	95,7	32,1	38,1	30,1	156,7	192,7	150,3	177,4	123,8	20,8
České kraje	8,1	235,4	105,1	43,3	49,6	40,3	167,1	174,3	157,1	138,7	138,0	26,7
Slovenské kraje	8,1	211,2	85,4	32,3	38,2	30,9	131,0	153,7	119,7	134,5	122,0	20,5
ČSSR	8,1	228,4	98,9	39,5	45,6	39,2	155,7	165,4	148,7	137,6	133,5	24,5